

De loco Pauli Apostoli in Epistola ad Rom. cap. septimo

<https://hdl.handle.net/1874/421183>

DE
LOCO PAVLI
APOSTOLI IN
EPISTOLA AD ROM.
CAP. SEPTIMO

Prosperi Dysidæi cum nobiliss. quodam viro

DISPUTATIO.

In qua id præcipuè quæritur, Vtrum A-
postolus illic sub sua ipsius persona de se-
ipso iam per Christi spiritum regene-
rato, necne loquatur.

Habes hic, lector, yniuersam ferè de renatis, & non
renatis hominibus quæstionem explicatam, & quid
potissimum inter vtrosque intersit, accuratè
expositum.

Cracouia Alexius Rodecius.

ANNO MD. LXXIII.

HOC LIBELLO HAEC
CONTINENTVR.

Prosperi Dyfidæi ad epistola^{al} lectorem,
in qua huius disputationis origo, atque
progressus, eiusque edendæ causæ expo-
nuntur, & quorundam, quæ in ipsius Dy-
fidæi responsione reprehendi posse vide-
bantur, ratio redditur.

Eiusdem Dyfidæi scriptum, in quo bre-
uiter ostenditur, Paulum apostolum in e-
pist. ad Rom. cap. 7. sub sua ipsius perso-
na de seipso, vt renato, non loqui.

Ad eundem de superiore eius scripto
epistola.

Eiusdem ad superiorem epistolam vbe-
rior responsio.

Erratorum quorundam ipsius libelli
correctiones.

PROSPER DYSIDAEVS

lectori s. d.

ALTER iam est annus, amice lector, cum inter me, & nobilissimum diuinæq; sapientiae studiosissimum quendam virū sermo incidit de sententia, & scopo Pauli apostoli in septimo capite epistola ad Romanos. Cumq; inter nos conuenire non posset, quòd ille, Paulum sub sua persona de seipso, iam per Christi spiritū regenerato, vt pleriq; alij hodie sentiunt, locutū fuisse, omnino existimaret, ego verò, id mihi nullo pacto persuaderi posse, dicerem, rogauit is me, vt explanationem aliquam breuem totius loci cōscriberem. quantum videlicet ad id, de quo inter nos controversia erat, explicandum satis esse mihi videretur. Itaque, cum primum potui, scriptum exaravi, in quo breuiter ostendebam, Paulum praedicto loco, cum de se priuatim loqui videtur, non se ipsum, praesertim iam Christi spiritu regeneratum, sed hominem non renatum, & diuinæ gratiae adhuc expertem intelligere. illudq; ad ipsum nobilissimum virum statim misi. Qui paucis post diebus litteras ad me dedit, in quibus, cur scriptum meum sibi non persuasisset, exponebat, meaq; reiectā sententiam suam de interpretatione eius Paulini loci non leuiter confirmabat. Ego, etsi tunc temporis alijs scriptionibus impeditissimus eram, tamen, cum viderem, veritatis in quaestione nostra inuestigationē haud par-

4 2

ui momenti

4. Prosperi Dyfidæi

ui momenti in christiana religione esse, ad eius litteras pluribus respondere constitui, & rem totam aliquantò diligentius excutere. Id quod etiam, Deo bene iuuante, non ita multis post diebus perfeci. Hac mea responsione ille accepta, substitit. quippe qui propter a me in ipsa allatas rationes iam suspectus, ut ipse ingenuè fatebatur, suam sententiam habere inciperet. Quod ego animaduertens, in eam opinionem sum adductus, ut idem alijs quoque non paucis euenire posset, qui eam sententiam sequerentur. quæ cum homines Christi nomen profitentes a vitæ sanctimonia abducere facillimè queat, & ita a Domino olim videndo (ut apostoli verbis utar) eos excludere,

Heb. 12.

14.

omni ope conandum videtur, ut ea ex illorum mentibus stirpitus euellatur. Igitur, ubi primùm eius rei facultas est data, ipsam disputationem nostram, id est utriusque scripta mihi publicanda censui. præsertim cum non alij modò amici mei, homines eruditione et pietate præstantes, hoc meum consilium vehementer probarent, verùm etiam ipse nobilissimus vir, cuius res quodammodo agebatur, minimè dissentiret. idq; eam potissimum ob causam, quemadmodum ipse dicebat, ut, utracumque ex parte veritas esset, ei hac ratione victoria quæreretur. Quamquam autem ipse præterea nomen suum in ipsa disputatione discretè adscribendi mihi potestatem fecerat, eiusq; ad me epistola, dignissima, quæ in manus hominum perueniat, mihi esse videtur, tamen ob nonnullas alias iustificatas causas, quas hîc exponere non est opus, id facere nolui.

Iam

Iam verò, quoniam in responsione mea sæpe cuiusdam disputationis meæ de Christo seruatore fit mentio, cum tamen is liber hæctenus publicè editus non fuerit, nolim hoc cuiquam indicium videri ingenij vani & ab ostentatione prorsus nõ alieni. Namq; (vt alia omittam, nec præsertim me aliorum exemplo defendam) sciendum est, me in hac responsione cum eo perpetuò loqui, qui librum illum meum & viderat, et perlegerat, immo qui in epistola sua, ad quam ego respondeo, ex libro illo, licèt a se speciètim non nominato, aduersus me ipsum quædam verba attulerat. Est autem responsio mea non ex alijs, qui eam lecturi sint, sed ex eo ipso, cui respondetur, æstimanda. Huc accedit, quòd is meus liber iam pridem in quorundam aliorum est manibus, atq; in vrbe quadam celeberrima iam quatuor amplius ab hinc annos ab aliquot doctrinæ opinione præstâtibus viris est visus, & quamuis improbatus, non tamen refutatus. Etsi enim ab initio, id se facturos, dixerant, tamen postea stauerunt, disputationis illius meæ argumentum eiusmodi esse, vt illam suppressere satius sit, quàm, eam refutando, publicare. Qua de re quid sentiendum sit, pij homines & veritatis amantes facile iudicabunt. Cæterum, quia in eadem hac responsione mea eorum sententiam minimè probo, qui hominem renatum peccare, id est aliquid vniquam contra Dei præcepta committere nullo modo posse, contendunt, nec tamen illam diuinis testimonijs, aut rationibus refello, hîc verò nolim a quoquam vel te-

6. Pr. Dyfidæi epist. ad lectorem.

meritatis, vel imprudentiæ accusari. Cum eo enim
 disputo, cum quo ea de re, quod ad sententiam ipsam
 attinet, mihi optimè conueniebat. Quare ἄπερος δὲ
 ἄνωγος planè visum fuisse, contrariam sententiam
 refutare velle. maximè cum, propter non paucos e-
 osq; obscuros sacrarum litterarum locos expenden-
 dos, atq; explanandos, non nisi plurimis verbis id fie-
 ri posset. Nam, quòd præterea, testimonia quædam
 ad eam infirmendam afferri solita non satis firma
 esse, eorum verum sensum explicando, demonstrare
 sua conatus, id propterea feci, quòd loci illi, vel ad
 aliam sententiam, quæ tamquam alterum extremum
 est, quæq; similiter mihi minimè probatur, de neces-
 sitate peccandi, confirmandam in testimonium addu-
 ci consueuerunt, vel eiusmodi sunt, qui indicare vi-
 deantur, fieri posse, vt homo christianus in peccatis
 maneat. id quod mihi eo loco refellendum proposu-
 eram. Non deerit (spero) nobis aliquãdo occasio com-
 modior opinionem istam, valde perniciosam sine du-
 bio, de Christianorū in hac vita necessaria perfecti-
 one nominatim, & copiosè refutandi. Interim, opti-
 me lector, hoc nostro quantulocumque labore frue-
 re. cuius ope, te in Christi præceptorum salutari o-
 bedientia non mediocriter confirmatum iri, plures
 sunt causæ, cur sperare per Dei benignitatem
 audeamus. Id certè vnum nobis, hac dispu-
 tatione nostra publicanda, ad
 ipsius Dei gloriam pro-
 positum fuit. Vale,

PROSPERI DYSIDAEI SCRIPTVM,
IN QVO BREVITER
OSTENDITVR, PAVLVM A-
postolum in epist. ad Rom. cap. 7.
sub sua ipsius persona de seipso,
vt renato, non loqui.

Optimum caput epistolae ad Romanos compluribus occasionem dedit credendi, in homine iam per Christi spiritum regenerato, dum hic viuit, peccatum, & vitiositatem perpetuò inhabitare, adeò vt non bonum, quod velit, sed malum, quod nolit, faciat, atque ea cuncta habeat, & experiatur adhuc mala, quae sibi ipsi tribuere eo loco Paulus videtur. qua opinione vix quidquam perniciosius in vniuersa christiana religione excogitari posse existimauerim. Quocirca, rem haud inutilem me facturum, sum arbitratus, si, quàm breuissimè fieri posset, Paulum sub sua ipsius persona non de seipso, aut certè nõ de se, tamquam Christi spiritu reformato, locutum fuisse ostenderem. Namque, hoc euidè, non est, cur ex eius verbis quisquam, tam pestilentem errorem cõfirmari posse, credat.

Dico igitur, Paulum prædicto cap. 7. epist. ad Rom.

8. Dyfidæi scriptum.

ad Rom. sui ipsius nomine non seipsum iam per Christi gratiam regeneratum, sed hominem diuinæ gratiæ expertem, quem modò ante Legem, vel sine Legge, modò (idq; potissimum) sub ipsa Legge considerat, significare voluisse. Quod vt planissimum fiat, Apostoli scopus eo in loco ante omnia nobis aperiendus est.

Dixerat Paulus eadem epistolâ cap. 6. nos non amplius sub Legge esse, sed sub gratia, cuius rei occasione paullulum digressus, docuerat, nō idcirco peccatum, quia non sub Legge, sed sub gratia essemus. Quo facto, statim in ipso cap. septimi initio ad id reuertitur, vnde proximè digressus fuerat, & rationes afferre instituit, cur dixisset, nos non amplius sub Legge, sed sub gratia esse, & totum caput eam in rem insumit, ostendens potissimum inter cetera, miserum esse statum hominis sub ipsa Legge, cum ea per se nullas vires habeat ad hominem ex peccati seruitute eximendum, sed hoc totum ex diuina gratia pendeat, quæ in Christo, & per Christum nobis largissimè est exhibitæ. Hic nimirum est apostoli scopus. Ex quo solo apparere potest, ipsum sub persona sua non de seipso, præsertim iam regenerato, sed de de homine, qui nondum sub gratia sit, verba facere. Sed præstat, toto capite explanando, seu potius percurrendo, rem sic se habere, apertè demonstrare.

Ait igitur apostolus, ex eo satis constare, nos non amplius sub Legge esse, quòd Lex nobis mortua est. Quandoquidè, sicut mulier tamdiu sub viri imperio

perio est, quamdiu vir viuit, ita & nos tamdiu sub
 Legis imperio fuimus, quamdiu illa nobis vixit. Et
 quemadmodum mulier, viro mortuo, iurè alteri nu-
 bere potest, & si cui nupsert, ei subiecta futura
 est, sic & nos, mortua nobis Lege, Christo, cuiusq;
 gratiæ adhærere, eiq; deinceps subiecti esse iurè po-
 tuimus. Vt autem probet, nobis Legem esse mortu-
 am, siue, vt ipse, quò Iudæorum inuidiam declinet,
 loquitur, nos Legi mortuos esse, ait, nos non ampli-
 us in vetustate litteræ, sed in nouitate spiritus Deo
 seruire. Id quod fieri non posset, si adhuc Lex nobis
 viueret. siue nos Legi. Nam per Legem mouentur, au-
 genturq; peccatorum affectiones, et in homine vim su-
 am exerunt. quod certè spiritus nouitati prorsus ad-
 uersatur. id enim illorum est, qui secundum carnem
 ambulant. Et nos ipsi, cum in carne essemus, id est a
 nouitate spiritus alieni, id ipsum in nobis experieba-
 mur. Hæc cum dixisset Paulus, illico, vt, quod sibi ob-
 iici poterat, ante occupet, ac diluat, & interim to-
 tã rem dilucidius explicet, ea verba subiungit, Quid ^{cc}
 ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit. Sed pecca- ^{cc}
 tum non cognoui, nisi per Legem, & c. Hic primùm ^{cc}
 incipit apostolus de se priuatim videri loqui, Verùm
 quis est, qui ex hoc ipso initio non intelligat, ipsum
 sub persona sua semetipsum, præsertim verò iam
 regeneratũ, neutiquam intelligere? Neque enim de
 ipso iã regenerato. erat sermo, sed de ijs, qui aliquan-
 do fuerat sub Lege. Nec porrò de eo, quod Lex in ip-
 so Paulo efficeret, aut effecisset, sed de eo, quod in
 omnibus

10. **Dysidæi scriptum.**

oibus, quibus lata fuerat, & qui sub ipsa Lege erāt, efficere posset, aut potuisset, quærendum erat. Unde perspicuum est, Paulum personam eorum omnium, de quibus sermo institutus fuerat, & ad quos eā disputatio pertinebat, sumpsisse. Quæ sermonis figura utitur alibi quoque. ut 1. ad Corinth. cap. 6. v. 12, & cap. 10. v. 23, & v. 30, & cap. 13. v. 1, &c. & ad Gal. cap. 2. v. 13. Atque idem hic est, ac si Paulus dixisset, Sed peccatum non cognouisset quisquam, nisi per Legem. quemadmodum alio in loco indefinite loquens ait, per Legem esse cognitionē peccati. Cum igitur ipsa prima verba, in quibus de se priuatim videtur loqui Apostolus, non ad ipsum iam regeneratū, sed ad eos omnes referēda esse cōstet, quibus Lex lata fuerat, quiq; sub ipsa Lege erant, nemini dubium esse potest, quin eadem ratione consequentia omnia verba explicanda sint, in quibus, eandem sermonis formam cōseruās, de seipso loqui videtur. quemadmodum a nobis fiet, ita ut aliter explicari ea nec debere, nec posse, satis apertum fore putemus.

Itaque ait Paulus, etiamsi Lex in ijs, qui sub ipsa Lege erant, peccatum auxerit, nō propterea tamen Legem peccatum esse, id est peccati veram & propriam causam. Quod enim auxerit peccatum, id ex accidente factum est. Nempe quia, cum Lex, quid peccatum sit, id est, quæ nam hominis facta, aut consilia, & cogitationes peccata sint, & statuat, & doceat, sequitur, ut propter hominis naturā, quæ semper (ut ait poeta) nititur in vetitum, eum ad ea, quæ ipsa

Rom. 3. 10.

ipsa vetat, facienda impellat. Quoniam verò negare quispiam potuisset, a Lege cognitione peccati proficisci, cum ea cognitio naturâ unicuique insita esse videatur, exemplo præcepti Legis de non concupiscendo sic rem se habere, ut ipse affirmauerat, ostendit Apostolus. Nam quis umquam cupiditatè ipsam peccatum esse cognouisset, nisi Lex dixisset, Non concupisces? Hinc autem factum est, ut homo, Lege lata, videns concupiscere sibi non licere, quod antea non videbat, multò magis ad concupiscendum (propriâ tamen culpâ) impulsus fuerit, ad eò ut omni cupiditate post Legem latam plus, quàm ante, fuerit repletus. Nam, cum lex non est, peccatum (ut ita dicam) non irritatur. & propterea vires suas non exerit, sed quodammodo mortuum est. Mortuo autem peccato, homo ipse viuere meritò dici potest. Sed, lege superueniente, peccatum reuiuiscit, homo autem moritur. Propterea dicit Paulus, Ego autem vivebam sine Lege aliquando, &c. Quæ verba (quid quid plerique hodie conentur) nullo modo ad ipsum Paulum accommodari possunt, cum is nec sine Lege, nec sine Legis cognitione (præsertim quæ ad peccatum agnoscendum satis esset) umquam fuisse dici possit. quippe qui non modò naturâ Iudæus fuerit, verum etiam ad pedes Gamalielis Legis doctoris educatus, et in patria lege accuratè fuerit institutus. Sed igitur nominans Paulus, hominè & absque Lege, & sub Lege illis verbis sine dubio describit. Pergit autem & ait, ex prædictis patère, mandatam non concupiscendi

Gal. 2. 15.

Act. 22. 2.

5. 24.

cupiscendi, siue ipsam Legem, quam Mandati nomine intelligit, quæ homini data fuerat, ut is ipsam seruando uiueret, eum non modò eam non seruet, sed grauiùs etiam, quàm antea peccet, mortem illi attulisse. Vnde apparet, Legè ipsam per se sanctam esse, & mandatum sanctum, iustum, & bonum, non autem esse peccatum, seu peccati propriam causam, ut sibi a quopiam fortassis obijci potuisset, ostenderat. Verùm, quia rursus obijcere aliquis potuisset, negari saltem non posse, quin Lex, quæ ad bonum data fuerat, in malum cesserit, ipsamq; adeò mortem attulerit, Respondet Paulus, ne hoc quidem verum esse sed peccatū, occasione ex Lege arrepta, per id, quod bonum erat, vim suam omnem exerendo, malum, & mortem homini attulisse. Nec verò hoc mirum alicui videri debet. Nam, inquit, Lex spiritalis est, homo autem (per se scilicet, dum adhuc sub ipsa Lege est, & gratia Dei destituitur) carnalis, & ipsi peccato emancipatus. Dicit autem, Legem esse spiritualem, non quidem quia in ipsa spiritus insit (alioqui sibi ipsi aduersaretur, qui eam paullo ante litteram appellauit, & spiritui opposuit) sed quia spiritualem hominem requirit. Quoniam igitur homo, qui sub ipsa modò Lege est, non autem sub gratia, carnalis est adeò, ut peccati seruus dici possit, idcirco fit, ut homo eiusmodi nequaquam Legi, quæ spiritum postulat, sed peccato obtemperet, & ita non quidem Lex ipsa, quæ semper optima est, illi in malum, & mortem vertatur, sed ipse vitiositate sua per Legem mor-
tem

tem sibi inferendi occasionem arripiat. Quod adeo verum esse ait Paulus, vt ab hoc malo ne ij quidem eorum, qui sunt sub Lege, liberi sint, quos in eo statu ad omnium excellentissimum gradum peruenisse contigit, hoc est ita sunt affecti, vt, quod ad mentem attingit, velint Legi obtemperare. Isti enim, etsi maxime, ratione duce, volunt, tamen vires obtemperandi non habent, aut certe non obtemperant. Quapropter non bonum, quod volunt, sed malum, quod nolunt, faciunt, nullo modo probantes id ipsum quod agunt. Ex quo etiam perspicuum est, ipsos cōfiteri, Legem bonam esse. Quamuis interim Lex causa sit, vt agnoscant, in seipsis, licet bonum facere volentibus, malum, id est peccatum, seu vitiositatem inesse, quæ ipsos ad malum faciendum, & peccandum quodammodo rapit. Vt non malè dici possit, non ipsos, sed vitiositatem in ipsis habitatem id malum facere. Itaque in vno homine duo quasi homines sunt, interior, & exterior. Interior homo, siue homo, quod attinet ad mentem suam, delectatur lege Dei, eamq; seruare cupit. At homo exterior, seu caro, id est appetitus, contra pugnat, & quia potentior est, quippe qui adhuc omnia hominis membra occupet, ijsq; pro armis utatur, superior euadit, & ita hominem, licet inuitum, peccati seruum efficit. At que hinc constare potest, quanta in miseria ij omnes versentur, qui sub ipsa Lege sunt.

Quamobrem meritò Apostolus, cum ea, quæ modo explicauimus, dixisset, institutam sermonis figuram

ram persequens, pro eiusmodi hominibus sub per-
 21 sona sua conqueritur, atque exclamat, Miser ego ho-
 22 mo, quis me liberabit a corpore mortis huius? Cor-
 pus mortis pro ipsa morte dixit locutione sibi fami-
 liari, præsertim in ea epistola. Nam & supra eod.
 cap. v. 4. Christi corpus pro ipso Christo dixerat, et
 cap. 6. v. 6. Corpus peccati pro ipso peccato. Quis
 (me miserum) liberabit me, inquit, ab hac morte?
 Hoc est, quis mihi dabit, ut amplius peccati seruus
 non sim, unde omnis miseria, & ipsa mors profici-
 scitur? Ne quis autem in Apostoli verbis tantum
 πάθος animaduertens, propter seipsum quoque ita
 eum exclamasse suæ miseriæ sensu adactum, suspica-
 retur, statim per parenthesis ea verba adiunguntur,
 23 (Gratias ago Deo per Iesum Christum dominum no-
 24 strum) Ex quibus etiam planè intelligi potest, eam,
 quam diximus, sermonis figuram in reliqua Apostoli
 disputatione esse, ut sub persona sua non seipsum in-
 telligat. Perinde est enim, ac si diceret. Quòd autem
 sic cōqueror, & exclamo, non propter me id facio,
 sed propter alios, de quibus loquimur, quiq; sub ipsa
 Lege sunt. Ego enim non sum sub Lege, sed sub Chri-
 sti gratia, & Deo gratias ago, quòd me hac ratione
 a tanta miseria ac morte prorsus aseruerit, effece-
 ritq; ut peccati seruus non sim, nec in me exterior
 homo interiore potētior sit, sed contrà interior ex-
 teriore, appetitu scilicet ipsum corpus minimè occu-
 pante, et ue domināte. Post quæ verba ad institutum
 & sermonem, & sermonis figuram redit, atque con-
 cludit,

cludit, se, id est hominem, qui sub ipsa Lege sit, eatenus quidem progredi posse, ut mente Legi Dei seruiat, ceterum a Lege hoc consequi non posse, ut ex altera parte carne legi peccati non obediat, & proinde cōdemnationi, & morti non sit obnoxius. Non igitur sub Lege ijs, qui sub ipsa sunt, manendum est, sed ad Christi gratiam confugiendum. Sic enim fiet, ut a peccati lege, hoc est imperio, liberati non secundum carnem, sed secundum spiritum ambulent, & propterea nulli prorsus damnationi sint obnoxij. Quemadmodum ipse Paulus 8. deinde cap. copiose, ac luculenter explicat.

Quæ hætenus a nobis dicta sunt, dum Pauli mentem, & magna ex parte verba ipsa in 7. cap. epist. ad Rom. breuiter aperire, atque explanare studemus, satis, superq; esse possunt, ut id verum esse constet, quod ab initio diximus, & nobis demonstrandum proposueramus. videlicet, Apostolum eo loco sub persona sua non seipsum, præsertim tamquam Christi spiritu regeneratum, sed hominem adhuc diuinæ gratiæ expertem intelligere. Attamen, ut id aliquid etiam euidentius appareat, hominem Christi spiritu præditum cum eo homine, de quo Paulus ibi loquitur, per antitheses quasdam, idq; ipsius Pauli verbis ex eadem ferè epist. ad Rom. de sumptis, conferemus.

Homo, de quo loquitur
Paulus apostolus cap. 7.
epist. ad Rom.

1. In eo peccatum operatur
omnem concupiscentiam. v. 8.

2. In eo peccatū adeò viuit,
vt illum morti mancipet, atq;
occidat. v. 9, 10, & 11.

3. Carnalis est. v. 14.

4. Venundatus est sub pec-
cato. Ibidem.

5. Quod vult bonum non fa-
cit, quod autem non vult ma-
lum, id agit. v. 19.

6. Captiuus est legis pecca-
ti. v. 23.

7. Detinetur a corpore mor-
tis, (id est ab ipsa morte) a quo
liberari miser cupit, v. 24.

Homo Christi spiritu
præditus ex apostoli Pau-
li verbis descriptus.

1. Crucifixit carnem vnà cum
affectibus, & concupiscentijs.
Gal. cap. 5. v. 24.

2. In eo peccati corpus (id
est ipsum peccatum) destru-
ctum est adeò, vt & ipse pec-
cato mortuus sit, nec peccatū
in ipso amplius regnet, aut do-
minetur. Rom. 6. v. 2, 6, 11, 12,
& 14.

3. Non amplius est in carne.
Rom. 7. v. 5. & cap. 8. v. 8,
& 9.

4. Liberatus est a peccato.
Rom. 6. v. 18, & 22.

5. Nō secundum carnem, sed
secundum spiritum ambulat.
Rom. 8. v. 1, & 4. & spiritu
actiones corporis perimit. Ro.
8. v. 13.

6. Liberatus est a lege pec-
cati. Rom. 8. v. 2.

7. Liberatus est a lege mor-
tis. Ibidem.

FINIS.

AD PROSPERVM
DYSIDAEVM DE SV-
PERIORE EIVS SCRIPTO
EPISTOLA.

Gratiam, & pacem a Deo patre per
Iesum Christum opto.

LEGI scriptum tuum, vir doctissi-
me, quod rogatus a me edidisti,
proq; tenui modulo fidei spiritu-
alisq; prudentia illud examinaui.
Video tibi si ppetere quasdam ra-
tiones, quibus vt tua confirmas, sic aduersae partis
argumenta refellere conaris: Tamen, vt verum fa-
tear, mihi tuae rationes nec tam firmæ, nec veræ vi-
dentur, vt a concepta dudum sententia me reuocare
possint. Quæ igitur me detinent, ne tibi assentiar,
paucis aperiam, tu pro tua singulari prudentia diju-
dicabis.

Principio occurrit Paulina distinctio, quæ vnum
eundemq; hominem in duas partes partitur, iuxta
mentem cõsentientem legi Dei, In membris verò car-
nis sentientem rebellionem. Hoc alijs verbis, ni sal-
lor, idem Paulus alicubi effert, videlicet Noui ac Ve-
teris hominis distinctione. Quæ partitio nullo modo
homini non renato, gratiæq; Dei in Christo experti
conuenit. Quomodo enim homo non renatus possit
b consentire

18. Ad Dyfidæum epistola.

consentire mente præcipua parte hominis legi diuinae, eaq; delectari: cum potius illam contemnat, odit, oq; habeat? Animalis enim homo non percipit ea, 1. Co. 2. 14. quæ Dei sunt, cogitationesq; carnis mortem adferunt, prudentiaq; carnalis inimica Dei est, &c. Potius itaq; homo nõ renatus delectatur vanitate mentis suæ, quàm vt mentem possit applicare ad meditationem legis, indeq; absq; peculiari gratia gustum suauem sentire.

Deinde Paulus post lamentationem, deplorationemq; tantæ miseriæ gratia Dei se solatur in Christo. Quod nescio quomodo nõ declarat, Paulum & de se iam fidei, subq; sua persona de omnibus Christianis loqui. Quis enim Deo per Christum gratias agere potest, nisi qui probè Christum cognouerit? Nec est, quòd dicas, Paulum ista seorsim sub parenthesis de seipso, alia verò non item scribere, cum omnia vno contextu cohæreant. Immo quæ post gratiarum actionem addidit, meam sententiam cõfirmant, scilicet se seruire mente legi diuinæ, carne verò legi peccati. Quomodo enim possit seruire legi Dei mente, absque spiritu Dei? seruitus enim includit sincerum cor, studiosumq; Dei, &c. Aliter non seruitus, sed potius illusio quædam, prophanatioq; legis diuinæ diceretur. Hæ sunt rationes (vt cætera nunc taceam) quæ me urgent, vt potius ijs assentiar, qui luctam perpetuam Christianorum a Paulo describi docent, qui sæpius a propria concupiscentia impediti, non hoc quod volunt, sed sæpius nolentes malum operantur.

Ad Dyfidæum epistola. 19.

operantur, aliquando quoque prudentes per infirmitatem carnis vi concupiscentiæ irretiti labuntur.

Tantam enim esse potentiam huius malæ concupiscentiæ Paulus declarat, a qua homines pios quasi sub quadam captiuitate detineri asserit.

Quæ tu verò, vir optime, obijcis sub quadam Antithesi, ea quæ Paulus loco citato scribit, non posse cadere in hominem christianum, propterea quòd idem Paulus multò melioribus, immo contrarijs epithetis fidelem hominem ornet, describatq; quod ex sequenti capite 8. facile apparet, vbi non carnalem, sed spiritualem describit: Non captiuum a lege peccati, sed liberum, &c. Alioq; loco eos, qui Christi sunt, carnis affectus cum concupiscentijs crucifixisse affirmat, &c. Ad hæc paucis respondebo. In scriptis Paulinis sæpius diuersitas quædã se offert, propterea quòd ille de vna re loquens pro diuersitate causæ, temporisq; eam describit, prout patet in eloquijs legis, quam aliquando instrumentum vitæ, aliquando ministram mortis vocat. Sic, vbi de populo Israelitico agens, eundem & extollit, ornatq; præclarissimis elogijs: postea verò humiliter de illis sentit, atque prædicat. Eadem, vbi circumcisionis mentionem facit, inuenies similiter hinc quoque facit. Cum enim describit hominem christianum a præcipua eius parte, iuxta scilicet renouationem mentis per spiritum sanctum, qui spiritu Dei suasore ac ductore corpus suum in obsequium redigit, ne rebellans iugum spiritus plane excutiat, sed potius illud subigit

20. Ad Dyfidæum epistola.

domatq; hætenus, ne vis peccati in membris rebel-
lans dominium obtineat, sed vtvt acciderit, attamen
spiritus victor euadat, Hanc hominis fidelis præro-
gatiuam Paulus considerans, cum a præcipua parte
spiritualē nominat, eiq; tribuit, Quòd peccato mor-
tuus carnem cum affectibus, ac concupiscentijs cru-
cifixerit. Ista a Paulo per excellentiam prædicatur,
qui istud, quod optimum est (vt dixi) considerat: pro-
pterq; inhabitantem spiritum sanctum in nobis tam
eximijs elogijs hominem christianum ornat.

Verum, cum nemo ex mortalibus, qui ex volun-
tate viri geniti sunt, hætenus repertus est, qui ad
tantam perfectionem peruenerit, vt nulla labes per-
uersæ concupiscentiæ ei adhaerit, eumq; reum co-
ram Deo non constituerit: Immo omnes sancti non
tantum sub veteri, sed & sub nouo Testamento viti-
ositate carnis senserint, Hoc Paulus expertus non
abs re deplorat, ac loco prædicto describit. Sentiens
tantam vim inesse malæ concupiscentiæ, quæ in mem-
bris nostris remanens, perpetuò spiritui nostro nego-
tium faceßit, contraq; animam militat. vt quodam-
modo nos captiuos mancipet.

Inde igitur ista diuersitas, quæ in Paulo prima
spetie apparere videtur, Quòd de eodem homine pi-
o diuersa prædicare videtur, idque propterea quòd
diuersos effectus diuersarum causarum describit. Ex
vna parte effectus spiritus vincentis. Ex altera par-
te vim concupiscentiæ rebellantis, &c. Quis uerò
negare potest, nisi aut stupidus, aut pharisaico spi-
ritu

ritu fascinatus, tantam cladem inferre sanctis concupiscentiam, ut merito omnes peccato obnoxios red-
dat. Iacobus fatetur omnes in multis labi. Idem testa-
tur Iohannes. Si dixerimus nos peccatum non habere, Iac. 3. 2.
mentiri nos ait, &c. non adfero plura testimonia, 1. Ioh. 1. 8.
nam tibi omnia notissima scio, hoc unum addo, si quis
diligenter omnes cogitatus, sermones, factaque examinauerit, absque dubio in seipso sufficiens testimo-
nium reperiet, ut cæteris testibus non egeat.

Naturæ igitur nostræ prauitas a Paulo describitur, quæ optimè in homine renato apparet. Nam homo naturæ suæ relictus, totus in cupiditates fertur. Quamquam enim impij stimulis cōscientiæ punguntur, quod Dominus permittit, ut iudicium suum illis demonstret: Tamen ij peccatum nunquam verè ode-
runt, nec iustitia delectantur. Pij contra, in quibus coepta est regeneratio, præcipuo cordis affectu ad Deum feruntur, iustitiam amant, vnicuique Deo in omnibus obedire cupiunt: sed rursus a carne impediuntur, vimque eis faciens concupiscentia sæpius rapit, ac distrahit: concupiscentiæ enim effectus est perpetua carnis aduersus spiritum rebellio. Quæ pugna cum sit pijs molesta, libenter cuperent se ab ea liberari: sed cum in hac vita id non sit, gemunt, ac istam miseriam deplorant, solaque gratia Dei se in Christo consolantur. Quod scilicet ijs, qui Deo per Christum reconciliati sunt, vitiositas carnis non imputetur, habentibus intus arrhabonem redemptionis suæ spiritum sacrum. Qui & de benevolentia paterna

eos certificat: Tum in hac lucta instruit, uiresq; sup-
 peditat, ne succumbant, sed mortificantes assidue o-
 pera carnis, non secundum carnem, sed iuxta spiri-
 tum ambulent.

Verumtamen fieri non potest, quin tam grauem
 hostem assidue sentientes, gemant, mortifera tela
 eius exhorrescentes, quibus id hostis eorum efficit,
 ut etsi totis viribus in cōtrarium nitantur, tamen se-
 pissime a recto cursu impediuntur ac retardentur. In-
 stè igitur Paulus, considerās hanc corruptionem na-
 turæ nostræ, per legem peccati in membris militan-
 tem, Captiuitatem vocauit. Quomodo enim non di-
 ceretur captiuitas, a qua se nullo modo fideles, dum
 hic viuunt, eximere, liberareq; possunt? Nam dato
 mihi aliquem, etiam ex sanctissimis, qui nunquam
 peccauerit, nec factō, nec dictō, nec cogitatu quidē.

Quod igitur Paulus dixit, se sub peccatum vendi-
 tum, nō voluit indicare, qui ex Christi spiritu natus
 esset, se dominātis peccati iure teneri, sed indicauit,
 se peccati vim, rebellātem spiritui sentire, quam tol-
 lere, dum viueret, non posset, ut quæ nō nisi cum cor-
 pore moreretur. Aliter ergo pij, & sancti homines,
 aliter impij se sub peccatum venditos sentiunt. Im-
 pij cōdemnantem eius calculum, & iudicium in con-
 scientijs ferentes: Illi ab eo liberi, rebellionem senti-
 entes, reatum non item, & pugnam cum peccato su-
 stinent, prauas cupiditates assidue mortificant. Ni-
 hilominus tamen molestè ferunt, spiritum a carne se-
 pius impediri, ne tāta cum perfectione, alacritateq;
 quam

quam uellent, Deo, proximoq; inferuiant. Nam ca-
 ro, q̄audiu uiuit hac animali uita, nō potest sic affe-
 cta esse ac composita, ut interior homo affectus, ac
 compositus est, nec eius affectus tales fieri possunt,
 quales sunt affectus spiritus cum lege consentientis.
 Ut hæc diligenter examinans, non absque ratione di-
 cere quis possit: Credentes in Christum spirituales
 carnalesq; esse, probos ac improbos: Carnales ac im-
 probos a uitiata carne, quam, ut mortalem, ita uitijs
 defædatam secum gerunt: ut autem spirituales quo-
 que filij Dei uocentur, efficit uersans in mentibus ip-
 sorum spiritus, ex quo filij Dei renascuntur. Qui igitur
 in statu nouæ genituræ sunt, spirituales a spiri-
 tu uocantur, non carnales a carne: ut Paulus Galatas Gal. 6.2
 propter spiritum regeneratorem spirituales uocat,
 quamuis sciret eos concupiscentiam, legem peccati
 in membris corporis portare: propterea admonet,
 ut peccantes in spiritu lenitatis arguant, consideran-
 tes ne et ipsi tententur, per insidiatricem scilicet
 concupiscentiam. Quare non sine causa addit: Quod
 si quis sibi uidetur aliquis esse, cum nihil sit, suum ip-
 se fallit animum. Admonet Paulus, ne quis propria
 iustitiæ, sanctitatisq; opinione inflatus, ceteros au-
 daciter contemnat, putans se immunem esse ab omni
 tentatione, uimq; concupiscentiæ intus latentis, ac
 grauatæ nō satis animaduertens, ac agnoscens. Quæ
 quam uirulenta sit, ij demum sentiūt, qui iustum bel-
 lum cum illa instituunt, assidueq; præliantur. Sed
 quid multis opus, tu ipse reuoca in memoriã illa, quæ

24. Ad Dyfidaum epistola.

alicubi scripsisti: Hominem christianum iustum & iniustum nominans. Iustum pronuntias, si ex communi vita iuxta æquitatem consentaneam consideretur & cum cæteris comparetur. Iniustum verò, si ad diuinam propositam normam facta, & cogitationes eius vniuersæ exactè expendantur. Vnde igitur iste defectus in homine renato, quòd non possit respondere exacto Dei iudicio? Nonne ob imbecillitatè carnis, quæ exagitata a mala concupiscentia spiritui sancto operatori omnis iustitiæ reluctatur, ac repugnat? An Deus a nobis iusto modo diligitur? Nonne sæpius diffidetiæ, impatientiæq; morbo laboramus? Vbi Deo parendum est, nonne sæpius ignaua caro a lacritati spiritus repugnat? Vt si quid boni operari volumus, carni vis inferenda sit. Proximus nonne sæpius negligitur? Ac vbi tanta perfectio, quòd quis proximum æquè ac seipsum diligat? Nonne philantia prauæ concupiscentiæ proles ita nos deuinctos tenet, vt potius nos nostraq; quàm proximum curemus. Examine modo quisque cor suum, inueniet istud verissimum. Vnde igitur tantus torpor in officijs pietatis, proximiq; neglectus, fides imbecilla, charitasq; languida? In Deo, verboq; eius nulla culpa, qui ad meliora hortatur, spirituq; suo instruit. Concupiscentia igitur carnis culpanda est, quæ repugnat, impeditq; bonos ac pios conatus fidelium. quod Paulus explicat dicens: Non ego malum operor, verum inhabitans in me peccatum, & c. Sæpius enim pij volentes bonum per spiritum inhabitantem in mente ipsorum,

re ipsorum, nihilominus operatur malum. Et si quid
 boni faciunt, non ita tamen strenuè alacriterq; , vt
 deceret, id exequentur, propter innatam carnis rebel-
 lionem. Hæc si quis rectè cōsiderauerit, in seq; ipso
 expertus fuerit, facile animaduertet, Paulum iustas
 habuisse causas, cur tantam miseriam humanæ infir-
 mitatis tam tragicè descripserit, solaq; gratia Dei in
 Christo se sustentarit, qua fit, vt ista vitiositas nobis
 non imputetur. Nulla enim condemnatio ijs, qui in
 Christo Iesu reconciliati, fiduciaq; misericordiæ Dei
 freti, primitias spiritus habentes, prauas cupidita-
 tes carnis mortificant, ac omni conatu resistunt, ne
 peccatum eis dominetur. Quod qui exequentur dili-
 genter, efficiunt, ne ista lues in carne grassans eos ita
 inficiat, vt a cæpto pietatis cursu desistant: sed po-
 tius fortiter in acie dimicent, victoresq; gratia Dei
 euadant: Attamen vitiositas ista, qua fit, vt non ita,
 prout velimus, iustitiæ operam damus, innocētiamq;
 obseruamus, culpanda ac deploranda est. Atque nos
 humiliare debet, ne nos ipsos efferamus, sed humili-
 ter de nobis sentientes, misericordiam Dei vnicum
 Asylum salutis nostræ imploremus, ab eo remissio-
 nem omnium peccatorum nostrorum petentes, vi-
 tantesq; Pharisei illius arrogantiam, qui dixit, Non Luc. 18. 11.
 sum sicut cæteri homines, &c. Nam etsi gratia Dei
 ea scelera, quibus mundus obnoxius est, non perpe-
 tramus, seminaria tamen quædam illorū in membris
 nostris circumferimus, sollicitate concupiscentia ad
 malum, nisi spiritu Dei eam reprimamus. Luc. ita-

26. Ad Dysidæum epistola.

que perpetua opus est, ut beneficio Dei superiores euadamus, ne videlicet regnet in mortali corpore nostro peccatum, ob quam victoriam spiritu sacro partam spirituales dicuntur. Carnales verò, si immunditiam, vitiositatemq; malæ cõcupiscentiæ considerauerimus. Sic & liberi euadimus, dum peccatum sollicitans reprimimus, ne in nos sæuiat. sibiq; in seruitutem redigat. Rursus verò, quòd assiduè vexat, cursumq; nostrum remoratur, in hoc non parum nocet, vimq; suam exerit, ac quodammodo ius suum tuetur, ne nos planè liberi immunesq; ab illo, dum hic viuimus, simus, non prius omni ex parte liberãdi, quàm, confecto cursu militiæ nostræ, & spiritu, & corpore in integrum restaurabimur.

Iam finem facio, satis te admonitum arbitror, locum Pauli, aliter ac sentio, accipiendum non esse.

Non dubito, te nunc in eo statu versari, qui faciliorem, planioremq; usum pietatis ingressus, nõ ad cõspinosos callosisq; salebris impediaris, securè enim otio litteratorio deditus agis. Sed si tu aliquando ex pertus fuisses vitam communem, maximè coniugalem æconomicãq; melius fortassis perspiceres, quantis procellis, tẽpestatibusq; fides nostra impetatur, quantis machinis oppugnetur patientia. potes ista conijcere ex cæteris, qui assiduè tanto onere pressigunt, infirmitatemq; suam agnoscunt, ac deplorant. Pauli epistolæ luculenter testantur istam miseriam, qui scribens fidelibus, eosq; sanctos nominans, tamen multas infirmitates, viliãq; non vulgaria in

Ad Dyfidæum epistola. 27.

eis notat, ac corrigit. Rogo igitur te, ut, quæ scripsi,
diligenter examines, & si quid diuersum adhuc sen-
tias, mihi significare non graueris. Tandem te diu
incolumem in Domino cupio, meq; ut ames rogo.

Datum die Februarii 12. anno 1581.

I. N. frater in Domino tuus.

AD SUPERIOREM
EPISTOLAM SIC PLV-
RIBVS PROSPER DY-
SIDAEVS RESPONDIT.

Gratia, & pax a Deo patre nostro,
& domino Iesu Christo.

Nombr 4
ni huius

NIHIL mihi gratius accidere potu-
it, vir praestantissime, quam, ut ad
ea, quae rogatu tuo in septimum ca-
put epistolae ad Rom. proximis die-
bus scripseram, a teipso responsum
acciperem. Etenim spero fore, ut disputationibus
hac de re nostris, veram totius loci sententiam tan-
dem percipiamus, & (quod potissimum a me quæri-
tur) quales ij esse debeant, qui Christi spiritu rege-
nerati iure dici possint, rectè intelligamus. ne quan-
do nobis ipsi in istorum numero esse videamur, cum
tamen non simus, & ita a caelesti regno, in quod in-
gredi ijs solis datum est, qui cuiusmodi fuerint, im-
prudenter excludamur. Et quamquam (ut ipse nosti)
non tantum temporis habebam, ut tota de re pro ip-
sius amplitudine scribere possem, tamen (cum præ-
sertim, ut id facerem, abs te rogatus essem) pauca-
los dies alijs meis occupationibus quodammodo suf-
furatus, quae mihi ad ea, quae ad me scripsisti, respon-
deri posse videbantur, explicare constitui. Tu, quem
Deus spiritu suo dignatus est, facilè, an diuina cum
veritate

Ioh. 3. 5.

veritate, quæ dicturus sum, consentiant, cognoscere poteris.

Primum igitur ais, sententiam meam, quæ est, Paulum eo loco sub persona sua non de seipso, tamquam Christi spiritu regenerato, sed de homine potissimum, qui diuinæ per Christum exhibet benignitatis expertus adhuc sub ipsa Lege sit, omnino loqui, eâ ratione tibi probari non posse, quòd Paulus hominem istum, de quo loquitur, in duas partes partitur, quatenus mente quidem consentit legi Dei, carnis tamen interim rebellioem sentit. quod alibi opinaris ab eodem Paulo distinctione noui, & veteris hominis significari. Quomodo enim (inquis) homo non renatus possit consentire mente præcipua parte hominis legi diuinæ, eaq; delectari: Cum potius illam contemnat, odioq; habeat?

Si quæ in hac tua argumētatione explicanda, vir clarissime, dicta sunt, admitti debent, ipsaq; argumētatio rectè conclusa est, ex duobus alterum efficitur. Aut, vbi cumque mentis, & carnis luctatio fuerit, ibi mentis victoriam esse, Aut non necesse esse, vt in homine renato mens carne potentior sit. Vbi enim mentis cum carne luctatio est, ibi mentem esse oportet, quæ legi Dei consentiat, eaq; delectetur. Vnde enim luctatio ista, nisi ex eo quòd mens diuinæ legi obedire vult, caro autem id facere renuit? Atqui in argumētatione tua tacitè sumitur, Quicumque ea mente sit præditus, quæ legi Dei consentiat, eaq; delectetur, cum renatum esse. Igitur aut necesse est, in luctatione

tione ista, quocumque in homine ea fuerit, a mente
 carnem superari, aut in homine renato ut superetur,
 non est opus. Posterius hoc nulla refutatione in-
 diget, cum nō modò in sacris litteris, præsertim ve-
 rò apud ipsum Paulum, testatissimum sit, in homine
 renato, & verè christiano, spiritum (qui idem hac in
 re præstat, quod mens) carne potiorē esse oportere,
 verum etiam tu ipse id satis apertè cōfitearis. quam
 quam, cum hoc mirum in modum sententiæ tuæ ad-
 uersetur, vix hac in re te satis explicare posse vide-
 ris, ut postmodum dicemus. Iam verò prius illud nul-
 lo pacto concedi potest, cum & diuinis litteris, &
 ratione, & quotidiana denique experientia doceamur,
 in nōnullis, immo in plerisq; hominum carnem,
 cum mente luctando, ipsa mente potiozem esse.

Et quidem, quod attinet ad sacras litteras, expen-
 datur modò diligenter similitudo, seu parabola illa &
 Christo proposita & explicata de seminante. Nam
 quis dubitare potest, quin is, in quo semen diuini ser-
 monis iam enatum fuerat, sed, persecutione deinde,
 aut calamitate propter sermonem exorta, aruit,
 secum ipse, dum descisceret, pugnauerit, mente, sine
 cuius rectitudine, quæ non facile aboletur, semen il-
 lud enatum non fuisset (nam & cum gaudio ab isto
 sermonem acceptum fuisse narratur) hinc, ut persi-
 steret, monente, illinc verò carne, ut cederet, suaden-
 te? & tamen succubuit mens, & victrix caro euasit.
 Idem omnino dici debet de eo, qui ibidem terræ spi-
 nis obsit & assimilatur, Nam, licet disertis verbis non
 narretur

Matth. 13.

Mar. 4.

Luc. 8.

varretur, semen in eo natum fuisse, tamen cum ex ip-
 sa similitudine, tum ex eo, quòd ibi dicitur, suffoca-
 tum fuisse semen, adeò vt fructum non tulerit, aper-
 tè indicatur, natum quidem semen fuisse, sed ad fru-
 ctum peruenire non potuisse, vt euenire videmus, si
 qua pars feminis, dum ager seminaretur, inter spi-
 nas deciderit. Estq; istius exemplum eò magis pro-
 posito nostro accommodatum, quòd spinæ illæ, vt
 Christus ipse explicat, voluptates, diuitiæ, ac sollicitu-
 dines huius vitæ sunt, quibus armis potissimum caro
 cum mète pugnare, camq; superare consuevit. Quid
 porrò dicemus de ijs, quos sacra historia testatur in **Ioh. 12. 42.**
 Christum credidisse, interim tamen cum cõfiteri pro-
 pter imminètia pericula non ausos esse? Numquid
 fieri potest, vt in istis mens cum carne non perpetuò
 pugnaverit? Nam quid aliud est, eos in Christum
 credidisse, quàm mente sua ipsos assensos fuisse, il-
 lum vera dicere, eumq; esse, quem se esse dicebat, &
 propterea illi palàm adhærendum esse? Hoc profe-
 tò cum carnis affectu pugnabat, qui incõmoda hu-
 ius vitæ fugienda omnino esse suadebat. Quare non
 sine mentis repugnantia, vt prædicta incommoda vi-
 tarent, a Christo confitendo abstinebãt isti, nec sine
 antecedente luctatione illa vincebat in ipsis caro,
 mensq; succumbebat. Hanc ipsam pugnam, in qua in-
 terior homo, seu præcipua eius pars, quæ mens est,
 ab exteriori superatur, adeò vt ipse homo supera-
 tus esse dicatur, satis apertè explicat Petrus, cum ait **2. Pe. 2. 20.**
 Si enim refugientes coinquinationes mundi in cogni-
 tione

» tione domini & saluatoris Iesu Christi, his rursus
 » implicati superantur, facta sunt eis posteriora dete-
 » riora prioribus. Et antea dixerat, a quo quis super-
 raretur, eius & seruum esse. Nam verbum Superari,
 pugnam antecessisse, demonstrat. Sed quid opus
 est, quò mentem in luctatione cum carne ex sanctis
 litteris succumbere posse ostendamus, longius abire,
 cum nullus sit (opinor) in vniuersis biblijs locus, qui
 tam dilucidè, ac copiosè id doceat, quàm locus ipse,
 de cuius interpretatione quærimus? Verùm ne his
 eadem dicamus, de hoc postea agemus. Atque hæc in
 præsentia satis esse volo, quod ad sacra testimonia
 pertinet.

Quòd si rationem ipsam intucamur, videbimus a-
 pertè, fieri non posse, quin in ijs hominibus, qui diui-
 nae legis cognitionem habeant, & proinde iusti, at-
 que iniusti, honesti, ac turpis notitiam adepti fue-
 rint, dum cupiditatibus suis obsequuntur, antequam
 planè ipsarum mancipia fiant, & in ipsis vitijs quo-
 dammodo computrescant, fieri, inquam, non posse,
 quin in istis mentis cum carne sit perpetua pugna.
 Tanta est enim, nisi quis prorsus obduruerit, iusti,
 atque honesti vis, vt non modò cogatur vnusquisque
 fateri, alijs rebus omnibus ipsum anteponi æquum
 esse, sed etiam ad ipsum per se amandum, & quæ-
 rendum se impelli, ac rapi sentiat. Verumtamen, quia
 in homine ex altera parte vehementissimus est animi
 affectus ille, quo ea, quæ nobis bona esse credimus,
 sequimur, & mala refugimus, idcirco fit, vt, quoni-
 am ea,

am ea, quæ honesta & iusta sunt, plerumque nobis malum aliquod allatura esse videntur, quæ verò turpia atq; inhonesta bonum, pugna inter superiorem rationem, & appetitum (quæ idem sunt, quod apud Paulum, & in disputatione nostra mens, & caro) grauis instituatur, ratione iubente, vt id, quod æquum est, omnino faciamus, appetitu verò contrà ad ea, quæ mala nobis esse videntur, refugienda, quæ autem bona, persequenda nos vehementer impellent. In qua pugna vix vñquam non solet appetitus superior euadere, nisi aliqua opinio, aut spes sit, ea, quæ iusta, atq; honesta sunt, quamuis malorum plena videantur, tamen bonum aliquod eiusmodi nobis allatura, quo ista omnia mala compensari queant. Nec quisquam fortasse est, qui, si eadem bona se percepturum esse persuasum haberet ex bene agendo, quæ ex male agendo, non multò libentiùs bene ageret, quàm malè. Quare necesse est, vt, qui sciens prudens malè agit, donec omnino hominem exuat, & rationem, siue vsum illius planè abiciat, inuitus ex parte id faciat, mente ipsius videlicet interim repugnante, & carni aliqua ratione resistente.

Sed quid de quotidiana experiētia dicemus? Quotus quisque est, qui pugnam hanc non sit expertus, cum tamen interea appetitus plerumque superior euaderet? Plena exemplorum sunt omnia, plena que relarum appetitus in pugna ista rationem superantis. Hinc decantatissimum illud, Video meliora, proboq; Deteriora sequor. quod mulierem etiam impu-
dicam,

dicam atq; scelestam dicentem poeta inducit. Quod sanè factum non esset, nisi experientia ipsa docuisset, multos impudicos atq; scelestos esse, qui rationem appetitui repugnātem in seipsis sentiant, immo nisi plerosq; tales esse compertum fuisset.

Certissimum igitur esse debet, in luctatione ista rationis cum appetitu, siue mētis cum carne in multis, immo in plerisq; hominum mentem carne aut suo periorē esse, aut aliquādo fuisse, & ob eam causam, posse quempiam, quod ad mentem attinet, legi diuinæ cōsentire, eaq; delectari, & tamen in eo mente carnem potiorē esse. Sed tu nimirum (vt arbitrator) apud Paulum, Lege Dei secundum interiorem hominem delectari, ita interpretatus es, vt idem significet, quod (exempli causa) in primo Psalmo in lege domini voluntatem suam habere, quod, vt ibidem scriptum est, beatum hominem efficit. Verū ego multò aliter rem se habere putauerim. Quandoquidem in homine tres sunt partes Ratio seu Mens, Voluntas, & Appetitus. Ratio, & Appetitus inuicem dissident, & de imperio quodammodo in homine contendunt, suntq; tamquam duo extrema. Voluntas media quodammodo inter vtrumq; est, & modò vni, modò alteri adhæret. Vtri autem ex duobus istis extremis ipsa adhæserit, iam illud obtinuisse certum est. Cum igitur in Psalmo primo Voluntas sit mentio, quam quis habeat in lege Domini, significatur, in isto rationem obtinuisse, quæ legi diuinæ obtemperandum esse monet. At verò, cum apud Paulum legitur

legitur de delectatione legis diuinæ secundum hominem interiorē, qui (vt apparet) idem est, quod mens, seu ratio, intelligendum est, in isto, de quo est sermo, rationem quidē nulla ex parte deprauatam, sed rectam planē atque integram esse, nondum tamen obtinuisse, neq; eam delectationem ad ipsam voluntatem adhuc pertigisse. Et si enim Paulus ibidem dicit, hominem istum velle bonum facere, ipsiq;, vt velit, adiacere, tamen animaduertendum est, alio sensu in Psalmo illo voluntatem appellari, & alio apud Paulum. Apud quem neutiquam de ea voluntate est sermo, quæ pugnam inter rationem, et appetitum dirimit, quæq; hominis facta regit, ac moderatur, de perfecta scilicet voluntate. Nam, si eam intelligeret Paulus, necesse esset, vt homo de quo loquitur, bonum faceret. quod contra se habet, vt latius postea explicabitur. Sed ex consuetudine quadam loquendi voluntatem adhuc imperfectam simpliciter Voluntatem appellat. Siquidem (vt sepius non apud grecos tantum, sed apud latinos quoq; fit) Volo pro Velim seu Vellem vsurpat. Atq; idem est in eius verbis Non quod volo bonum, &c. quod Non quod velim, seu vellem bonum, &c. Quin etiam ego ipse partim loquendi consuetudine abreptus, partim ipsum Paulum imitatus, homini isti voluntatem obtemperandi legi diuinæ simpliciter in meo scripto attribui, eamq; vel maximam, quatenus scilicet is sub ipsa Legge status ferre potest, in quo perfecta Deo obtemperandi voluntas non datur. Atqui de perfecta volun-

tate in Psalmo illo verba fieri, indicat illud, quod sequitur, Et in lege eius meditabitur die, ac nocte. Quibus verbis, siue priora interpretentur, siue illis sint addita, aliquid amplius sine dubio significatur, quàm significet Delectari Dei lege secundum interiorem hominem. Ex quo fit, ut is, de quo Psaltes loquitur, beatus ab ipso appelletur, hic verò, de quo Paulus verba facit, miser ab eodẽ Paulo nominetur. Nec aliud omnino declarat delectamentum istud legis diuinæ secundũ hominem interiorem apud Paulum præter id, quod continent antecedentia verba illa, Consentio Legi, quòd bona sit. Neque enim fieri potest, ut homo interior, id est mens hominis, nisi prorsus deprauata fuerit, eo, quod bonum, id est re-ctum esse ipse homo consenserit, non delectetur.

Verumtamen video, quid paullo post adiungas, cum Paulus ad extremum dicat, hominem istum seruire mente legi Dei, Ais enim Quomodo possit seruire legi Dei mente, absque spiritu Dei? Seruitus enim includit sincerum cor, studiosumq; Dei, &c. Aliter non seruitus, sed potius illusio quædam, prophæ-
natioq; legis diuinæ diceretur. At qui crediderim ego mente legi Dei quempiam per solam Legis cognitionem seruire posse. quod etiam ex tota Pauli oratione liquet, qui eam cognitionem, vnde seruitus ista profecta sit, tantum commemorat, nec diuini præterea spiritus vllam mentionem facit. Adde, quòd necesse est, Mente legi Dei seruire, apud Paulum nihil plus significare, quàm ea, quæ prius dicta fuerant, Consentire

Consentire Legi, quòd bona sit, & Dei lege secundum interiorem hominem delectari, quæ sine Dei illo spiritu, quem tu intelligis, & quem Legis cognitio ipsa non suppeditat, fieri posse, ex superioribus constat. Quòd enim, seipsum mente legi Dei servire, ait Paulus, carne autem legi peccati, id infert, aut repetit ex præcedentibus, ut patet ex coniunctiva particula Igitur. Inquit enim Igitur ego ipse, & c. Deinde aliud est requiri Dei spiritum ad aliquid præstandum, aliud verò renatum esse oportere. Non enim, si in vno quopiam homine aliqua diuini spiritus effecta sunt, idcirco in ipso continuò spiritualis illa regeneratio est, de qua quærimus. Cæterum, quòd dicis, seruitutem includere sincerum cor studiosumq; Dei, istud verum esset, si de homine simpliciter, quòd Dei legi seruiret, diceretur, Nunc, quando non homini simpliciter, sed homini secundum mentem tribuitur, quòd legi Dei seruiat, nihil hinc de sinceritate cordis, & studio erga Deum dicitur. hæc enim, & si qua sunt huiusmodi, ad voluntatem actionum nostrarum moderatricem referuntur. Sed de ipsa tantum mente, atque ratione agitur, in quam vel istæ sinceritatis, & studij erga Deum appellationes non cadunt, vel si cadunt, hæc hominem renatum non indicant, sed tantummodo a ratione, menteq; sua sincere, ac studiosè ad legem diuinam seruandam impulsam. quòd in ijs quoque fieri contingit, qui renati non sunt, & mentis commune factionibus spretis, carni indulgent, eiq; obsequuntur. Itaque constat, a

38. *Dysidæi responsio.*

mente, quæ illa est, quæ hic seruire Dei legi dicitur, non profanari ipsam Legem, ei' ue illudi, et iam si homo ipse totus idem non faciat non enim hoc in mentis est potestate.

Ex ijs, quæ hæcenus disserui, intelligi potest, id, quod a te affirmatur, hominem non renatum non modo non delectari lege Dei, sed eam potius contemnere, & odio habere, vel ad eos tantum inter non renatos accommodari posse, qui ita cupiditatibus excæcati sunt, ut iusti, atque iniusti, honesti, ac turpis nullum ferè discrimen habeant, vel ad rem non facere, cum ij, qui nondum excæcati Dei tamen legem contemnunt, & odio habent, non ipsa mente, & secundum interiorem hominem, sed factis, & secundum carnem, atque appetitum eam contemnant, & odio habeant. Atque hîc illud propter dilemma hoc nostrum animaduertendum est, quod ex priore etiam meo scripto intelligi potest, Cum ego vnâ cum plerisque antiquioribus theologis Paulum hoc loco hominem Christi gratiæ expertem, & ab ipsa Legge pendentem describere affirmo, non quemlibet eiusmodi hominem intelligere, sed eum, qui in eo statu ad excellentissimum gradum peruenerit. Sunt enim istorum, qui minime sunt renati, gradus quidam, quemadmodum & renatorum, omnesq; in re vna conueniunt quidem, ex qua non renati meritò appellantur, ea tamen non est Dei legem odisse, sed secundum carnem ambulare. Sic quoque renati similiter in re vna conueniunt quidem, ex qua renati meritò dicuntur, verum

tur, verum ea non est Dei lege secundum mentem delectari, sed secundum spiritum incedere. Porro quod ais, hominem non renatum potius vanitate mentis sue delectari, quam Dei lege, si vanitatem mentis intelligis eam, de qua loquitur Paulus ad Ephes. cap. 4. v. 17. ea vel in homine, qui diuinæ legis cognitionem habeat, esse non potest, vel certè nihil aliud est, quam effectus quidam cupiditatis, quæ hominem a deo excæcauerit, vt, quid rectum, quid ue prauum sit, amplius non videat, vt ex ipso loco perspicuum est. Sed nos de homine verba facimus, qui diuinæ legis notitiam habeat, & quid rectum, quid ue prauum sit, probè teneat. Nam, si quis sortè neget, vllum, qui recti, prauiq; cognitionem habeat, inueniri posse, qui renatus non sit, refellet eum cum ratio manifesta vnà cum perpetua ab ipso orbe condito experientia coniuncta, tum vniuersa sacra scriptura, quæ hominum perditorum, contra quam ipsi fieri debere cognoscunt, agentium passim mentionem facit. Quòd si Vanitatis suæ mentis nomine aliud intelligis, id iudicio meo, nihil esse potest, quod cum delectatione legis Dei secundum interiorem hominem ad eò pugnet, vt cum ea simul consistere non queat.

Iam verò, quia ad probandum id, quod affirmaueras, testimonia quædam ex sacris litteris profers, de ijs deinceps videndum est.

Affers primùm ea Pauli verba, Animalis autem homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Sed diligenter

1. Co. 2. 14.

“

ligenter animaduertere oportet, ibi Paulum agere de Dei promissis, de quæ ijs, quæ Deus præparauit diligentibus ipsum, quarum rerum animalis homo gustum, aut notitiam habere non potest, quippe quæ, vt ibidem paullo ante ait Paulus, nec oculus uiderit, nec auris audiuerit, nec ipsæ in cor hominis ascenderint. non autem de præceptis diuinæ legis, aut rebus eiusmodi, quæ rationi ipsi humanæ sunt maximè consentaneæ, & propterea nulli, nisi planè deprauato, stultitia esse possunt, quemadmodum animali homini eas, de quibus loquebatur, esse ait Paulus. Stultum igitur est homini animali, id est, qui diuinis patefactionibus ad Dei arcana cognoscenda non peruenerit, hominem per medias calamitates, & mille mortis genera ad æternam beatamque uitam peruenire posse. At eidem minimè stultum est, Non occidere. Non adulterare, & cætera id genus, quæ diuina lex præcipit, rectè præcepta fuisse, et, qui hæc præstiterit, laude dignum esse. Non igitur simpliciter de ijs, quæ Dei sunt, vt ate locus recitatus fuerat, loquitur ibi Paulus, sed de ijs, quæ sunt spiritus Dei, id est de ijs, quæ non nisi Deo patefaciente, quippe quæ alioquin in eius mente lateant, percipi possunt, qualia, vt dixi, sunt æternæ uitæ promissa.

Locum deinde in testimonium adducis ex cap. 8. ad Rom. ubi dicitur, studium carnis mortem esse, & inimicitias aduersus Deum. Verùm istic ne de toto quidem homine non renato, nedum de mente eius sola, vt præsens disputatio requirit, agitur, sed de ea sola parte,

la parte, quæ planè mēti aduersatur, id est de carne. quæ pars non modò in ijs, qui renati non sunt, sed in renatis quoque Dei lege neutiquam delectatur, nec delectari potest. Nisi fortasse sit, qui dicat, hominem non renatum nihil nisi carnem esse, & mente, ac ratione carere, cum tamen ne spiritu quidem multi etiam ex non renatis sint prorsus destituti, vt postea dicitur. Est ergo in non renatis, (nisi quibusdam fortassis ex ijs, qui planè vitiorum mancipia sunt, exceptis) vt sateri necesse est, non caro tantum, sed mens quoque, non secus atque in renatis. Sed inter utroque hoc interest, quòd caro in non renatis mente potior est, & principatum aduersus ipsam obtinet. In renatis verò inferior eiq; subiecta. Vel in non renatis in pugna illa superior euadere solet. In renatis verò ferè semper manus dare cogitur.

Est igitur Paulina illa hominis partitio in mentem, quæ delectetur Dei lege, & carnem, quæ rebellet, non renatis hominibus accommodatissima, nisi in ista rebellionē mentem praeualere dictum esse velimus. quod planè contrà se habere, postmodū demonstrabitur. Nec verò est hæc partitio idem cum distinctione illa eiusdem Pauli veteris, & noui hominis. Nūquam enim in eodem homine, præsertim renato, uterque homo vetus, & nouus ex Pauli mente inuenitur, sed deponitur a renatis vetus homo, & induitur nouus, vt patet ex ijs, quæ scripsit ad Ephes. & ad Colof. Sunt tamen omnino, aut certè esse possunt in homine renato veteris hominis reliquiæ. At vicissim

Eph. 4. 22

Col. 3. 9.

in non renato noui hominis aut initia, aut reliquiæ
 esse possunt, vel quia Christi spiritus in ipso iam ha-
 bitare inceperit, vel quia nondum ab eo penitus re-
 cesserit. Neque enim renatus is verè dici potest, in
 quo Christi spiritus non planè habitet. Hinc fit, vt
 plus noui hominis in non renato esse possit, quàm ve-
 teris in renato. Non igitur mirum est, si nusquam, vt
 dixi, a Paulo homo renatus in veterem, & nouum
 hominem diuisus fuisse legitur. Meminit quidem al-
 bi Paulus scribens ad Corinth. exterioris, & interi-
 oris hominis, qui non modò in alijs renatis, sed in ip-
 so quoque inuenirentur, verùm alio sensu, quàm hic
 faciat. Ibi enim Exterioris hominis nomine non car-
 nem siue appetitum, vt hic (quamquam hic exteri-
 orem hominem disertè non nominat) sed corpus ip-
 sum, eiusq; vires, & vitam hanc mortalem intelli-
 git. Interioris verò non mētem, seu rationem, vt hoc
 loco, sed spiritum, eiusq; vires, & spem in morta-
 lis vitæ designat. Et hæc quidem particio propria est
 hominum, qui Christi spiritu regenerati fuerint.

Arbitror me, vir præstantissime, aliqua saltem ex
 parte primæ isti rationi satisfecisse, quæ te a mea
 sententia amplectenda deterrebat. Quare iam vltè-
 rius progrediar. Nam deinde addis, cum Paulus post
 deplorationem tantæ miseriæ, quam sub persona sua
 exposuerat, soletur se gratia Dei in Christo, hinc
 apparere posse, cum de seipso, tamquam renato, lo-
 cutum fuisse. Proprium siquidem renatorum est gra-
 tiam istam sentire. Dicitq; minimè admittendum
 esse,

esse, ea verba, *Gratias ago, &c.* per parenthesim dicta a Paulo fuisse, quemadmodum ego affirmabam, cum omnia vno contextu cohæreant.

Ego verò adhuc in ea sum sententia, vt non modò gratiarum actio ista separatim reliquo sermone a Paulo interiecta fuerit, sed etiam vel ea sola planum faciat, in superioribus omnibus, & paucis, quæ sequuntur verbis, Paulum de seipso, tamquam regenerato, non loqui. Nam quòd ais, immo vno contextu omnia cohære, quæso hìc diligèter attende. Videbis enim, ni fallor, rem aliter se habere, & gratiarum actionem illam nec antecedentibus, nec subsequèntibus verbis rectè iungi posse.

Exclamauerat Paulus, *Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius?* Hic profectò liberator quæritur. Quomodo igitur statim gratiæ aguntur? Certè, qui liberatorem quærit, nondum liberatus est. Qui verò gratias agit, iam est liberatus. Hæc duo nullo modo cohære possunt. Quinimmo (vtpote quæ planè contraria sint) alterum ab altero necessariò tollitur, quacumque tandem ratione liberationem istam interpretemur. Hoc tu ipse (vt opinor) sentiens, istam gratiarum actionem ita interpretari videris, vt non ad liberationem referatur, sed ad consolationem, manète adhuc captiuitate. At qui hoc est præcedentibus verbis manifestam vim facere. in quibus non quærebatur consolator aliquis in tanta captiuitate, sed, qui ex ea educeret, ac liberaret. Quod autem eodem orationis contextu vnum apertè

apertè queratur, de alio verò tacitè gratiæ agatur, nullo prorsus pacto admitti potest. Sed quid de sequentibus verbis dicemus? Ea quippe ab ista gratiarum actione penitus sunt disiuncta. Nam, siue gratiæ sint actæ de liberatione, siue de consolatione in ipsa captiuitate, perperam omnino inde infertur, Igitur
 » ego ipse mente quidem serui legi Dei, carne autem
 » legi peccati. Si enim de liberatione gratias egit, sibi
 » ipsi his verbis planè aduersatur, tantum abest, ut ea
 inde inferri potuerint. Si verò de consolatione, an
 nō ineptissima esset illatio ista? Gratias ago Deo per
 Christum, quòd in hac mea captiuitate consolatio-
 em accipio. Ergo in mea captiuitate hæc, & hæc ex-
 perior, siue Ergo mea captiuitas huiusmodi est. Ni-
 hil profectò ineptius, præsertim cum iã antea idem
 re ipsa de captiuitate sua dixisset, ut mox demonstra-
 bitur. Non coherent igitur vlla ratione sequentia
 hæc verba cum ista gratiarum actione. Nec solum
 ipsa non coherent, sed, ne antecedentia quidem bene
 coherent, apertè docent. Cur enim, si sermo, qui
 præcedit, bene simul iunctus fuisset, hæc verba, quæ
 proximè præcedentibus verbis iungi non possunt, ad-
 dita essent? Nonne, quod hîc dicitur, ut modò attigi-
 mus, iam supra satis dictum fuerat, immo apertius,
 atque explicatius? Quandoquidem supra latè fue-
 rat explicatum id, quod hîc sub verborum compen-
 dio dicitur, & quomodo iste mente quidem legi Dei
 seruiret, carne verò legi peccati, diligenter exposi-
 tum. Numquid fortasse propter ea, quæ mox dicen-
 da erant,

da erant, ut ea scilicet commodius inferri possent,
 hæc dicta sunt? Immo hæc illationem istam non pa-
 rum impediunt. Vix enim ex eo, quòd dictum sit, E-
 go ipse mente quidem serui legi Dei, carne verò le-
 gi peccati, inferri potest, Nulla igitur nunc condem-
 natio, &c. præsertim si de ipso, tamquam regenera-
 to, ea verba Paulus dixisset. Quid enim hoc esset? E-
 go Paulus, qui Christi spiritu regeneratus sum, men-
 te quidem serui legi Dei, carne autem legi peccati.
 Igitur qui in Christo Iesu non secundum carnem, sed
 secundum spiritum ambulat, iam nulli damnationi
 sunt obnoxij? Quòd si statim post eam gratiarum
 actionem dictum esset, Nulla igitur nunc condemna-
 tio, &c. nemo non videt, quàm apposita ista illatio
 fuisset. Cur igitur interiecta sunt verba ista, Igitur
 ego ipse, &c. Nempe quia gratiarum actio illa cum
 reliquo sermone non cohæret, & separatim, atque,
 ut dictum est, per parenthesis legenda est. Quod
 contrà omnino putatum fuisset, nisi verba ista inter
 ipsam, & seq. cap. initium adiecta essent. Id verò ne
 putaretur, tanti fecit Paulus, ut veritus non sit, pri-
 us, quàm id inferret, quod maximè cupiebat, inter-
 missum per gratiarum actionem illam sermonem re-
 petendo, ea verba adijcere, quæ alioqui taceri po-
 tuissent, & ex quibus non ita appositè, ut ex ipsa
 gratiarum actione, etiamsi non de se ipso, tamquam
 regenerato, in ijs loquatur, illatio illa fieri potest.
 quæ tamen quomodo ex ipsis fiat, aut fieri possit, in
 meo scripto demonstrare tentaueram. quamuis du-
 bium

bium non videatur, quin Paulus ea in re potissimum ad gratiarum actionem illā tacitè respexerit. quemadmodum intelligi potest ex mea paraphrasi in initium istud octavi capitis, quæ in disputatione mea de Christo seruatore extat.

Satis (ni fallor) a me disputatum est, illam gratiarum actionem cum reliquo sermone nō coherere, & per parentthesim legendam esse. Illud iudicio meo certissimum esse debet, ex ea sola gratiarum actione omnino concludi posse, quæcumque Paulus eo loco de captiuitate illa legis peccati, & mortis disserit, ad ipsum nullo modo pertinere. cum, nisi, ut dictum fuit, vim maximam verbis facere velimus, ex ipsa constet, Paulum, cum ista scriberet, in ea captiuitate non fuisse.

Respondi ad ea, quæ tu, uir clarissime, aduersus sententiam meam de interpretatione totius Paulini loci apertè attulisti. Nunc de alia ratione, quam tacitè, dum antitheses illas meas examinas, affers, videndum est, atque eodem tempore, in quo tua sententiā a mea de hominibus per Christū regeneratis differat, considerandum. Nam, si hac in re, quæ caput, & scopus huius disputationis nostræ esse debet, conuenire possemus, non ad eò laborandum esset, ut in Pauli loco explicando cōueniremus. Quamquam non video, quomodo fieri possit, ut tu in eo perseueres, Paulum de seipso, tamquam regenerato, loqui, & si non hodie, aliquando tandem sententiā tuā de hominibus regeneratis a mea mirum in modum non discrepet. Sed

pet. Sed iam de tacita illa tua ratione videamus.

Itaque, ut ex responsione tua ad antitheses illas meas colligere potui, id te vehementer mouet, ut credas, Paulum de se ipso, tamquam regenerato, loqui, quod apertissimum tibi esse videatur, in quouis homine renato perpetuam esse spiritus, & carnis luctam, quã suis coloribus Paulus depingere voluerit. Sed animaduertendum est, primum, istud verisimile quidem videri posse, si verba Pauli ad eam rem accommodari queant, sed nihil esse, quod id statuere nos cogat, si ex altera parte eius verba non minus ad hominem nondum renatum possint accommodari. Deinde videndum est, num fortasse aliqua, seu multa dicat Paulus, quæ ad luctationem illam spiritus, & carnis in homine renato minimè accommodari possint. Sed prius, quàm hoc fiat, quid de ea luctatione sentias, diligenter inspiciendum videtur.

Ego sanè (ut ingenuè ruditatem meam confitear) adhuc sententiam hac de re tuam omnino percipere non potui. Nam quãuis, ut supra dictum fuit, satis apertè, immo disertis verbis sæpe affirmes, in ea pugna spiritum superiorem euadere, tamen alibi ea dicere videris, quæ vel huic sententiæ refragentur, vel certè eam nouo quodam modo, ac sensu accipiendam, atque interpretandam esse, declarent. Sunt enim inter cetera, quæ huc pertinere possunt, hæc verba tua, Verumtamen fieri non potest, quin tam grauem hostem assiduè sentientes, non gemant mortifera tela eius exhorrescetes, quibus id hostis eorum efficit,

ut, &

„ vt, & si totis viribus in contrarium nitantur, tamen
 „ sæpissime a recto cursu impediuntur, ac retardentur.
 Quis, nisi alia tua verba legisset, ubi in renatis spiritum carne superiorem esse ais, non hinc aperte colligi putaret, te in ipsis renatis carnem spiritu potiorum statuere? Vis enim in renatis pugnam inter spiritum, & carnem institui, camque acerrimam, adeo ut homo totis viribus Diabolo resistat, & tamen sæpissime hominem id non facere, quod vult, sed impedi a recto cursu, ac retardari. Nam quid est sæpissime, nisi Plerumque? At qui, si plerumque spiritus a carne, dum luctantur, superatur, & cedere cogitur, non dubium est, quin caro spiritu sit potentior. Itaque videris omnino ad renatum hominem constituendum satis habere, si spiritus cum carne luctetur. id quod etiam, ut ostendimus, ex prima illa ratione tua euidenter consequitur, nisi quod ibi nihil apparebat de euentu, & credi poterat, te existimare, ubicumque luctatio ista esset, ibi quoque spiritus esse victoriam, hinc verò non multum de euentu sollicitus esse videris. immo id euenire non concedis modò, sed planè statuis, ut plerumque in luctando spiritus carne imbecillior appareat. Quocirca istam spiritus victoriam, quam alibi disertè confiteris, in eo consistere fortasse vis, ut caro numquam id obinere possit, ut spiritum extinguat, aut ita reprimat, atque debilitet, quin semper homo summo conatu Diabolo resistat. Id quod tamen alibi aliter omnino explicare videris, cum victoriam a conatu, & resistentia ista manifestè

manifestè distinguis, vt in illis verbis, Sed potius for-
 titer in acie dimicent, victoresq; gratia Dei euadant. Quo fit, vt interdū adducar, vt credam, te victoriam istam intelligere, quatenus, modò spiritus cum carne fortiter dimicet, quidquid acciderit, Deus benignitate sua victorem hominem pronūciet, & tamquam victorem, vitæ & corona donet. Namque alio in loco, vbi tamen alterum illud victoriæ genus cum hoc cōiunxisse videris, sic scribis, Qui (homo christi-
 anus) spiritu Dei suasore ac ductore corpus suum in obsequium redigit, ne rebellans iugum spiritus planè excutiat, sed potius illud subigit domatq; hætenus, ne vis peccati in membris rebellans dominium obtineat, sed, vt acciderit, attamen spiritus victor euadat. Ex quibus verbis hæc sententia colligi posse videtur, hominem christianum conari, quātum potest, ne caro rebellans iugū spiritus planè excutiat, ne ue peccati vis dominatum obtineat. nam, si hoc effecerit, quidquid acciderit, spiritus tamen victor euadet. Peccati autem vim tunc non dominari, intelligere videris, cum iugum spiritus planè nō excutitur, id est, etiamsi magna ex parte excutiat, tamen non ita abijcitur, vt caro sola longè, lateq; in homine imperet, ac dominetur. Mitto autem, quòd vel stupidum, vel pharisaico spiritu fascinatam esse censes, qui neget, concupiscentiam tantam cladem sanctis inferre, vt meritò omnes peccato obnoxios reddat. Nam, etsi verba tua per se omnino significant, in ipsis sanctis peccatum dominari, tamen iuuat hoc loco pro-

pter quasdam eius circumstantias arbitrari, te nihil
 aliud dicere voluisse, quàm sanctos quoque in multis
 concupiscentiæ vi delinquere. Cogitavi aliquando,
 num fortasse (quemadmodum ex alijs verbis tuis in-
 telligi posse videtur) cum ais, hominem renatum,
 quamuis totis viribus in contrarium nitatur, tamen
 sæpius a recto cursu impediri, ac retardari, Recti
 cursus appellatione non ipsum bene agere, sed perfe-
 ctionem quamdam in ipsis bonis operibus, seu factis
 intelligeres. Sic enim alibi scribis, Nihilominus ta-
 » men molestè ferunt, (pij & sancti homines) spiritũ
 » a carne sæpius impediri, ne tanta cum perfectione,
 » alacritateq; quam vellent, Deo, proximoq; inscr-
 » uiant. Verum mox deiecerunt me de cogitatione
 » ista alia verba tua, quæ sic habent, Concupiscentia
 » igitur carnis culpanda est, quæ repugnat, impeditq;
 » bonos ac pios conatus fidelium, quod Paulus expli-
 » cat dicens, Non ego malum operor, verum inhabi-
 » tans in me peccatum, &c. Sæpius enim pij, volentes
 » bonum per spiritum inhabitatem in mēte ipsorum,
 » nihilominus operantur malum. Et, si quid boni faci-
 » unt, non ita tamen strenuè alacriterq;, vt deceret,
 » id exequuntur, propter innatam carnis rebellionem.
 Hic enim satis apertè imperfectionem in bene agen-
 do ab impeditioe illa carnis in bonis ac pijs conati-
 bus distinguis, & (quod satis mirari non possum)
 non modò perfectè bene agere, sed ipsum bene age-
 re, maiore ex parte, fidelibus adimis. Nam perfectò
 » illa verba, Et si quid boni faciunt, &c. ostendunt,
 non

non admodum frequenter a fidelibus bona fieri, quantumuis imperfectè bona.

Quæso te, vir clarissime atque humanissime, ne agrè seras, quòd ipsa verba tua sapius ad examè aliquod reuocauerim. Non enim id feci, vt te vllò modo accusarem, tabellisq; obsignatis (quod dicitur) tecum agerè, sed vt me aliqua ex parte excusarem, si nondum, quid renato homini tribuas, quid ue adimas, satis percipere potui. Alibi enim id tantùm tibi concedi velle videris, vt homo renatus interdum peccet, & nemo sit tam sanctus, cui aliqua labes peruersæ concupiscentiæ non adhæreat. Atque ad id obtinendum verba ipsa mea alio loco scripta affers, in quibus hominè Deo fidentem, & ob eam rem iustificatũ, iniustũ in seipso appellari posse affirmo. si omnia eius facta ad Dei propositam normã exactè expendantur. & alia multa in eadem sententiam dicis.

Quare, vt tota de re breuiter aliquid dicã, cum, quid tu sentias, satis percipere non possim, aperiam ego tibi sententiã meam, etsi ea cum ex scripto meo, ad quod responsum mihi dedisti, atque ex ijs, quæ supra disputauì, non obscure intelligi potest, tum verò ex disputatiõe illa mea de Christo seruatore aperitissimè colligitur. vbi pluribus in locis hæc de re dissero. Sic igitur sentio. Inter hominem Christi spiritu non regeneratum, & illum, qui eodem spiritu regeneratus sit, hoc potissimùm interesse, & hanc esse vtriusque specificam (vt loquuntur) differentiam, Quòd homo nõ regeneratus, cui ad caeleste regnum

non patet aditus, peccatis implicitus est, hoc est vel
 vnius, plurimum ue peccatorum habitum habet, vel,
 sibi peccandi occasione oblata, a peccando non adeo
 frequenter abstinet, Regeneratus verò nec vllum a-
 licuius peccati habitum habet, & sibi peccandi occa-
 sione oblata, vt plurimum, a peccando abstinet. Pro-
 batur hæc mea distinctio ex innumerabilibus propo-
 modum noui testamenti locis, præsertim verò ex e-
 pistolæ ad Rom. toto cap. 6, atque initio huius 7.
 cap. & toto ferè cap. 8, & cap. 5. ad finem episto-
 læ ad Gal. & ex pluribus sententijs, quæ leguntur in
 prima Ioh. epistola. Itaque breuiter nõ in eo est spe-
 cifica regenerati, & nõ regenerati hominis differen-
 tia, Quòd hic nolit, ille velit bene agere, sed, Quòd
 ille bene agat, hic verò minimè. Christus, qui homi-

Ioh. 3. 5,

Mat. 7. 21.

24. & c.

Ioh. 15. 14.

Iac. 1. 22.

nem ex spiritu minimè natum a cælesti regno exclu-
 dit, non dixit, Qui voluerit facere, sed, Qui fecerit
 voluntatem patris mei, is in regnum cælorum ingre-
 ditur. Idem prudentis hominis, qui domum suam su-
 per petram ædificauit, non eum, qui ipsius præcep-
 ta facere voluerit, sed, qui fecerit, stulti verò, qui
 super harenam domum suam ædificauit, nõ eum mo-
 dò, qui noluerit, sed eum, qui non fecerit, similem
 esse dixit. Idem discipulis suis dixit, suos amicos ip-
 sos fore, nõ quidem si vellent facere, sed si facerent,
 quæcumque ipse illis præcipiebat. Monet Iacobus,
 ne, nos ipsos decipientes, simus auditores tantùm ser-
 monis, sed quid? Num, ut etiam eum facere velimus?
 Non sanè, nam adhuc satis non est. sed, vt eum faci-
 amus.

amus. Tempus me deficiet, si eiusmodi testimonia sacra cōgerere velim, quæ tamen nō minùs tibi, quàm mihi, nota esse scio. Quare alijs afferendis superse-
debo, & tantummodo tibi in memoriam redigam, ex Pauli verbis manifestum esse, nihil aliud reuera, aut potissimùm significare, esse nouam creaturã in Christo, quàm Dei mandata seruare, vt patet ex his duobus locis inter se collatis, 1. Cor. 7. 19, & Gal. 6. 15. nec aliud apud eundem esse, nouum hominem, siue Christum induere, quàm sanctè, & iustè viuere, vt apparet ex fine 13. cap. epist. ad Rom. & ex cap. 4. ad Eph. v. 24, atque ex cap. 3. ad Col.

Sunt tamen, vt supra dixi, gradus quidam & renatorum, & non renatorum hominum. Quidam enim ex non renatis, inter eos præsertim, qui diuinæ legis cognitionem non habent, adeò cupiditatum suarum serui sunt facti, vt nihil aliud planè noctes, diesq; cogitent, quàm, quomodo eas expleant. Atque istorum quidam sunt, qui nullum iam sensum, aut discrimen habent recti, prauiq;. Quidam verò, ijq; multis partibus plures, qui discernunt adhuc quadamtenus inter rectum, & prauum, eorumq; sensu aliquo tanguntur, vnde fit, vt interdum in explendis cupiditatibus suis, sese a propria conscientia accusari, & condemnari sentiant. At ex iisdem non renatis sunt, qui cupiditatibus quidem indulgent, sed inuiti quodammodo (mente nimirum, seu ratione ob recti prauiq; notitiam sensumq; vehementem neutiquam consentiente) vel quia iam longo vsu factum.

fit, vt sibiipsis ampliùs imperare nõ possint, uel quia
 nulla spes adhuc eis affulserit alicuius maioris boni,
 quod, relinquendis cupiditatibus, sint percepturi.
 Atque isti ij sunt, quos sub persona sua Paulus loco,
 de quo controuersamur, egregiè describit, qui ex
 diuina legis cognitione haud exilem sensum æqui,
 atque iniqui habentes, mente sua ad id, quod æquum
 est, feruntur, idq; facere uellent, sed uiribus destitu-
 untur, nisi Dei gratia accesserit. Hæc autem gratia,
 seu fauor, & benignitas in Christo potissimum no-
 bis exhibita est, per quem nobis spes est facta maxi-
 mi cuiusdam boni, uitæ scilicet immortalis & bea-

- Tit. 2. 12. tissimæ, si cupiditates abijciamus. vnde uires sumi-
 mus eas abijciendi, & sobriè, iustè, ac piè, in præsen-
 te hoc sæculo uiuendi. Spiritum enim suum Deus E-
 uangelij Iesu Christi prædicationi assentientibus, &
 uitam emendare instituentibus largitur, quo promissi-
 ones sibi, si resipuisent, in Euangelij prædicatione
 factas nõ inanes futuras sentiunt, & propterea iam
 Rom. 8. 15. Deum pro patre agnoscunt, & nominant. id est iam
 se beata immortalitate a Deo donatum iri sperant,
 2. Cor. 1. 22. arrhabonemq; æternæ illius hereditatis in suis cor-
 Rom. 8. 13. dibus habent. si tamè hoc spiritu carnis actiones peri-
 Mar. 13. 13. mant, & ad finem usque in Christi præceptorum o-
 Apo. 2. 26. bedientia perseuerent, cum ipso Christo, si opus fu-
 Rom. 8. 17. erit, affligi non recusantes, & ipsam mortem perpe-
 2. Tim. 2. 11. ti, ut cum ipso pariter euehantur tandem, atque æ-
 ternum uiuant. Hic est igitur ille spiritus, secundum
 quem nobis ambulandum est. Nam ipsæ quoque de
 beata

beata immortalitate promissiones, ut ante vidimus, 1. Co. 2. 14.
 spiritus Dei, τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ, esse dicuntur.

Hoc spiritu fit, ut homo ille interior, id est mens, & ratio nostra, quæ iam per se ipsa ad bene agendum nos impellebat, ita roboretur, ac confirmetur, ut ea, quæ velimus, facere etiam possimus. Propterea Paulus Deum precatur, ut Ephesius concedat, quod ipsius spiritu corroborentur in interiorem hominem. Eph. 3. 16
 Erat quidem homo iste interior in eo homine, quem loco nostro describit Paulus, quemadmodum ex ipsius verbis constat, sed nondum erat spiritu, hoc est spe alicuius ingentis boni, præsertim verò beatæ immortalitatis, si diuinis præceptis obtemperasset, corroboratus. Sub ipsa Lege enim adhuc erat is homo, nõ sub gratia, & idcirco spiritu isto prorsus destituebatur. Quamobrem diligenter considerandum est, alium adhuc esse gradum superiorem hominum non renatorum, id est renatis proximiorum, quàm hic sit, in quo homo iste, de quo Paulus loquitur, est collocandus. tantum abest, ut Paulus de homine renato verba faciat, videlicet eorum, qui non prorsus sub ipsa Lege sunt, nec spiritu isto penitus destituuntur, ut supra attigi. Sunt enim non pauci, qui, Evangelij prædicatione audita, cum gaudio (ut Christus inquit) sermonem accipiunt. quod gaudium non aliunde oritur, quàm ex eo, quod & ratio præceptis Christi, & voluntas vitæ æternæ promissionibus delectatur. Sed tamen, quia præ voluntatis residua malitia vel nondum promissionibus istis, quantum satis est,
 d 4 acquieverunt,

acquieuerunt, vel, cum ab initio acquieuisſent, vehementer deinde dubitare cœperunt, non persistunt in tentationibus, nec seipsos, quatenus omnino requiritur, ad Christi normã conformant, et propterea renati non sunt, quamuis ex parte aliqua eorum voluntas reformatã fuerit. quod, quemadmodum sine spiritu illo factum non est, sic sine ipso perdurare non potest.

1. Pet. 1. 3.

Itaque primus, id est infimus, renatorum gradus eorum est, qui cognitione, ac spe diuinorum in Christo promissorum mentem reformatam habentes, (ex quo etiam renatorum, seu regeneratorum nomen illis, scriptura ipsa teste, rectè potest accommodari) sic seipsos ad Christi præceptorum normam conformant, vt iure optimo dici possint non secundum carnem, sed secundum spiritum ambulare, quamuis, tanquam ij, qui nondum christianarum virtutum habitus sunt adepti, non parum difficultatis adhuc, atque laboris in bene agendo experiantur, carne nimirum nondum bene domita, & idcirco spiritui idem tamen repugnante. quam tamen, pugna inita, ferè semper superat spiritus, nisi, si quando, potentissimis aliquibus armis carni ab aduersario nostro sumministratis, imparatus quodammodo ad exiguum tempus quasi opprimatur, & cedere sit coactus. Non inuito autem prælio, sed per insidias quasdam aliquãtò sæpius non superatur in istis quidem a carne spiritus, sed iniuria aliqua afficitur. id est labuntur ipsi, & vel imprudentes, vel incogitantes a recta via, per quam incedunt,

dunt, leuiter, ac parumper deflectunt.

Supra infimum istum renatorum gradum plures constitui possent. Sed hîc eius meminisse satis fuerit, qui ad rem nostram, id est ad ea, quæ a te scripta sunt, maximè pertinet. Sunt enim (vt ego quidem arbitror) inter regeneratos, qui habitus sunt adepti virtutum christianarum, & idcirco tantum abest, vt laborem, aut difficultatem aliquã habeant in Christi præceptis seruandis, vt potius bene agendo summam experiantur voluptatem. Etenim, si experientia ipsa compertum est, posse hominem, citra peculiarem Dei spiritus opem, & sine vitæ immortalis certa vlla spe, solo virtutis amore, & longo studio ex impudico pudicum, ex auaro liberalem, ex iracundo placidum ac mansuetum, & alia id genus fieri; adeò vt in istarum virtutum actibus perfungendis non nisi delectationem summam sentiat, non sanè video, quomodo sine diuini spiritus iniuria negari queat, fieri posse, vt homo, cui immortalis vitæ præmium ab ipso Deo fuerit propositum, eiusq; firma spes ipsius cordi indita, sine labore, & difficultate aliqua Christi præcepta conseruet. Laboris autem, & difficultatis nomine carnis repugnantiam eiusmodi intelligo, quæ voluntatem ipsam perturbet, vbi caro in aciem cum spiritu dimicatura prodeat, nec sine vi aliqua tandem reprimi queat. Non sine Mat. 11. 30

causa dixit Christus, iugum suum suauè esse, & onus suū leue. Spes enim haud dubia immortalitatis, quam carissimis amicis suis facit Christus, omnia, quātum-

1. Ioh. 5.3. uis per se grauiā ac difficilia, & leuia & factu faci-
 >> lia reddit. Propterea ait Iohannes, Hæc est enim cha-
 >> ritas Dei, ut mandata eius custodiamus, & manda-
 >> ta eius grauiā non sunt. Quoniam omne, quod na-
 >> tum est ex Deo, vincit mundum. et hæc est victoria,
 >> quæ vincit mundum, fides nostra.

Itaque, vir clarissime, etsi tu aliter sentis, ego tamen nihil dubito, quin in aliquibus ex Christi fidelibus in hac vita pugna illa inter carnem, & spiritum cæset, iam plenè spiritu dominante, & carne cum ipso manus conferere non ampliùs audente. Hoc enim, ut vidimus, experientiæ, rationi, & sanctorum litterarum testimonijs valde est consentaneum. nec vlla causa est, cur aliter sentire debeamus. Nam quod ais, lucta perpetua opus esse, ut beneficio Dei superiores euadamus, rogo te, ut paulisper mecum rationem istam expendas. Quid enim? An non beneficio Dei superior euasit is, qui per Dei spiritum firma spe immortalitatis donatus carnem suam debellauit? Nonne hic multò maius beneficium a Deo accepit, quàm is, qui adhuc cum ea bellare cogitur? Quòd si dicas nihil esse, quod ad propositum nostrum attinet, a Deo vel summa beneficia accepisse, nisi quis id planè agnoscat, & sentiat, verissimum id esse cõfitebor. Sed interim affirmare non dubitabo, eum, qui Dei beneficio carnem suam debellauerit, non minus beneficium istud a Deo se accepisse agniturum, & sensurum, quàm is Dei beneficium agnoscat, & sentiat, qui, cum ipsa dimicans, eam idem idem superat.

rat. Immo verò magis. Qui enim dimicando suam carnem superat, in eam opinionem facile adduci potest, vt non Dei spiritu adiuuante, sed sua diligentia, & cura, suisq; viribus id ipse præstet. præsertim cum, vt ante dixi, compertum sit, homines ipsos animales quasdam cupiditates suas sola vi rationis non reprimere tantum, sed etiam prorsus debellare. At verò, qui carnem nulla in re amplius vehementer sibi repugnantem habet, cum id mirum planè videri possit, singulari Dei beneficio factum id fuisse, agnoscere compellitur. quod & manifestè ipse sentit. Re enim ipsa experitur, non alia ratione id factum esse, nisi propter firmam spem vitæ immortalis, quam nulla humana cura, nulla industria cordibus nostris indere potest, sed diuini spiritus donum esse necesse est. Nam, si quis obijciat, istum quoque, quia sæpissime, atque acriter antea cum carne sua bellum gesserit, existimare posse, se diligente cura, & viribus suis eam tandem debellasse, Respondeo primum, nihil impedire, quominus Deus nonnumquam, leui admodum antecedente pugna, cuiuspiam, vt carni suæ plenè dominetur, concedat. Quinetiam & sacra historia, & perpetuo vsu teste, affirmare non dubito, sæpius fieri in christiana religione, vt quis breuissimo tempore, & quasi horæ momento ex malo bonus fiat, eoq; perueniat, quò in morali disciplina vix annorum multorum spatium perueniri potest, Deo nimirum statim ab ipso initio tanta vi spiritus, & spe vitæ æternæ cuiuspiam cor replente, vt nullo certamine

60. Dyfidæi responsio.

mine aliquantò supra infimum regenerationis gradum ascendat, & proinde nec grauitèr, nec ad eòdè frequentèr illi præliadum sit, vt ad eum gradum, quem diximus, perueniat. Deinde, etiamsi nemo ad istum gradum perueniret, nisi priùs diu, multumq; cum carne sua dimicasset, tamen, cessante pugna, facilius illi esset Dei beneficium agnoscere, cum non amplius, se aliquid præstare, suspicari posset, nec præsentè sui laboris sensu, quominus sibi, ipsi nihil tribueret, impediri, sed solum Dei spiritum cuncta facere, apertè cognosceret. Vt cumque sit, illud certissimum est, istum, qui aliquando pugnavit, ea omnia expertù esse, quæ experitur ille, qui adhuc pugnat, non autem contrà. & si ex ipsa pugna Dei beneficium agnoscitur, ista agnitione non posse istum destitui, qui non nisi pugnando, eò peruenit, quo alter nondum peruenire potuit.

Itaque sic omnino statuo. Quòd in plerisque renatis hominibus carnis cum spiritu pugna perdurat, id non idcirco fieri, quia ita oporteat, neq; hoc vllò modo Dei consilium esse, sed propter humanam imbecillitatem istud euenire, Deo interim seriò præcipiente, vt sancti, ac perfecti simus, quemadmodum ipse sanctus, ac perfectus est.

Nec sanè video (vt hoc etiam, quasi pertransiens, dicam) cur tantò opere dicere, aut cogitare exhorrescamus, fieri posse, vt quis in hac vita diuini spiritus ope, eò tandem aliquando perueniat, vt Dei præceptis perfectè obediat. Num, quia id Dei spiritus præstare:

Mat. 5. 48.

1. Pet. 1. 15.

stare nequeat? At qui primum istud affirmare impi-
 um planè videtur. Deinde non propterea diuinus spi-
 ritus vlla iniuria afficeretur, etiamsi plus illi tribue-
 retur, quàm possit efficere. Num, quia periculum est,
 ne quis superbiat, & se perfectum iam esse autu-
 mans, Dei misericordia se non indigere, sibi persua-
 deat? Verùm, qui tales sunt, vt se perfectos esse cre-
 dant, cum non sint, nã isti haud leuius errarent, si
 persuasum haberēt, neminem in hac vita perfectum
 esse posse. Eadem enim ratione se regeneratos esse pu-
 tarent, cum tamen non essent. Immo tantò grauius
 errarent, quantò sine regeneratione vera, non au-
 tem imaginaria, salus nemini contingere potest, at
 sine vera perfectiōe potest. Nec verò video, quomo-
 do quis, quãuis, perfectũ se dei spiritus ope euasisse,
 crederet, tamen vel superbire, vel Dei misericordia se
 non egere, putare posset, cum iam istam perfectio-
 nem ipse non suis viribus, sed diuini spiritus auxilio
 acceptam referret, & vt Dei misericordia indigea-
 mus, satis sit, aliquando vel minima quidem ex par-
 te, imperfectos fuisse. Huc accedit, quòd etiamsi Dei
 misericordia, quod attinet ad peccata delenda, is
 non egeret, qui per totam vitam nihil vniquam pec-
 casset, tamen in eo Dei benignitate illi opus esset, vt
 a morte liberaretur, siue Dei benignitatem in eo a-
 gnoscere cogeret, quòd a morte liberandus esset,
 cum immortalitas Dei singulare donum sit, & ne il-
 lis quidem debita, qui numquam deliquissent. quibus
 tandem cõfitendum esset, seruos se esse inutiles, quòd

LUC. 17. 10

ea fecissent, quæ facere debuerant. Num tandem idcirco a sententia ista perfectionis in hac vita penitus abhorrendum est, quia periculum sit, ne quis de sua salute desperet, cum se minimè perfectum esse senserit? Atqui longè aliud est, hominem in hac vita perfectum in mandatorum Dei conseruatione aliquândo euadere posse, & ut euadat, necesse esse. Breuiter non video, quid mali ex opinione ista consequi possit. Immo non video, quomodo ex contraria sententia, quòd hæc videlicet perfectio numquam villo modo in hac vita contingere possit, id saltè mali necessariò non proficiscatur, ut nemo perfectus esse studeat, aut conetur. Quis enim vumquam id conabitur, quod fieri nulla ratione posse, persuasissimum habeat? Studio autem, & conatu isto sublato, non facile est dicere, quot mala in christiana religione consequantur, in qua non progredi (ut ille dixit) regredi est. Illud non reticebo, me perspicere nondum posse, quomodo delicta eorum, qui ad perfectionem in hac vita totis viribus non contendunt, non potius ex animi malitia, quàm ex carnis fragilitate proueniant, & ob eam rem, quomodo ipsorum veniam illi sperare possint. Non respondeo ad testimonia sacrarum litterarum, quæ, perfectionem istam hic nullo vumquam pacto dari posse, suadere videntur, quia & id nimis longum esset, nec mihi veritate contrariæ sententiæ ad id, quod quæro, probandum est opus, tametsi de ea, dum aliud ago, aliquid mihi discretum esse, putauerim. Nam ne ij quidem inter re-natos, in quibus

in quibus, carnis cum spiritu pugna ut cessauerit, fieri posse aio, perfecti planè a me constituuntur. Adhuc enim lapsus per incogitantiam, & imprudentiam superesse possunt, & in tota ipsa mandatorum Dei obedientia defectus quidam. quæ, licèt illis non imputentur, uitia sunt tamen, nec cum perfectione ullo modo consistere queunt.

Habes, vir eximie, meam de hominibus regeneratis, & non regeneratis sententiam. Vbi vides, me regeneratū illum etiam esse affirmare, cuius caro cum spiritu luctatur, modò spiritus adeò frequenter superior euadat, adeoq; vigeat, ut meritò istum non secundum carnem, sed secundum spiritum ambulare dici possit. quod ex eo potissimum cognoscitur, si nullum sit peccati genus, in quo ipse siue volens, siue nolens, siue quia peccato delectetur, siue quia longo usu alià ue ratione trahatur, maneat, atq; persistat. Qui autem eiusmodi non sit, id est ad hunc sanctimonie gradū non perucnerit, cum minimè renatum esse. Si tu hoc ipsum sentis, quidquid sententiæ nostræ in reliquis discrepare possint, satis conuenimus. Sed quomodo, si ita sentis, Pauli locum, de cuius interpretatione quærimus, de regeneratis agere contendis, cum ipsa luce clarius sit, in eo eum hominem describi, in quo caro aut semper, aut certè plerumq; mentem superet? Etenim ij omnes loci, quibus ego alios, qui de regenerato homine loquuntur, opposui, id apertissimè declarant. Nam quid opus est ita laborare, ut loci, qui in ipsis verbis manifestè sibi aduersantur,

santur, adeò vt magis aduersari non possint, concili-
 entur? Certè citius ignis cum aqua conciliabitur, vt
 mox videbimus. Quid, inquam, opus est in ea re tan-
 to opere laborare? Num fortassis hæc veritas, quòd in
 homine renato caro cum spiritu adhuc luctetur, aut
 luctari possit, ex hominum opinione peribit, nisi om-
 nino hic Pauli locus de renato homine loquatur?
 Atqui veritas ista non esset, aut certè, eam esse non
 constaret, si ea ex hoc tantum loco colligenda esset,
 quem tot viri eruditissimi cum hoc ipso nostro, tum
 verò antiquioribus sæculis aliter sunt interpretati,
 qui tamè de renatis hominibus hoc idem senserunt,
 quod nos sentimus. Nonne potius id mali ex inter-
 pretatione ista, quæ hodie communis videtur, conse-
 qui potest, vt credatur, hominem renatum esse, mo-
 dò secundum mentem suam velit rectè agere, quam-
 uis re ipsa in prauitatibus degat? Immo quid dico Po-
 test, cum certum sit, iam id consecutum esse? Neque
 enim Pauli verba ita obscurari vlla interpretatione
 possunt, vt tandem id, quod apertissimè dicunt, in le-
 gentium animis non obtineat. Atque iam (si placet)
 loci huius verba illa omnia, quibus alia aliquorum lo-
 corum de regenerato homine loquentia opposueram
 singulatim, atq; eo ordine, quo scripta inueniuntur,
 & a me digesta fuerant, paullo diligentius expendam-
 mus, & quid tu, vt vtraque concilies, in medium at-
 tuleris, examinemus.

Primum igitur hoc loco ait Paulus, in homine isto,
 de quo verba facit, peccatum per occasionem latæ
 Legis

Legis operatum fuisse omnem cupiditatem, seu concupiscentiam. Quomodo (quæso) his verbis tanta vis adhiberi poterit, ut inde tandem hæc sententia non erumpat, Hominem istum vehementer concupiscere? Verum, quicumque vehementer concupiscit, is re ipsa (quidquid mens eius contra sentiat) in prauitate degit. Lex enim, unde omnis rectitudo petenda est, concupiscentiam disertè vetat. Nam de hac ipsa saltè concupiscentia, quam Lex non minùs, quàm turpia quædam facta, nominatim interdicit, loqui Paulum, antecedentia verba apertè docent. Sed de grauiore etiam concupiscentia cum loqui, id fortasse indicat, quòd hæc verba ad ea relationem habent, quæ paulo ante dixerat, Cum enim essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per Legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti. Allud certum est, in modò recitatis verbis non de peccati fomite (quem appellant) sed de ipsis peccatis, non de eo, quod in renato homine adhuc sit, sed de eo, quod propriū sit hominis non renati, omnino agi. Id enim cum ipsa verba per se propter prima illa, Cum enim in carne essemus, tum, quæ statim sequuntur, perspicue demonstrant. Namque per apertam antithesim subiungitur, Nunc autè soluti sumus a Lege, ei mortui, in quo detinebamur, ita ut seruiamus in nouitate spiritus, & non in vetustate litteræ. Quòd verò verba, de quibus nunc agimus, ad superiora illa referri debeant, ex eo intelligi par est, quòd ea verba, Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? &c. cum quibus ipsa

bus ipsa coherent, ab eisq; pendent, eò sine dubio referuntur. Quia enim dixerat Paulus, cum in carne essemus, affectus peccatorum, qui per Legem erant, operatos fuisse in membris nostris, idcirco, ut tacite

» obijcienti responderet, intulit, Quid ergo dicemus?

» Lex peccatum est? Quod sanè diligenter est obseruandum. Nam vel ex hoc solo planissimum fit, Paulum toto eo capite sub persona sua nullo pacto de se ipso, tamquam regenerato, loqui. Quandoquidem, ut ostenderet, cur, & quomodo per Legem in ijs, qui adhuc in carne sunt, in quorum numero manifestè, se non esse, ait, peccatorum affectus agerent, atque vigerent, quamuis Legis ipsius culpâ id non fieret, ut, inquam, hoc ostenderet, ea omnia dicit, quæ de seipso dicere videtur. Itaque, ut ad rem redeamus,

» verba ista, Peccatum operatum est in me omnem con-

» cupiscentiam, nihil aliud significare videntur, quàm Ego peccatorum sum plenus, & in ipsis peccatis de-

Gal. 3. 24. ri poterunt, quæ alibi a Paulo dicuntur, Qui autem sunt Christi, carnem crucifixerunt cum affectibus,

» & concupiscentijs, ita ut de eodem homine utraque

» dici possint? Num fortasse (ut tu conari videris) si dicamus, in his perpetuum studiū reprimendæ concupiscentiæ, in illis verò cõcupiscentiæ rebellionem describi? Atqui Carnem cum affectibus, & concupiscentijs crucifixisse, nullo modo studiū, seu conatum aliquem perpetuum significare potest, cum id, quod factum iam sit, non id, quod fiat, aperte declaret,

ret, & Crucifigere ipsum per se, etiamsi in præsen-
 ti tempore dicatur, non studium tantum, aut cona-
 tum, sed effectum quoque ipsum crucifigendi ante
 oculos ponat. Quæ nullo modo cum concupiscentiæ
 rebellionem, si ea eiusmodi sit, ut reprimi non queat,
 aut certè non reprimatur, conuenire possunt, ut po-
 te quæ inuicem prorsus aduersentur. De huiusmodi
 autem rebellionem agi in verbis istis, Peccatum opera-
 tum est in me omnem concupiscentiam, iam demon-
 stratum est. Tantum verò abest, ut hi duo loci ita
 conciliari possint, ut ad vnum eundemq; hominem ac-
 commodentur, ut multò plus cõtineant, quàm in con-
 trarijs, seu contradictorijs (quæ vocant) requiritur.
 Peccatum enim operari in aliquo omnem concupi-
 scentiam, pro suo contradictorio habet Peccatum
 non operari in aliquo omnem concupiscentiam, siue
 Peccatũ quampiam cõcupiscentiam in aliquo non
 operari. Poterat Paulus de Christianis dicere, nul-
 lam concupiscentiam in ipsis dominari, & satis fu-
 isset, plusq; etiamnum dixisset, quàm ad contradicti-
 onem istam requiratur. Sed hoc non contentus di-
 xit, eos carnem cum affectibus, & concupiscentijs
 crucifixisse. Ex quo potius colligi potest (& sanè id
 verba omnino præ se ferunt) in hominibus christia-
 nis nullam amplius pugnam carnis cum spiritu esse,
 & planè in ipsis prauos affectus, ac concupiscentias
 esse extinctas, quàm ut vllam vehementem carnis re-
 bellionem, quæ reprimi non possit, in christianis ho-
 minibus adhuc remanere posse, ijs Pauli verbis audi-

68. Dyſidæi reſponſio.

tis, quiſquam ampliùs ſuſpicari queat. Verum tamen ita locutus eſt Paulus (vt ego quidem arbitror) quia in quolibet homine chriſtiano ita dominatur ſpiritus, & ita mali carnis affectus, & concupiſcentiæ reprimuntur, vt non multò aliter ſit, ac ſi caro, vnàq; cum ipſa mali affectus, & concupiſcentiæ extinctæ eſſent. Quod eò libentius eum feciſſe exiſtimandum eſt, ut chriſtiano homini huc contendendum omnino eſſe, interim apertè doceret.

- II. Pergit Paulus, & ait, in homine, de quo ſub perſona ſua verba facit, peccatum reuixiſſe adeò, vt illum occiderit. Non poſſunt autè hæc Pauli verba ad condemnationem ex Lege prouenientem referri, quaſi hic Peccatum antea mortuum fuiſſe, cognita autem Lege reuixiſſe, idem ſit, quod Peccatum ante Legem non fuiſſe imputatum, nec porrò mortis condemnationem hominibus attuliſſe, poſt verò fuiſſe, & morte dignos homines effeciſſe. Iſtam enim Legis vim, atque effectum, ſi quis rectè animaduertat, numquam toto hoc loco conſiderat Paulus. Sed neceſſe eſt, vt ad malæ cupiditatis augmentum, & reuiuſcentiam quamdam referantur, per quam fit, vt homo interire dici poſſit, cuius vera vita in rationis recto uſu, inq; malis cupiditatibus minuendis, atque ex animo ſuo extirpandis conſiſtit. Adde, quòd, vbi malæ cupiditates, & peccata videntur, ibi mortem imperium ſuum exercere, neceſſe eſt. Stipendia enim (ait idem Paulus) peccati mors. Nam & ante in eo loco, ad quem, vt dixi, vniuerſus hic Pauli ſermo refertur, dictum

Ro. 6. 23.

»

dicitur fuerat Ad fructificandum morti, idq; tamquam proprium eorum, qui a peccatorum affectibus superantur. Quis igitur dubitare potest, quin homo iste, de quo Paulus loquitur, a malis cupiditatibus vincatur, & in ipsis peccatis uiuat? Aut quomodo de hoc eodem homine poterunt ea dici, quæ de homine per Christum renouato superiore cap. scribit idem Paulus, affirmans, in eo crucifixum fuisse veterem hominem, ut peccati corpus destruat, siue aboleatur? nõ autem Eneruetur, ut vertit Beza. Nam nec verbũ græcum καταργῆσαι vlllo modo Eneruare significare potest (etenim si etymologiæ rationem habeas, quam plurimum sibi fauere Beza opinatur, omni prorsus actione priuare significat) & apud eundem Paulum, cuius quodammodo proprium est verbum istud, vbiq; ferè Abolere significat, ut ostendunt hi loci 1. Cor. 1. v. 28, & cap. 6. v. 13, & cap. 13. v. 8. 10, & 11. & cap. 15. v. 24, & 26, Ephes. 2. v. 15, 2. Tim. 1. v. 10, 2. Thess. 2. v. 8. In quibus omnibus ipse Beza, qui Erasmus, tamquam vim verbi non rectè percipientem, aut exprimentem, quòd hoc loco, de quo agimus, Abolendi verbo illud vertisset, reprehendit, ipse, inquam, Beza in omnibus prædictis locis Abolendi verbum in sua interpretatione pro eo græco verbo reposuit. quibus adde locum illum Heb. 2. 14. vbi idem eum fecisse reperies.

Ait igitur Paulus, in homine christiano veterem hominem crucifixum fuisse, ut peccati corpus, id est ipsum peccatum aboleatur, vel potius Aboleretur,

Respons.
ad Castel.
pag. 119.

vt Erasmus, quem Tigurini, & alij secuti sunt, interpretatus est. quod nulla prorsus ratione ei accommodari potest, qui in peccatis degit, quomocumque tandem in ipsis degat. Hinc factum est, vt idem Beza alibi, sua noua interpretatione non contentus, addiderit, a Paulo eo loco non describi sanctificationem nostram, qualis nunc est, sed qualis tandem erit in altero sæculo. Miror sanè hominem, cum verba illa, quæ subijciuntur, vt vltra nõ seruiamus peccato, ad præsens tempus Pauli verba referenda esse, aperte doceant. Sed præterea Paulus ibidem paullo post docet, christianum hominem peccato mortuum esse, & peccatum in ipso non regnare, quæ similiter numquam de eo dici poterunt, qui in peccatis, quantumuis inuitus, manet, quemadmodum eum manere, neesse est, in quo peccatum adeò reuixerit, vt eum interemerit, sicut antea a nobis ostensum est.

Quocirca nullum hîc (ni fallor) tua illa conciliatio, quam vrgere plurimùm videris, locum habet, quòd nemo sit, qui non peccet, & peccatum, dum hîc sumus, perpetuò in nobis inhabitet. Nam aliud omnino est, adhuc a peccando immunem non esse, aliud a peccato reuiuifcente occidi, præsertim hoc loco apud Paulum, qui, vt supra indicatum fuit, quatenus de reatu mortis loqui potest, non de eo reatu loquitur, qui ex quocumque uel minimo peccato prouenit, nam is in ijs quoque locum habet, qui sine Lege sunt, sed de eo, qui ex eo prouenit, quòd quis, Lege cognita, malis vndiq; cupiditatibus repletur, ipsisq;

ipsisq; mente licet propter eandem legis diuinæ cognitionem repugnante, obedire cogitur. Hic reatus numquam aufertur, nisi ista cupiditatum malarum obedientia cæset. Ille uerò Dei misericordiâ, etiamsi a peccâdo penitus non cæsetur, semper auferrî consuevit.

Sed quid dicemus, quòd Paulus hominem istum, III. carnalẽ esse dicit? Quis hic aliud intelligere potest, quàm in eo carnem potiores partes habere? Ex maiore enim parte, ut omnes norût, unumquodq; appellatur. Quid porrò eo, quod isti homini tribuit, carnalem eum nominans, magis aduersari potest, quàm ad eò carnalem non esse, ut, ne in carne quidem esse, quis dici possit. Atqui & ex superioribus verbis illis, Cum enim essemus in carne, &c. & ex ijs, quæ scripta sunt v. 8, & 9. seq. cap. perspicuum est, hominem renatum & verè christianum, in carne amplius non esse, a Paulo dici. Ex prædictis autem patet, distinctioni illi tuæ locum non esse, Quòd, si carnem uitiatam consideremus, possunt renati homines carnales vocari, sin autem spiritum, qui eos regit, spirituales. Nam, si ab ijs, quæ potiora sunt, denominationes ducuntur, in renato autem homine ad eò caro debilitata est, ut is ne in carne quidem esse dicatur, certè non potest homo iste ullo modo carnalis vocari. Et tu ipse apertè confiteris, regeneratos, spirituales a spiritu, non carnales a carne vocari. Nam quod ais, diuersarum rerum respectu duo diuersa nomina vni rei imponi posse, id tunc verum esse putauerim, cum

diuersa illa nomina reuera non opponuntur, nec alterum ad alterius distinctionem vsurpatur, vel, etiam si alioquin opponantur, tunc tamen propter diuersam aliquam rationem minimè inter se opponi dici possunt. Tuis ipsius exemplis utar, quibus, Paulum pro rationis diuersitate diuersa loqui solere, demonstrari posse arbitraris, ut interim, quid momenti in tota hac disputatione habeant, diiudicare possimus. Lex (ais) aliquando a Paulo instrumentum vitæ, aliquando ministra mortis vocatur. Quamquam autem non memini me legisse, vbi Paulus disertè Legem instrumentum vitæ appellet, & hic in ipsis verbis tota vis disputationis est, tamen demus, ipsum ita locutum fuisse. Iam verò hic vides, Paulum de Lege duo quidem diuersa asserere, & quæ, simpliciter dicta, inuicem opponi videntur, sed quæ tamen reuera non opponuntur. quippe quòd diuersa ratione dicantur. Appellatur Lex ministra mortis propter euentum. Cum enim homines eam non seruauerint, Legem autem non seruantibus mors debeat, meritò, mortem a Lege allatam fuisse, euentus ratione dici potest. Appellatur eadem, aut appellari potest vitæ instrumentum, sed propter consilium, quo lata fuit. Idcirco enim lata fuit Lex, ut homines, eam seruando, viuerent. Quare alia præterea quadam ratione utraq; ista appellatio Legi conuenientissima est, cum & vitam, & mortem secum afferat. Vitam ijs, qui ipsam seruauerint, mortem autem ijs, qui non seruauerint. Verùm de spiritalis, & carnalis appellationibus,

nibus, quas hominibus tribuit scriptura, quatenus scilicet spiritualem hominem non animali, sed carnali opponit, idem dici non potest. Quandoquidem duæ istæ appellationes non tam specie, quam re ipsa, omnino inuicem aduersantur, & altera ad alterius differentiam, & exclusionem (vt ita dicam) usurpatur. Spirituales enim nomen spiritû carne potiorum, Carnalis verò carnem spiritu potentiorum esse declarat. quæ duo simul in eodem homine eodem tempore nullo modo inueniri possunt. Atqui, si distinctio illa tua ad rem pertinet, necesse est, vt vnum eundemq; hominem, eodem tempore & spiritualem, & carnalem a Paulo appellatum fuisse velis. vt quidem satis apertè dicis. Oportuisset te (vt quidem mihi videtur) aliquo exemplo vel apud Paulum, vel apud alium ex sacris scriptoribus probare, interdum Carnalis nomen spirituali non opponi, aut duæ tibi diuersæ distinctæq; carnalitates (vt ita loquar) duæ item his oppositæ spiritualitates ex diuinis litteris ostendendæ erant. Ex quo constaret, potuisse Paulum vni eidemq; homini, eodem tempore & Carnalis, & Spirituales, quatenus Carnali opponitur, appellationem tribuere, aut saltem, si id minus ex sacris litteris ostendere poterat, ratione aliqua manifesta, Paulum id facere potuisse, confirmandum tibi erat. Quamquam in sacrorum scriptorum verbis interpretandis, nullo exemplo adiuuante, immo omnibus exëplis repugnantibus, sola ratione niti, periculosum admodum est, nec vilo pacto admittendum, nisi eam rationem ipsæ

*sacræ litteræ suppeditent, idq; ita euidenter, vt non
 minus certa quodammodo sit, quàm ipsa principia
 mathematica. Quod profectò hic euenire non vide-
 mus Nulla est enim omnino ratio, nedum ex sacræ
 litteris manifestò petita, quæ suadeat, vnum cum-
 demq; hominem, eodem tempore & carnalem, & spi-
 ritualem, quatenus carnali spiritualis opponitur, no-
 minari posse, cum (vt dictum est) palàm sit, ex ma-
 iore parte vnumquodque appellari, Carnalem au-
 tem hominem Spirituali opponi certum sit, idq; vno
 tantum modo, atque ratione. Cum alibi a me dictum
 fuit (nam hoc etiam pro exemplo esse poterit) posse
 eundem hominem, eodem tempore iustum, & iniu-
 stum appellari, id propterea factum est, quòd &
 sanctis litteris docentibus, & ipsa manifesta ratio-
 ne duce, videbam, duplicem iustitiam, duplicemq; in-
 iustitiã statui posse. Sacræ enim litteræ eundem, quem
 iustum, quia iusta opera faciat, appellant, iustitiã im-
 putari dicunt sine operibus. Ratio item ostendit, e-
 um, qui Dei præceptum aliquod vel minimum spre-
 uerit, seu quomodocumque non conseruauerit, non
 posse coram Deo, præsertim, si is summo iure cum
 ipso agere velit, iustum appellari, At coram homini-
 bus, aut etiam coram ipso Deo, si ratio eius erga hu-
 manum genus decretæ benignitatis habeatur, eum
 iustum dici posse, qui iustè factis ita abundat, vt iniu-
 stè facta vix in ipso appareant. Nec tamen ex ista
 mea distinctione vllum sacrarum litterarum locum,
 vbi hominis iusti, vel iniusti mentio fieret, sum inter-
 pretatus.*

pretatus, sed tantūmodo, ut dictū est, quomodo idem homo eodem tempore & iustus, & iniustus appellari posset, ostendere volui. Sed iam alia tua exempla perpendamus. Dicis enim, Paulum modò populū Israeliticum extollere, præclarissimisq; ornare elogiis, modò humiliter de illis sentire, ac prædicare, idemq; ab ipso fieri ais, ubi circūcisionis mentionem facit. Paulus cum Israeliticū populum laudibus ornatur, non ea dicit, quæ cum ijs vllō modo pugnent, quæ de illo scribit, cum humiliter de eo sentire videtur. Siquidem in eo nihil altum de Israeliticis sentit, quòd eos grauitè peccasse, Christum reicisse, atque ea ratione irritum, quātum in ipsis erat, Dei fœdus, diuinumq; de ipsis decretum fecisse, intelligit, quodq; illis nihil ad æternam salutem profuturum ait, ex eo populo esse, nisi in Iesum Christum crediderint, inq; ea salute adipiscenda eis gentes iam pares facit, immo superiores, quatenus ipsi propter contumaciam, & incredulitatem suam iam maiore ex parte ad tempus planè reiecti fuerant. Hæc (iudicio meo) ne in speciem quidem pugnāt, cum ijs, quæ ipsos celebrans ait, illis diuina oracula concredita fuisse, ipsorum esse adoptionem, & gloriam, & fœdera, & legislationem, & cultum, & promissiones, & patres, & ex ipsis denique, quod ad carnem attinet, ipsum Christum ortum esse. Manifestum enim est, hîc de quibusdam agi, quæ partim non eiusdem generis, cuius superiora, sunt, partim non ad euentum, ut illa, sed ad Dei consilium referuntur, Nusquam verò simpli-

Rom. 3. 2.

9. 4.

citer

citer Paulus Israeliticum populum vel extollit, vel deprimat, sed ubiq; & elationis, & depressionis causas commemorat. in quibus (vt dixi) nulla repugnantia cõspicitur. Quare non video, quid exemplũ istud ad antitheses illas, quas ego collegi, pertinere possit, et præsertim ad hoc, de quo hic priuatim quærimus, quomodo fieri possit, vt Paulus eundem hominem, eodem tempore & carnalem, & spiritualem, immo, non carnalem, nec in carne esse velit. quæ duo sibi ita aduersantur, vt magis aduersari non possint, & quorum alterum in sacris litteris perpetuò ad alterius distinctionem, & exclusionẽ, vt dictum est, commemoratur. Quæ de populi Israelitici exemplo dixi, eadem (nam idem exemplum censei potest) de circumcisionis exemplo dicta esse volo. nisi quòd tantò facilius ad circumcisionis exemplum est responsio, quantò minùs ipsam circumcisionem, quàm populum Israeliticum, Paulus commendat.

IV.

Postquam Apostolus hominem istum, de quo loquitur, carnalem vocauit, statim addit, eum sub peccato venundatum esse, id est peccato subiectum, & mancipatum, quo etiam clarè explicatur, quid Carnalis nomine intellexerit, si quis fortè de eius appellationis significatione dubitaret. Quid autem poterat Paulus dicere, vt apertiùs, aut significatiùs, quàm fecit, ostenderet, hominem istum in peccatis viuere, nec posse se vlla ratione, vlla'ue ex parte ab ipsis exsoluere, ac liberare? Manifesta enim translatio est ab emptitijs seruis, qui emptori domino non modò per omnia.

omnia parère coguntur, sed etiam multò, quàm cæteri, qui domi sunt nati, ac durius ab ipso tractantur. Quis porrò erit vñquam, nisi animi probitate quadam insigni fuerit præditus, Deiq; spiritu mirificè sustentatus, cui, si persuasum fuerit, de homine renato, id est eiusmodi, qui & Deo sit carus, & æternam vitam, si in eo statu perseuerauerit, omnino adepturus sit, ista fuisse dicta, non inde (vt humana natura ad peccandum est prona) & peccandi, & in peccatis viuendi, vel certè, ne id faciat, non admodum curandi occasionem tandem arripiat? Quam tacumque enim hyperbole Paulum hìc vsum fuisse velimus, non potest ea tanta esse, quin eius verbis, peccatum in isto homine dominari planè significetur. Iam verò quis est, qui nesciat, in reliqua vniuersa scriptura eos dumtaxat, qui regenerati non sunt, nec in vitæ nouitate incedunt, peccati seruos appellari? Possem hìc omnes locos proferre, idq; verissimum esse demonstrare, sed nulla alia re est opus, nisi locutionis vim animaduertere, & quæ Paulus superiore huius epistolæ capite scripserit, tantum perlegere. Vbi ex altera parte disertissimis verbis ab ipso dictum non semel inuenietur, eos, qui renouati sunt, & Christo insiti, liberatos esse, non quidem a reatu tantum peccati, sed ab ipso peccato, & peccati loco, iustitiæ, hoc est vitæ sanctimonie, quodammodo seruos esse factos. Iam quis non videt, quãtopere hæc inter se repugnent, sub peccato venundatum esse, et a peccato esse liberatum, iustitiæq; seruum

Rom. 6.18

& 22.

uum esse factum? Quis porrò non animaduertit, de eodem homine, eodem tempore nullo pacto vtrumq; dici a Paulo potuisse, cum ipse, de quo vnū dicatur, alterum dici non posse apertè doceat? Quis denique alterum renatorum, alterum verò non renatorum proprium apud Paulum esse non videat, nec alia insigniore magis'ue peculiari nota renatos a non renatis ab ipso distingui, ac separari, quàm hac, quòd nò renati adhuc serui peccati sunt, renati verò a peccato iam sunt liberati, nec amplius illi seruiunt? Quare quod tu, uir clarissime, ais, quia peccatum nos assidue vexat, cursumq; nostrum remoratur, idcirco ius suum quodammodo ipsum tueri, ne nos planè liberi, immunesq; ab illo, dum hic viuimus, simus, Vnde (vt apparet) factum esse vis, vt Paulus dixerit, renatum hominem sub peccato venudatum esse, hoc, inquam, vereor, vt satis rectè conclusum a te fuerit. Primum, quia nequaquam verisimile est, Paulum, etsi istud planè sensisset, in eo tamen explicãdo verbis vsurum fuisse, eorum prorsus similibus, quibus paulo ante id, quod nullo pacto homini renato conuenire ipse vult, explicauerat. Deinde, quia verba ipsa isti sententiæ nulla ratione accomodari possunt. Longè enim aliud est A peccato non planè liberum atque immunem esse, & Sub peccato esse venudatum. Hoc enim plenam eamq; durissimam peccati dominationem ob oculos ponit, illud verò liberationem maiore ex parte a dominatione ista apertissimè significat. Inuenisset Paulus sine dubio, si istud hoc loco

loco dicere voluisset, alia verba, quibus nec se ipsum disertè refellere videretur, quæq; ad sententiã istam explicandam apposita essent, nec tantam in re tantimomenti tam grauitè errandi occasionem legentibus temere dedisset. Ex ijs, quæ hæctenus diserui, responsio ad ea colligi potest, quæ a te scripta sunt, dum id apertè agis, vt ostendas, quomodo homo renatus sub peccatum venditus dici possit, etiamsi eodem tẽpore a peccato sit liber. præsertim verò cum ais, per istam locutionem, Venditum esse sub peccatum, non voluisse Paulum indicare ius dominantis peccati, quo quis teneatur. Istud enim, vt ante disputatum est, cum vi translationis, cumq; verbis ipsi manifestè pugnat. Verumtamen, ne aliquid fortè præmittam, quod priuata responsione dignum videatur, quoniam, quæ hic a te dicuntur, cum ijs planè conueniunt, quæ de captiuitate hominis renatè diseris, diligentius aliquantò ea, vbi de ista captiuitate agemus, examinanda reseruo. Id tantum hoc loco dicã, distinctionem illam a te allatam inter pios, & impios, quod ad hoc attinet, vt venditi sub peccato dicantur, impios scilicet condemnantem peccati calculum, & iudicium in conscientijs ferre, pios verò peccati rebellionem sentire, mihi probari nullo modo posse, non solum quia locutio ipsa neutramistarum interpretationem ferre videtur, sed etiam multò magis quia periculum est, ne omnes locos, ex quibus apparet, piorum esse proprium, vt liberi sint a peccato, ad solam condemnationem, & reatum peccatorum

peccatorum, quem amplius pij non sentiant, referamus. Id quod nec vlllo pacto ipsis locis conuenire potest, in quibus apertè de liberatione a peccado præcipuè agitur, & perniciem summam facillè afferre potest, cum reipsa compertum sit, hodie innumerabiles pene homines ex ijs, qui Christum profitètur, inueniri, qui, cum sceleribus sint oppleti, absolutos se tamen a peccatorum condemnatione, ac reatu esse non opinantur modò, verùm etiam planè cotendunt.

V. Sed quid deinde adiūgit Paulus? Id nimirum adiūgit, ex quo, si quis de renato homine cum verba facere existimet, facillè omnia peccata, ac scelera sua sit excusaturus. Ait enim, hominem istum non facere, quod cupit, sed quod odit, nec bonum, quod vult, facere, sed malum quod non vult, agere. Interrogentur modò ij, qui, diuinæ voluntatis per Christum patefactæ veram cognitionem habentes, in ebrietatibus nihilominus, comeßationibus, impudicitijs, iurgijs, ac contentionibus, & alijs similibus non renatorum proprijs vitam transigunt, num neutiquam probent ipsi ea, quæ faciunt, num mens ipsorum cum factis minimè consentiat, num denique ista ipsa, quæ identidem committunt, odio habeant. Annuunt plerique sine dubio, idq; ex animo. sed cupiditatibus se trahi, ac transuersos rapi dicent. Elebunt etiam nonnulli ex ipsis, & statum suum vehementer deplorabunt, aliosq; vt Deum pro se orent, qui ipsos, antequam a morte occupentur, e tanta miseria pro sua bonitate liberet, impensè, & ex animo rogabunt.

Non tamen hæc illi facient, qui, renatum hominem, Deoq; acceptum ea, quæ vellet, non facere, quæ autem nollet, ea facere solere, sibi persuadent. Immo nullum propriæ miseriæ sensum ampliùs habentes, quippe qui non miseriam, sed statum eorum, qui in hac ipsa vita maximè omnium a Deo veris ac solidis beneficijs sunt affecti, eam esse putent, nihil minùs curabunt, quàm, vt, dum hic viuunt, inde aliqua ratione eximantur. Ita, cum & miseri, & miserabiles, & Apo. 3. 17. pauperes, & cæci, & nudi sint, se tamen & diuites, & locupletatos, & nullius rei egentes esse existimabunt. Nec sanè perspicere adhuc possum, quomodo non hæc ex Pauli verbis consecutura sint, si de regenerato homine ab ipso dictum fuisse volumus, cum non facere, quæ velit, sed quæ nolit. Nã, si aliquis dicat (quemadmodum ex quibusdam tuarum litterarum locis colligi potest) Pauli verba ita interpretanda esse, vt intelligamus, hominem istum non, quæ velit, ea semper facere, sed multa etiam facere, quæ nolit, ad idq; probandum eiusdem Pauli verba afferat, quæ de Galatis scribit, affirmans (vt quidem multis videtur) ipsos, quos deinde spirituales nominet, non Gal. 5. 17. ea facere, quæ vellent, Primùm dico, ipsa loci nostri verba interpretationem istam nequaquam admittere. Vniuersè enim loquitur Paulus, seu mauius indefinitis (vt vocant) verbis, vtitur, inquit, Non, quod volo bonũ, hoc facio, sed, quod nolo malũ, hoc ago. quod planè indicat, hominem istum aut numquam, aut perrarò vel aliquid boni facere, vel a malo per-

petrando abstinere. Deinde, quod ad eiusdem locum illum ad Gal. attinet, nō verebor affirmare, in eo vel conuertendo, vel explicando multos insignes viros no leuiter lapsos esse. Nam Castellio ipse, qui (vt ego quidem censeo) hac tota de re alioqui non malè sentit, tamen in interpretatione sua verba illa græca, Ἰαυτα δὲ ἀντίκειται ἀλλήλοις, ἵνα μὴ ἕ ἀπ' ἀλλήλων

» ἴε, Ἰαυτα ποιεῖτε, ad hunc modum vertit, Atq; hæc

» ita sunt inter sese contraria, vt non quæ velitis, ea faciatis. quasi verò scriptū sit, Ὅσε μὴ, etc. & non, sicuti est, ἵνα μὴ, etc. Et si enim alicubi fortasse in Nouo testamēto ἵνα pro Ὅσε vsurpatum inuenitur, tamen retinenda est omnino propria & vsitata verborum significatio, nisi aliter fieri debere, euidenter appareat. Non est igitur Pauli sententia, Hæc duo, carnem, & spiritū ita inter sese cōtraria in Galatis fuisse, vt ipsi non facerent ea, quæ vellent, sed, carnem, & spiritum idcirco sibi inuicē aduersari, id est carnem spiritui sese opponere, ne homines, qui iam spiritus participes aliquo modo facti sunt, e quorum numero erant ipsi Galatæ, ea, quæ velint, faciant. Nam, si caro istud obtinuerit, iam satis habitura est. Propterea Galatas monet, vt sibi caueant, & isti carnis conatui vi spiritus fortiter resistēdo, eius cupiditates minimè exequatur. Ex quo loco perspicuum est, non facere bona, quæ quis velit, & mala facere, quæ nolit, christianis & regeneratis hominibus nullo modo conuenire. Primum quia Paulus monet Galatas, vt spiritu incedant, et carnis cupiditates minimè perficiant.

ciant. Deinde quia carnis spiritui sese opponentis
 hunc scopum, seu finem esse Paulus ait, vt homo ea,
 quæ velit, nō faciat. Dicitio enim græca ἵνα scopū,
 vel finem declarat. Quocirca, cum spiritus finis, aut
 scopus, dum carni repugnat, esse non possit, vt homo
 ea non faciat, quæ vult, sed potius vt omnino faciat,
 de scopo, aut fine carnis, siue aduersarij nostri, qui
 eam aduersus spiritum subinde incitat, hic verba fie-
 ri necesse est. Error, in quem in interpretatione sua
 lapsus est Castellio, cum nonnullis alijs, qui in vernaculas
 linguas Testamētum nouum conuerterunt, illi
 communis est. Quamquam alij quoque interpretes
 Latini non longè a Castellionis culpa abesse videntur.
 Nam, & si in priore periodi mēbro particulam Ita,
 vt ille fecit, non addiderunt, ac ne in posteriore qui-
 dem, sed simpliciter, vt verba græca iacēt, Vt enim,
 &c. scripserunt, tamen, quia dicitio latina Vt co lo-
 co duplicem significationem habere potest, euentus,
 & causæ, quam finalem vocant, id est, vel id signi-
 ficare, quod Castellionis interpretatio fert, vimq; e-
 andem habere, ac si scriptum esset Ita vt, siue Ad eò
 vt, vel id, quod ego dixi, & idem esse Vt non, quod
 est Ne, ad euitandam amphiboliam istam, debuerant
 omnino pro ἵνα μὴ Ne, non autem Vt non, quemad-
 modum fecerunt, in sua interpretatione reponere.
 Quāquam non dubito, quin Beza inter alios, quem-
 admodū ex eius scriptis colligi potest, ita locum in-
 tellexerit, vt de ipso euentu, non autem de finali cau-
 sa ibi agatur. Caterum Castellio in hoc cæteris præ-

stat, quòd ea verba, ὅτι ἄρ' θέλω εἶ, ταῦτα ποιῆτε, vt
 » par erat, Quæ velitis, ea faciat, interpretatus est,
 » non autem, vt illi, Quæcumque vultis, seu volueri-
 tis, &c. Nam, vt dictum est, de scopo, aut sine car-
 nis, seu Satanæ ibi verba sunt, qui non is est, vt ho-
 mo non omnia faciat, quæ velit. sunt enim multi ex
 ijs, in quibus caro a spiritu longè superatur, nec vllò
 prorsus pacto Satanæ mancipia dici possunt, qui ta-
 men nonnulla faciunt interdum, quæ minimè vellēt.
 Sed id scilicet & caro, & Satanas quærit, vt homo,
 qui iam spiritu dictāte, bona facere cupit, vel nihil,
 si fieri potest, vel saltem pauca eorum faciat, quæ
 velit. Atque hinc manifestè apparet, locum istum,
 non modò explanationem illam loci nostri, vt in eo
 dicatur, hominem istum nō facere quidem, quæcum-
 que vellet, multa tamen facere, non confirmare, sed
 eam etiam funditus euertere, meamq; , & aliorum,
 qui mecum sentiunt, nempe eam, quæ ab ipsis verbis
 nihil omino recedit, mirificè stabilire. vt hic affirme-
 tur, hominem istum aut numquam, aut rarò admo-
 dum, quod velit bonum, idem etiam facere. Et quo-
 niam in istum ad Gal. locum incidi, non abs re erit,
 antequam vlteriùs progrediar, ostendere, eum sen-
 tentiæ illi meæ, quòd nonnulli sint, in quibus in hac
 vita acris illa carnis cum spiritu luctatio cefset, nul-
 la ratione aduersari, quamuis plurimi nō desint, qui
 eum pro inexpugnabili quodam contrariæ senten-
 tiæ propugnaculo habeant. Dico igitur, Paulum,
 cum ait, carnem aduersus spiritum concupiscere, &
 spiritum

Spiritum aduersus carnem, hæc q̄; sibi inuicem aduer-
 sari, neutiquam (id quod isti crediderunt) dicere vo-
 luisse, in quolibet homine spiritum cum carne pugna-
 re, sed carnis cupiditatem, vbi ea fuerit, spiritus cu-
 piditati (si eam ita appellare fas est) prorsus aduer-
 sari. Nam idem ibi est Caro concupiscit aduersus spi-
 ritum, quod Caro, cum concupiscit, aduersus spiri-
 tum concupiscit, siue Carnis concupiscentia spiritui
 aduersatur. Superiore enim versic. dixerat, spiritu
 incedendum esse, nec perficiendam esse carnis cupi-
 ditatem. Dicit aliquis, Num fieri potest, vt aliqua
 caro sit, quæ non concupiscat? Et, si omnis caro con-
 cupiscit, in quolibet autem homine est caro, Ergo in
 quolibet homine carnis concupiscentia est, et porro
 carnis cum spiritu pugna. Animaduertendum est, a-
 pud Paulum Carnis appellatione non carnem istam,
 quam videmus, quamq̄; nobiscum ad mortem vsque
 necessariò circumferimus, sed appetitum illum, qui
 rationi opponitur, vt supra dictum est, significari.
 qui appetitus non est substantia quædam in homine,
 sed qualitas, quamuis illi per prosopopœiam multa
 tribuatur, quæ, rem aliquam subsistētem ipsum esse,
 indicare videntur. Hæc qualitas non ampliùs est in
 ijs, qui iam virtutum habitus plenè fuerint adepti,
 quales ego nonnullos inter Christianos iueniri puto.
 Et sic homines aliqui (vt mihi quidem videtur) inue-
 niuntur, qui carnem istam ampliùs non habent, aut
 certè perinde omnino est, ac si eam non haberent.
 Quæadmodum ex altera parte aliqui ex ijs, qui pror-

86. Dyſidæi reſponſio.

ſus vitiorum mancipia ſunt facti, ea animi qualitate deſtituuntur, quæ appetitui opponitur, & ratio appellatur, aut certè perinde omnino eſt, ac ſi ea deſtituti eſſent. Propterea factum eſt, vt Paulus eos etiam, qui carni iſti non obediunt, quamuis ipſa non

Rom. 7. 5, careant, tamen nõ ampliùs in carne eſſe, & carnem,

8. 8, ct 9. cum affectibus, & concupiſcentijs crucifixiſſe, vt

Gal. 5. 24. vidimus, auſus ſit dicere. Sed ad propoſitum reuer-

tamur. Satis (vt arbitror) ex ſupra dictis conſtat, cum de homine, quem deſcribit Paulus, legimus, eum non facere bonum, quod velit, ſed malum, quod nolit, nihil aliud intelligi poſſe, quàm ipſum aut nunquam, aut perrarò boni aliquid agere, vel a malo aliquo committendo abſtinere. Quòd ſi renatum hominem & chriſtianum deſcripſiſſe Paulus credatur, tibi ipſi, vir integerrime ac prudentiſſime, iudicandum relinquo, quales tãdem Chriſtianos habituri ſimus. Sed hominem renatum a Paulo nequaquam deſcriptum fuiſſe, innumerabiles prope loci apertè declarant, vbi nõ dicam cæteri ſacri ſcriptores, ſed ipſe Paulus renato homini ea tribuit, quæ cū iſta ſumma in bene agendo imbecillitate nullo proſus pacto conuenire poſſunt. Potiſſimùm verò vbi diſertè teſta-

Rom. 8. 1. tur, regeneratum hominem non ſecundum carnem,

4. ſed ſecundum ſpiritum ambulare. itemq; vbi ait, eos

13. demum vitam adepturos, qui ſpiritu corporis actiones peremerint. quas ſententias fruſtra quis ea ratione cum imbecillitate iſta cõciliare ſtudebit, quòd

in illis de conatu, & ſtudio bene agèdi Paulus loquitur,

tur, cum ipsa verba de factis ipsis apertè loquatur. Quamquam non est tibi hoc loco ista ratione vrendum, & tacitè concedendum, hominem, de quo hic Paulus loquitur, conatum quidem, & studium bene agendi habere, sed vires propemodum nullas, nisi etiam velis, in homine renato, quod attinet ad ipsa facta, siue operationes, carnem spiritu potiorè esse. qua de re postea videbimus. Sed (quemadmodum ex verbis tuis colligitur) si tibi isti & similes Paulini loci cum hoc nostro conciliandi sunt, necesse est, ut di' as, Paulum, cum homini a se descripto potestatem bene agendi adimere videtur, nihil aliud sibi velle, quàm hominem istum non omnia bona facere, quæ velit, sed interdum, siue etiam non rarò mala facere, quæ nolit, non autem ipsum aut numquam, aut rarò admodum vel aliquid boni facere, vel a male agendo sibi temperare. Verùm conciliationem istam iam per ea, quæ supra dicta sunt, locum habere non posse, satis euidenter, ut spero, demonstratum est.

Sequitur, ut consideremus, Paulum deinde homini VI.
a se descripto tribuere, quòd captiuus sit legis peccati. Quoniam verò de hoc loco, quod ad sententiam attinet, quæ ex ipso colligi aut debeat, aut possit, ea ferè omnia dici possunt, quæ de verbis illis diximus, Venumdatus sub peccato, id tantum in presentia, quod huc pertineat, dicam, aliam translationem hic esse manifestã ab ijs, qui in captiuitate sunt, quibus nihil præter id, quod ei visum fuerit, a quo in captiuitate detinentur, facere permissum est. Lex autem

peccati apud Paulum significat id, quod Peccatum omnino fieri iubet. Nam per prosopopœiam, ut solet, de peccato loquitur. Quapropter, cū dicit, hominem istum captiuum fieri legis peccati, perinde est, ac si dixisset, non posse eum aliud facere, nisi id, quod peccati certissimus iussus tulerit. Iam, si quis credit, istum hominem renatum esse, nec tamen ex hoc colligit, renatos homines nihil nisi peccare posse, profectò is præ alijs Deo plurimum debet, quine in peccato manendi aliquam inde occasionem arripiat, non permittit, eum istam rationem, quamuis apertissimam, concludere. Sed quotus quisque est, qui tantopere Deo sit carus? Quamquam nondum video, quomodo, possit quisquam firmiter credere, Paulum hîc dixisse, hominem renatum captiuum fieri legis peccati, cum idem Paulus mox seq. cap. affirmet, legē spiritus vitæ in Christo liberare nos a peccati lege, & ita rem isti plane contrariam de renato homine asseueret. Quod enim a te, vir præstantissime, ut hosce duos locos ex diametro (quod aiunt) pugnantes conciliares, excogitatum fuisse videtur, non crediderim diligenter rem ipsam perpenderit

» satis probari posse. Ais enim, Iuste igitur Paulus, con-

» siderans hanc corruptionem naturæ nostræ per le-

» gem peccati in membris militantem, Captiuitatem

» vocauit. Quomodo enim non diceretur captiuitas, a

» qua se nullo modo fideles, dum hîc viuunt, exime-

» re, liberareq; possunt. Nam dato mihi aliquem, etiam

» ex sanctissimis, qui numquam peccauerit, nec factò,

nec dictò,

nec dicto, nec cogitatu quidem. Hic autem locus v-
 nus ex illis est, vnde intelligi posse, ac debere vide-
 tur, te, ab homine renato peccata quidem aliqua ad-
 huc committi, omnino statuere, non tamen in ipsis
 factis carnem spiritu potentiolem esse, sed contra
 spiritum carne, adeò vt non admodum frequenter re-
 natus homo peccet. Nam, cum tibi satis sit, ne quis,
 se legis peccati captiuum nõ esse, gloriari possit, cum
 interdum peccare, nihil autem grauius, quod ad pec-
 candum attinet, homini renato a te ex mente (vt qui-
 dem arbitraris) Pauli tribuatur, quàm hoc, quòd le-
 gis peccati captiuus sit, sequitur te, quod ad peccan-
 dum attinet, de homine renato nihil grauius omnino
 statuere, quàm, quòd interdum peccet, idq; (vt tua
 ipsius verba ferunt) vel factò, vel dictò, vel cogita-
 tione denique. Quod sanè vehementer lætor, tamet-
 si, vt ante dixi, nondum perspicio, quomodo hoc cum
 plerisque alijs verbis tuis conuenire possit. Sed ad
 conciliationem istam tuam redeo. Vis igitur, idcir-
 co, hominem renatum legis peccati captiuum fieri,
 a Paulo dici, quòd, dum hic viuuit, peccato se penitus
 exsoluere non possit. Quamquam eodem tempore a-
 lia etiam ratione, hominem renatum in captiuitate
 ex Pauli sententiã esse, velle videris, quia videlicet cor-
 ruptio nature per legem peccati in mēbris militet.
 id est (vt ego interpretor) quia a corruptione natu-
 ræ nostræ ad peccandũ sollicitemur, a qua liberari
 nullo modo possumus. Si ita sentis, hoc non videtur ad
 Pauli verba accommodari posse, qui hominem, quem

describit, non simpliciter captiuum esse dixit, sed captiuum legis peccati. Apparet enim (vt totam rem accuratius explicem, & interim, in homine a Paulo descripto carnem in pugna illa cum mente superior rem euadere demonstrum) Paulum hic quatuor leges facere, quarum duæ duabus alteris opponantur, Vnam mentis, Alteram carnis, quam simpliciter legem in membris appellat, quæ mētis legi opponitur, Tertiam Dei, Quartam peccati, quæ Dei legi opponitur. & hanc similiter in membris esse dicit. Itaque ait, legem carnis contra mentis legem pugnare. nimirum quia lex mētis vellet hominem Dei legi subijcere, lex autem carnis, vt legi peccati eum subijciat, querit. neq; vlla alia de re pugna est inter carnem, & mentem. Quid igitur in homine isto fit, quem ipse describit? Illud nempe fit. In pugna ista caro, siue lex carnis (nam idem re ipsa hic sunt hæc duo) vincit mētē, seu mentis legem, & victoriā partem iam illud obtinet, propter quod pugnauerat, & ita hominem istum legi peccati subijcit, eiusq; captiuum reddit, vt disertè Paulus ait. Nam quomodo hoc facere caro posset, nisi in prælio isto mentem vinceret, quæ, quominus id fiat, vehementer resistit, nec aliam ob rem tam acriter cum carne præliatur? aut quid aliud est, in pugna ista mentem a carne superari, quàm id fieri, non quod vult mens, sed caro? Ex prædictis intelligi potest, Paulum nō corruptionem naturæ nostræ captiuitatem vocare, sed asserere carnem, seu corruptionem istam, quæ menti, id est rationi

tioni repugnat, id, ipsam rationem in pugna superando, efficere, ut legis peccati captiuus homo fiat. Quare captiuitas, de qua Paulus loquitur, nullo pacto renato homini tribui potest, nisi in homine renato carnem in pugna cum mente superiorem euadere velimus. hæc q; captiuitas, ut dictum est, legis peccati captiuitas nominatur. Itaque, si concedis, in renatis hominibus carnem a mente superari, necesse est etiam, ut concedas, captiuitatem legis peccati nihil cum homine renato commune habere, nec opus est ad ea respondere, quæ in medium affers, ut ostendas, quomodo homo Christi spiritu regeneratus legis peccati captiuus sit, aut dici possit. Attamen, ut veritas clarius perspiciatur, dico, etiamsi tibi concederetur, hominem renatum, donec in hac vita animalis est, non posse se a peccato ita liberare, ut interdum vel dicto, vel facto, vel cogitatione non peccet, non tamen ex hoc secuturum, renatum hominem legis peccati captiuum esse. Quandoquidem lex peccati non id fert scilicet, ut interdum aliqua ratione peccemus, sed ut semper, peccandi occasione oblata, peccemus. Quocirca qui, cum peccare potest, plerumque saltem non peccat, is peccati legi reuera nullo modo obtemperat, ideoq; ne per hyperbolem quidem, legis peccati captiuus dici potest, quæ translatio, ut ante dixi, omnino significat, quempiam nihil aliud agere posse, nisi quod lex peccati velit. Non igitur, quia homo renatus (ut plerique statuunt) in hac vita numquam se a peccato penitus liberare queat,

at, qui legis peccati effectus videri potest, idcirco legis peccati captiuus potest vocari. Nam (exempli causa) si rex aliquis hostem habeat, quem ferè semper in prælio vincere, ac superare, ingentibusq; cladibus afficere solet, certè, etiamsi eum prorsus debellare nequeat, sed interdum aliqua leuia damna ab ipso accipere cogatur, non tamen eius captiuus esse vlla ratione dicetur: Captiuitatem enim siue veram, siue metaphoricam non difficultas, aut etiam (vt ita loquar) impossibilitas perfectæ liberationis facit, sed seruitutis, & subiectionis ingens grauitas, & magnitudo. Nam quidam sunt planè captiui, qui tamen facillimè e captiuitate penitus liberari possunt. quidam rursus sunt omnino non captiui, qui tamè nunquam plenissimè liberari poterunt, vt ex superiore exemplo, & eiusmodi alijs compluribus, quæ afferri possent, vnusquisque perfacilè intelliget.

Quæ hætenus de captiuitate ista legis peccati diximus, manifestum facere possunt, non esse, cur dicamus, eum, qui peccati vim rebellantem spiritui sentiat, quam tollere, dùm vixerit, non queat, sub peccato venditum dici a Paulo potuisse, quemadmodum a te affirmari video. Primùm quia id, quod cõtra spiritum rebellat, si Paulinas hoc loco prosopopœias, & metaphoras, vti debemus, attendere velimus (tametsi, vt postea dicam, Paulus nullam toto hoc loco spiritus mentionem facit) non est ipsum peccatum, seu lex peccati, sed caro, seu lex carnis. Hæc autem in homine, quem Paulus intelligit, continenter, non rebellat

rebellat quidem, sed tamquam cum perpetuo hoste bellum gerit, non cum spiritu, quo homo iste destituitur, sed cum mente, seu cum mentis lege, ut hominem istum legi peccati, ut facit, subiectum teneat.

Quare, quod Paulus dicit de venditione sub peccato, peccati rebellionem significare non potest, sed, ut peccati dominatum, quemadmodum ipsa verba declarant, significet, necesse est. Deinde, etiamsi peccatum hic ex mente Pauli rebellaret contra spiritum, non tamen ista rebellio, quamuis perpetua, efficeret, ut homo iste venditus sub peccato dici posset, nisi saltem ea eiusmodi esset, ut peccatum plerumque id, quod querit, obtineret, nec frustra vlla ratione rebellaret. Ut enim quis alicui venditus, eiusque seruus per translationem appelletur, etiamsi hyperbolicè loqui velimus, non satis est perpetuam aliquam molestiam, quantumuis grauem, isti ab illo exhiberi, sed opus est præterea, ut iste illi aliqua saltem ratione subiciatur.

Superest, ut de sententia illa agamus, quæ ex Pauli verbis colligitur, cum hominem istum in persona sua exclamantem inducit. Ea est, hominem istum a corpore cuiusdam mortis detineri. Quæ locutio vulgò non intellecta occasionem credendi dedit, in exclamatione illa queri liberationem ab hoc corpore mortali, & proinde in totius loci explicatione grauius errandi. quasi miser status antea descriptus hominis istius eiusmodi esset, a quo, dum hic vivitur, nemo liberari possit. Verum non est in locutione ista
hebraismus

hebraismus ille vulgaris, cum epitheta substantiuo nomine, generandi casu efferuntur, sed alia figura sacris scriptoribus, præsertim verò ipsi Paulo, familiari, cum corpus alicuius rei pro re ipsa dicitur, ut in scripto meo exëplis ex eodem Paulo allatis ostenderam. tametsi exemplum illud, Ut destruat^r corpus peccati, vulgò similiter non fuerit animaduersum. Poterat autem quilibet vel ex eo satis admoneri, nò esse hìc vulgarem illum hebraismum, quòd non simpliciter scriptum sit De corpore mortis, ut hebraismus ille postulare^t, sed De corpore mortis huius. Et si enim pronomen istud demonstratiuum in graeco contextu et ad corpus, & ad mortem ex vi grammaticæ referri potest, tamen orationis structura, et ad corpus referatur, nullo pacto ferre videtur. Nec verisimile vllò modo est, si Paulus pronomen istud cum Corporis nomine coniungere voluisset, aliter illud dicturum fuisse, quàm ἐν τῷ τῷ σώματι τῷ θανάτῳ, non autem ἐν τῷ σώματι τῷ θανάτῳ τῷ, ut dixit. Quomodo enim tantam structuræ sermonis inconcinnitatem, atque insolentiam cum tam manifesto alterius sententiæ ex eius verbis colligendæ periculo, ita temere affectasset? Cæterum illam, quã ego hìc esse affirmo, loquendi figuram ipsi Paulo, ut dixi, familiarem esse, animaduertet quisquis diligenter, & cum iudicio eius scripta legerit. in quibus eius rei exempla passim occurrunt. Sed, quoniam pleraque eorum non omnibus fortasse indubitata videri possent, duo tantummodo, quippe

quæ certissima sint, alijs duobus, quæ in meo scripto
 attuleram, addere libuit. Vnum est in epistola ad
 Gal. ad finem ipsum, Alterum in epist. ad Philipp.
 cap. 1. v. 20. Vtrobique enim Paulus Corpus suum
 pro Seipso sine dubio dixit. Addidisse & illud, quod
 est in epist. ad Colos. cap. 1. v. 18. Et ipse est caput
 corporis Ecclesiæ. Nam quòd Paulus Corporis Ec-
 clesiæ nomine ipsam Ecclesiam intellexerit, declara-
 rare videtur manifestè locus, qui in epist. ad Ephes.
 huic respondet, vbi secundum græcos codices scri-
 ptum est, Et ipsum dedit caput super omnia Eccle-
 siæ, siue (vt Erasmus, Tigurinis astipulantibus, &
 Beza conuerterunt) Ipsi Ecclesiæ, quemadmodum
 emendatiores quoque latini codices habent. sed pro-
 pter sequentia illa hoc loco ad Ephes. verba, Quæ est
 corpus ipsius, veritus sum, ne fortasse nomen Corpo-
 ris prædicto loco epist. ad Colos. ad Christum debeat
 referri, ac si scriptum fuisset Corporis sui, & nomen
 Ecclesiæ, quod statim sequitur, ἐκ κεφαλῆς ἡμῶν additum
 fuerit. ac si dictum foret Id est Ecclesiæ, siue Quod
 est Ecclesia, vt infra v. 24. locutus est. Iam verò (vt
 ad institutum nostrum reuertamur) cum Paulus di-
 cat, hominem istum a morte quadam detineri, & ver-
 ba eius præ se ferant, mortem istam insignem quam-
 dam mortem esse, eamq; pessimam, quis erit, qui, si
 non modò renatus est homo iste, sed inter renatos
 maximè præcipuus (vt certè est, si de seipso, vt rege-
 nerato, Paulus loquitur) quemlibet renatum hominem
 in pessima quadam morte perpetuò versari non cre-
 dat,

Eph. 1. 23.

cc

cc

cc

cc

dat, id est tot, tantisq; peccatis obrutum esse, vt æternæ morti sit penitus obnoxius, a qua tamen morte gratia Dei per Christū liberandus sit? Quis hinc facile, in peccatis sibi necessario manendum esse, non colligat? Neque enim hîc de eo mortis æternæ reatu agi potest, qui vel ex minimo quolibet peccato, Dei misericordiâ penitus seclusâ, proficiscitur, sed de eo, qui, etiamsi Deus hominibus in ipsius vijs ambulantis, quamuis interdum labantur, peccata non imputare decreuerit, ex peccâdi perpetuitate quâdam prouenit. Quandoquidem non post Christum, nec per Christum tantummodo, sed etiam alia ratione ante Christum Deus benignitatem istam erga humanū genus nō decreuit solum, verum etiam ab ipso pene orbe condito varijs testimonijs, atque exemplis declarauit. vt satis per se patet, & ego in mea de Iesu Christo seruatore disputatione abunde confirmaui. Verum hîc id sine dubio agitur, vt hominis conditio, quod ad mortis reatū attinet, si gratia Dei, nō quidem quæcumq; sed qualis per Christum plenè exhibitâ fuit, remoueatur, diligēter describatur. Quare, si de iam renato homine est sermo, necesse est, vt homo renatus in Dei vijs nō ambulet, & non modò interdum labatur, sed in ipsis peccatis maneat. Quamquam vix fieri potest, vt quis de renato homine hîc affirmari credat, cum ab ipsa morte captiuum quodammodo detineri, qui consideret, statim cap. seq. vbi renatus homo describitur, per non obscuram eorum, quæ prius dicta fuerant, antithesin, affirmari,

affirmari, eum a mortis lege solutum esse. quod alteri isti affirmationi penitus aduersatur. Ex ijs enim, quæ modo dicebam, aperta responsio colligitur ad illud, quod pro istorum locorum conciliatione a te, vir nobilissime, excogitatum fuisse apparet, vt scilicet in priore de mortis reatu verba fiât ex ipsis peccatis per se, gratiâ Dei, quæ per Christum est, seclusâ, consideratis proueniente, in posteriore verò de liberatione agatur ab eodem reatu per Dei gratiam nobis a Christo allatam concessa, quæ duo in vno eodemq; homine, eodem tempore considerari possunt. Hanc, inquam, conciliationem admittendam non esse, id demonstrare videtur, quòd homo renatus, id est, qui in consilio impiorum nõ ambulat, nec in via peccatorum manet, beatus iam, vt scriptum est, appellari debet, iamq; a mortis reatu ex proprijs peccatis proficiscente liberatus Dei benignitate est. quæ, vt dictum fuit, etiam ante Christi aduentum id abundanter præstitit, vt homines pij & in peccatis minime manentes semper pro iustis coram Deo ipso habiti fuerint, id est, suorum delictorum veniam sint consecuti.

Psal. 1. 1.

Hactenus, vir clarissime, ea ipsius loci nostri verba expendi, vnde potissimum colligi arbitror, si Paulus de seipso, vt regenerato, hoc sept. cap. epist. ad Rom. loquatur, posse hominem regeneratum in peccatis manere, & secundum carnem in hac vita incedere, immo, quim in peccatis maneat, & dum hic viuit, secundum carnem incedat, vix vllò modo fieri posse.

quandoquidem vix vlllo modo fieri posse videtur, vt quis in hac vita id præstet, quod ipse Paulus præstare nõ potuit. Et simul alia alibi scripta eiusdem Pauli verba, quæ de homine regenerato manifestè sunt dicta, quæq; istis opposuicram, cum ipsis minimè conciliari posse, & propterea hinc de seipso, tâquã regenerato, Paulum nullo modo verba facere, etiamsi tibi secus omnino videretur, demonstrandum mihi sumpsi. Quod si ex animi mei sententia successit, est, quòd Deo ingentes gratias agam, qui mea opera in re (hac præsertim ætate nostra) tanti momenti præstanda vti pro sua bonitate voluerit. Sin minus, non est, quòd mirer, cum imbecillas vires meas cõsidero, & mecum animo reputo, quàm difficile sit, veritatem, quæ diu in tenebris apud plerosque iacuerit, in lucem quodammodo reuocare. Id tamen interea commemorandum censeo, hucusque me ita disputasse, quasi tu, (vt equidem spero) in eo mecum sentias, hominem Christi spiritu regeneratum in peccatis non manere, & in ipso spiritum in pugna, & luctatione illa, carne reuera superiorem euadere, eiusq; malas cupiditates, vt plurimum, reipsa vincere, ac refrænare. Quòd si fortasse aliter sentis, & nihil aliud homini renato tribuis, quàm studiũ, et conatum quemdam bene agendi minimè efficacem, ad eò vt plerumque non bene, sed malè agat, vide (obsecro te) qualis sit ista sententia tua, & quomodo eam vel apertis sacris testimonijs confirmare, vel rationibus inductis, vcrisimilem saltẽ esse, probare queas. Ego, vt &

vt & mihi, & (quemadmodum arbitror) tibi ipsi plenius satisficiam, quamuis sententia ista per ea, quæ ante disserui, satis confutata videatur, tamen, antequam finem scribendi facio, quæ te, quantum ex tuis litteris cõijci potest, in eam inducere potuerint, diligenter recensere, & cuius ponderis sint, examinare, Deo volente, decreui, vt quid de sententia ista censendum sit, melius cognoscatur. Nam & huc tota de Paulini loci interpretatione disputatio nostra referenda est, & eadem operâ aliquantò etiam diligentius, quàm hæctenus factum sit, locus ipse expendendus. Ac primùm de sacrarum litterarum testimonijs, deq; rationibus inde petitis, deinde de quibusdam alijs rationibus disputabo.

Quod igitur ad ipsa sacra testimonia attinet, non dubium est, quin locus ipse, de cuius interpretatione querimus, facile te in sententiam istam, plus quàm cetera omnia, impellendi vim habuerit. Vix enim fieri potest, vt credas, Paulum ibi de seipso, tamquam Christi spiritu prædito ac regenerato, locutum fuisse, & non simul credas, renatum hominem, quamquam inuitum, in peccatis manere, & a carnis cupiditatibus vinci, ac superari, & captiuum quodammodo detineri. Nimis enim, vt vidimus, aperta sunt verba Pauli id significãtia. Et quamuis ex verbis tuis intelligi possit, te alijs præterea rationibus adductum fuisse, vt omnino statuas, ibi Paulum de homine renato verba facere, ego tamen nihil dubito, quin id te potissimùm mouerit, quòd Paulus in persona sua

totam disputationem exequitur. Atque ita mihi persuadeo, si aliqua ratione tibi constare posset, nihil prohibere, quominus, Paulū de seipso, qualis præsertim tunc erat, minimè locutum fuisse, suspicari licet, in eiusq; verbis eam esse posse sermonis figuram, quam ego esse arbitror, te in eam potius partem propensurum, ut nullo modo de homine renato Paulus locutus fuerit, cæterasq; rationes omnes pro nihilo habiturum. tantopere, quæ de renatis hominibus & antea, & postea perspicuè diserit, ijs, quæ ibi de seipso affirmare videtur, sunt contraria. adeò ut & tibi, & alijs, qui tecum sentiunt, quemadmodum ex ijs, quæ ante disputata sunt, apparere potest, ut locos istos concilietis, utrobique inauditæ quædam hyperbolicæ locutiones, aliæq; permultæ sermonis (ut sic dixerim) improprietates necessariò sint inducendæ, quarum (ut ego quidè existimo) vix vllum exemplum vel apud ipsos poetas inuenietur. Et tamè hæc omnia incommoda, vnicâ sermonis figurâ admittendâ, qua idem Paulus alibi vsus est, quæq; in quotidianis ipsis sermonibus frequenter vsurpatur, nullo negotio vitari possent. Quod ut fieri omnino debere intelligas, hæc, quæ mox subiiciam, ex ijs, quæ ante disceui, ferè collecta, ut accuratè perpendas, te etiam atque etiam rogo.

1. Primum pauciores obscurioresq; loci ex multò pluribus & apertioribus explicari debent, non autem contrâ. At qui nullū omnino in sacris litteris locum inuenies, qui verba habeat hoc idem vel leuiter
quidem

quidem præ se ferentia, quod locus iste totus præ se ferrre videtur. nedum sententia, qualis ex isto, nisi ea sermonis figura admittatur, colligenda est, ex villo alio vt colligatur, necesse sit. Verum innumerabiles propemodū reperies, qui planè contrariam sententiam aut continent, aut certè prorsus continere videntur.

2. Deinde Apostoli scopus diligenter considerandus est, & quæ nam illi ea scribendi, quæ ibi scripsit, occasio fuerit, animaduertendum. Quod si fiat, adhuc perspicere non possum, quomodo quisquam sibi penitus persuadere possit, Paulum in loco isto de seipso, vt regenerato, verba facere. Nam neque hoc aliquid cum eius scopo commune habet, qui sine dubio vt ex verbis ipsis liquidò cōstat, nihil aliud est, quàm de ipsius Legis viribus, atque effectis sine Christi gratia disserere, qua cū re hōini renato nihil esse potest, & disputationis ipsius occasio, vt supra vidimus, ex eo fuit, quòd dixerat, cum in carne ipse, & alij essent, affectus, seu perturbationes peccatorum in ipsorum membris per Legē efficaces fuisse, adeò vt morti fructum ferrent. Namque illud ostendere voluit, etiamsi per Legem istud factum fuerit, tamen ipsam Legem peccatum nō esse. Quare necesse est, quidquid deinde ad eiusdem rei confirmationem, atque explicationem adiungit, id est vniuersam ipsam vsque ad finem cap. disputationem, ad hominem, qui in carne adhuc sit, pertinere, quamuis de seipso perpetuò loqui videatur. nam idem quoque ab ipso ini-

tio fecerat. Adde, quòd illud saltem certissimum est, Paulum de malis effectibus Legis in homine loqui, ipsius tamen hominis culpâ prouenientibus. qui mali Legis effectus in homine renato esse nequeunt, utpote qui non sit ampliùs sub Lege, sed spiritu regatur, & gubernetur. adeò ut, quemadmodum ex similitudine in initio cap. proposita intelligi potest, Paulus velit, Legem renato homini mortuâ esse, nec cum ipsa ampliùs aliquid cõmune habere, quòd ad hoc videlicet attinet, ut illa in eo aliquid mali efficiat, eiue vlla ex parte dominetur.

3. Præterea quædam ex ijs, quæ sibi ipsi Paulus tribuere videtur, nequaquã illi conuenire possunt. quale est illud, quòd sine Lege vixerit aliquando, ut in scripto meo lectorem admonueram. Quod enim aiunt, non de ipsa Lege, sed de Legis cognitione Paulum loqui, quam tandem cognitionem intelligunt? Num perfectam planè & absolutam? Atqui ea ad id, quod Paulus quærit, nihil est opus. Satis est enim, cognitionem istam eiusmodi esse, ut quis illa prædictus ea interdicta esse nouerit, quæ disertè in Lege sunt scripta. & propterea satis est verba ipsa Legis tenere, eamq; legem sibi latam esse, credere. Patet hoc ex ipso eius cognitionis, quã is intelligebat,
- ” Pauli exemplo, Nam concupiscentiam nesciebam, nisi si Lex diceret Nõ concupisces. Nũ ergo istam, quam ostendi ad id, quod Paulus quærebat, satis fuisse? Atqui numquam ea destitutus fuit Paulus, ut in priore meo scripto planum feci.

4. Tum verò rectè intuenti perspicuum est, Paulum in tota ista disputatione, cum mortis a peccato proficiscens mentionem facit, non eam intelligere, quæ a quolibet minimo peccato proficiscitur, sed quam dignit peccatum auctū per Legem, non quidem quatenus Lex peccatum magis dignum condemnatione efficit, sed quatenus homo, in vitium semper nitens, multò ardentius, quàm antea, ea facere concupiscit, quæ sibi a Lege interdicta esse cognoscit. peccatum, inquam, ipsum auctum adeò, vt Paulus supra modum peccans peccatum factum fuisse, dicere non dubitauerit. At qui homo renatus, etiamsi eius facta per se ipsa consideremus, nec Christi gratiæ, quod attinet ad peccatorum remissionem, rationem habemus, in eo statu est, vt quidquid illi tribuamus, id est, quantumcumque tandem eius vitæ sanctimoniam esse velimus, ab ista condemnatione sit liber. Nam is ex eorum numero profectò est, quos sacræ litteræ pios & iustos appellant. Sed pij & iusti, quos scriptura vocat, ita viuunt, vt, tametsi priori illi condemnationi, & morti, quam quodlibet peccatum affert, sunt obnoxij, a qua non alia ratione, quàm Dei benignitate eximuntur, huius tamen posterioris, quæ ab aucto mirum in modum peccato infertur, nullo modo sint participes.

5. Adhæc satis manifestum est, hominem a Paulo descriptum cupere, se liberari a quadam morte, a qua, dum hic viuit, liberari potest. liberari inquam, non autem consolationem tantum accipere. Sed homo re

natus, præſertim qualis ipſe Paulus erat, a nulla morte detinetur, a qua, dum hic viuit, liberari poſſit. Igitur homo iſte a Paulo deſcriptus non eſt homo renatus, præſertim verò ipſe Paulus. Quod autem ab ea morte, a qua detinetur, poſſit homo iſte in hac vita liberari, ex gratiarum illa actione patet, quæ etiam docet, omnino hic de duobus hominibus ſub eadem Pauli perſona agi, vno, qui liberari cupit, altero iã liberato. Quorum is, qui iam liberatus eſt, ipſe Paulus ſit, & quicumque ei ſimilis fuerit, neceſſe eſt, qui verò liberari cupit, Paulo diſſimilis, & ob eam rem minimè renatus. At qui de iam liberato non agitur, niſi in eo verſu, vbi gratiæ de liberatione aguntur. Ergo in toto reliquo ſermone de eo, qui liberari cupit, & porrò de non renato verba fiunt. Atque hic obiter obſeruandum eſt, mortem iſtam nihil aliud eſſe, quàm captiuum fieri legis peccati, vnde mors neceſſariò proficiſcitur. id eſt peccatis eſſe implicitum, & malis cupiditatibus, quamuis inuitum, obedire, non autè ſimpliciter, morti obnoxium eſſe. quod & verba ipſa præ ſe ferunt, nec tu negas ita eſſe, ſed putas, a tanto malo liberationem in hac vita non dari. Itaque (parum aptè ni fallor) Paulum, ſiue hominem iſtum miſerum ſe vocantem, & mirè ſeipſum cruciantem facis, quia ſcilicet id non habeat, quod nunquam ſe, dum hic viuit, habere poſſe, optimè nouit. Iam verò, ſi mors iſta, eſt captiuum fieri legis peccati, & iã probatum eſt, ab iſta morte & Paulum, & alios eius ſimiles, id eſt homines renatos, in
 hac vita

hac vita liberatos esse, sequitur, ut, qui renatus est, legis peccati captiuus non fiat, id est malis cupiditatibus nullo modo obediat

6. Postremò illud plurimi faciendum videtur, quòd Paulus, postquam de homine isto in persona sua a se descripto loqui cœpit, numquam ad extremum vsque verbum spiritus ullam prorsus mentionem facit. Quod nullo pacto fieri potuisset, si de homine regenerato locutus esset, in quo potior pars spiritus est, & cuius est proprium cum carne pugnare. Itaque & illa pugna, quam describit, non dubium est, quin pro Mente spiritum repositurus fuisset, si de homine regenerato verba fecisset. Verùm quia de homine non regenerato loquebatur, eoq; eiusmodi, qui spiritus tantam partem non habeat, quanta opus est ad incundum cum carne certamen, vel eum, ut deberet, suâ desidiâ, & negligentia in aciem non producat, immo quia de homine illo non regenerato loquebatur, qui adhuc sit sub ipsa Lege, & idcirco quãtũuis mente præditus, spiritu prorsus careat, propterea numquam spiritũ commemorat, nec eũ cũ carne luctãtem facit, sed mentis tantummodo meminit, eamq; solam cum carne præliantem inducit, & in prælio succumbentem. Quod contrã sit, cum spiritus superuenit; ipsiq; menti aduersus carnem tantas (vt ita dicam) suppetias fert, vt non ampliùs mens, sed spiritus cum carne præliari dicatur. Mens enim, quæ paullo ante carni cedere cogebatur, spiritu superueniente, adeò confirmatur, vt carnem terga da-

re tandem compellat, & sibi victrici cedere. Quo
 fit, vt homo, cuius causa proelium initum fuerat, ex
 captiuitate illa legis peccati, cui a carne fuerat sub-
 iectus, educatur, & liberetur, & (quod mens qua-
 rebat) legi diuinæ subijciatur. ex qua liberatione, &
 subiectione illud omnino consequitur, vt homo, qui
 prius morti penitus obnoxius erat, vitæ particeps fi-
 at. Propterea Paulus, cū toto serè cap. 7. in homine
 non regenerato, sed adhuc sub ipsa Lege viuente pu-
 gnantem mentis, & carnis, nulla spiritus mentione fa-
 cta, descripsisset, & mentem succumbentem fecisset,
 deinde cap. 8. spiritum superuenientem inducit, &
 miserum istum hominem ex seruitute illa legis pec-
 cati, & mortis liberantem, cumq; spiritum vitæ no-
 minat. nempe quod vitæ firmam spem faciat, & vi-
 tam operâ suâ homini pariat. Igitur, partim grati-
 arum illam suam actionem explicans, partim ex præ-
 dictis tacitè colligens, omnem istius hominis, quem
 descripserat, miseriam ex eo pendere, quod adhuc
 sub ipsa Lege esset, & ob eâ causam carnis legi ob-
 22 temperare cogeretur, sic ait, Nulla igitur nunc con-
 22 demnatio[est] ijs, qui in Christo Iesu non secundum
 22 carnem ambulant, sed secundum spiritum. Lex enim
 22 spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me a lege pec-
 22 cati, et mortis. Videmus, hic præter quatuor illas su-
 periores leges quintæ legis mentionem fieri, id est
 legis spiritus, quæ sextæ opponitur, cuius antea qui-
 dem iam mentionem fecerat, sed nondum, postquam
 homini istum sub persona sua describere inceperat,
 ex alterâ

ex altera parte ei quidquā opposuerat, quod tamen antea, ubi paucis verbis summam quamdam completus fuerat eorum, quæ deinceps latè explicaturus erat, facere non omiserat. Ea summa v. 5, & 6. continetur. Sexta autem lex ista lex litteræ est, & lex Legis etiam appellari potest. Animaduertendum est enim, duplicem esse rationem legis per Mosem latæ, Vnam, quatenus ea, quæ recta & sancta sunt, præcipit. & hac ratione lex Dei a Paulo appellatur, eiq; ut vidimus, lex peccati opponitur. Alteram, quatenus simpliciter præcipit, nec vllas vires ea, quæ præcipit, faciendi homini largitur, quin immo ei amplius peccandi occasionem præbet. Atque hac ratione Paulus eam vel Legem simpliciter, vel Litteram nominat, eiq; spiritum opponit. A littera istâ caro per occasionem vires sumebat, eiusq; accidentaria quadam ope mentem facilius superabat. A spiritu mens vires sumit, eoq; & adiutore, & duce carnem vincit, atque prosternit. Spiritus enim, ut alibi ait 1. Cor. 2. Paulus, ipsa profunda Dei scrutatur, & Deū amantibus eiq; obedientibus præmiū immortalis vitæ repositum esse cernit, idq; homini ostendit, cuius præmiij desiderio hominis voluntas, quæ, ut supra diximus, media inter mentem, & carnem est, ita rapitur, atque incenditur, ut, carne, eiusq; illecebris posthabitis, menti, quæ, amandum esse Deum, eiq; obediendum, docet, penitus tandem adhareat. Spiritum autem illum Christus largitus est, & hac ratione id præstitit, quod tota lex Mosis nulla ratione propter vim
carnis

carnis, quæ eam infirmam, atque inuolidam reddebat, præstare poterat. Propterea subiungit Paulus,

22 Nam quod impossibile erat Legi, &c.

Satis (vt spero) demonstratum est, Apostolum non seipsum verè, aut hominem Christi spiritu regeneratum, sed hominem nondum istius spiritus participem factũ sub sua ipsius persona toto epist. cap. 7. ad Rom. descripsisse, & simul, quid' nam eo loco sibi velit, explicatum. vnde constare potest, non modò inde probari non posse, hominẽ renatum studio quidem, atque conatu bene agendi esse præditum, sed eo plerumque inani & inefficaci, verùm etiam, si cum initio seq. cap. coniungatur, planè contrarium inde apertè colligi. Nunc de alijs sacris testimonijs, vnde sententiam istam elici posse, fortasse putasti, dispiciendum nobis est.

Itaque, vt imbecillitatem hominis, quamuis renati, ad bene agendum ostendas, duo diuinarum litterarum testimonia profers, in quibus de homine christiano, quòd adhuc peccet, & sæpius labatur, aut affirmatur, aut certè affirmari videtur. & alia plura esse ais, quæ, tamquam mihi notissima, afferre non curas. Ego sanè non adeò sum in sacris ipsius noui fœderis litteris versatus, vt multa, quæ in ijs scripta sunt, me sæpe non fugiant. Id tamen ausim affirmare, quamuis constanter credam, christianum eum etiam esse posse, qui interdum peccet, & non rarò labatur, tamen (quod ad peccata præsertim attinet, quæ hoc loco a lapsibus distinguo) hac in re. indican-
da, non

da, non modò explicanda, sacros scriptores parcissimi-
 mos esse. Ut non adeò mirer, si Catharorum hæresi
 locus inuentus est, quam olim tot viri præstantissimi
 sunt amplexi, nec hodie desunt, qui eam tuentur, ac
 fouent. Veriti enim diuini scriptores esse videntur,
 ne, si eam rem planè explicuissent, peccandi licenti-
 am sibi quisque facile sumeret. Interim tamen, ne,
 cum sortè, se interdum peccare pij homines animad-
 uerterent, animum desponderent, & se minimè chri-
 stianos, minimeq; Deo caros esse putarent, nonnulla
 indicia humana imbecillitatis etiam post regenera-
 tionem, ipsa regeneratione adhuc perdurante, in su-
 is scriptis reliquerunt, eamq; potius ex sententia, &
 totius rei ratione, quàm ex verbis ipsis, disertisq; de
 ea testimonijs, colligi voluerunt. Nam quod ait Io-
 hannes (qui vnus est ex duobus locis a te allatis) Si
 dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos
 seducimus, & veritas nõ est in nobis, non significat,
 ipsum Iohannem, & ceteros omnes adhuc peccare
 cõsueuisse, sed peccati reos fuisse, id est iam peccasse.
 Quãdoquidem Habere peccatum non idem est, quod
 Peccare, sed idem, quod Peccati reum esse, vt ex alijs
 locis apud eundem Iohannem apparet. qui hac ea-
 dem locutione Christum vtentem facit Euangelij sui
 cap. 9. v. 41, & cap. 15. v. 22, & 24, & cap. 19. v.
 11. Atque id, quod diximus, Iohannem omnino sensis-
 se, confirmant præterea manifestè verba illa, quæ
 postmodum eodem loco scribit, eandem sententiam
 more suo verbis paullulum immutatis repetens. Ait
 enim,

1. Ioh. 1. 8.

cc

cc

cc

1. Ioh. 1. 10

1. Ioh. 1. 7c. enim, Si dixerimus, quoniam non peccauimus, mendacem facimus eum, & uerbum eius non eſt in nobis. Non peccauimus inquit, non autem Non peccauimus. Nam de peccatis loquitur, quæ unusquisque, antequam Chriſti nomen profiteretur, commiſiſſi. & hæc ea ſunt, quæ, Deo cõſitenda eſſe, antea dixerat, qui, utpote fidelis, & iuſtus, ea remiſſurus eſſet. idq; demonſtrant ea uerba, Ab omni iniuſtitia. De ſceleribus enim, etiam grauiſſimis, loqui Apoſtolum, aperte docent. quæ in homine ad Chriſtum conuerſo atque eiufmodi, qui propter diuinum promiſſum per Chriſtum factum, eiusq; ſanguine confirmatum ueniam ſuorum delictorum a Deo ſperare poſſit, locum ampliùs nõ habent. Reſipiſcentibus enim duntaxat & a ſcleribus deinceps abſtinentibus ea uenia promiſſa eſt. De præteritis igitur peccatis, ut dixi, loquitur Apoſtolus, non de præſentibus. Nec uerò aliò potiſſimum reſpexit Chriſtus, cum nos orare docuit cæleſtem patrem, ut nobis remittat noſtra debita. Grande enim æs alienum propter peccata noſtra cum Deo contraximus, antequam ad ipſum per Chriſtum conuerteremur. quo numquam reipſa nos liberatos eſſe gloriari poterimus, donec de morte peccati pœna tandem exempti ſimus. Propterea gementes, redemptionẽ, ut inquit Paulus, noſtri corporis expectamus, Deum tantisper aſſiduẽ rogan-
 Rom. 8. 23. tes, ne præteritorum noſtrorum ſclerum meminiſſe uelit. quibus, abſque eius miſericordia, æterna mors omnino debetur.

Dysidæi responsio.

III.

Habes, quæ, iudicio meo, Iohannis mens sit in ver-
 bis illis a te allatis. Quinetiam asserere non dubita-
 bo, ne id quidem, quod ab ipso scriptum est cap. seq-
 Filioli mei hæc scribo vobis, ne peccetis. & si quis
 peccauerit, aduocatum habemus, &c. quæ verba
 plerique ad idem probandum, quod tu superioribus
 verbis probari existimabas, idēdem afferre solent,
 ad rem multum facere. Cum enim Iohannes ait, Hæc
 scribo vobis, ne peccetis, non vult dicere, se id suis
 antecedentibus monitionibus curasse, ne in aliquod
 peccatum amplius ij, qui iam ex animo ad Deum
 per Christum conuersi erant, inciderent, Sed ne in
 peccatis amplius quisquam eorum, ad quos scribit,
 maneret, verum iam in luce ambularent, & peccata
 sua Deo ex animo confitentes, ab ipso eorum omni-
 um veniam sperarent. quemadmodum ex ipsis supe-
 rioribus verbis perspicuum est. Quod si quis tamen
 nondum poterat se ex peccatorum laqueis extrica-
 re, non idcirco ei desperandum esse, sed confiden-
 dum, si resipisset, & in luce ambulasset, sibi remis-
 sum iri omnia peccata, cum Iesus Christus iustus, id
 est fidelis & verax, sicut promiserat futurum, sic re-
 ipsa apud Deum eorum omnium patronus esset, ipso
 rumq; peccata omnia expiaret, qui, scrius etiā licet
 aliquantō, vitam emendarent. Namq; hæc esse A-
 postoli sententiam, ex eo præterea constare potest,
 quod ait, Christum, etiam pro totius mundi peccatis
 expiationem esse. Hinc enim apparet, non de pecca-
 tis eum agere, quæ committuntur post veram pœni-
 tentiam

tentiam, & vitæ emendationem, sed ante. Mundus siquidem totus non resipuerat, immo totus ferè etiam tantum in peccatis manebat. Voluit autem Iohannes dicere, Christum expiaturum esse peccata non coram tantum, qui iam ipsi adherere cœpissent, eiq; nomen iam dedissent, sed quorumcumque. modò, scilicet, vitam corrigerent, & præcepta eius conseruarent, atque hac ratione cum verè nosset, vt sequentia verba apertè docent. Quod enim quidam, Mundi, seu Ἰὼ κόσμου totius appellatione omnes electos significari aiunt, id nullo sacrarum litterarum exemplo confirmatur, etiamsi Electorum nomine eos, qui iam per Iesu Christi fidem renouati sunt, intelligamus. Nusquam enim isti (quidquid alijs visum fuerit) simplici Ἰὼ κόσμου nomine in sacris litteris sunt nominati. Hæc igitur, quam dixi, Iohannis mentem esse, omnino mihi persuadeo. præsertim cum apud ipsum, vt etiam apud alios diuinos scriptores, verbum Peccare simpliciter positum nõ aliquod peccatũ committere, sed peccatis implicatum esse significet, vt ex illis locis constat, in quibus hominem ex Deo natum nec peccare, nec peccare posse, affirmat. qua de re a nobis in disputatiõne de Christo seruatore pluribus disputatum est. Hæc autem pauca hic a me disputata fuerunt, vt locũ a paucissimis (vt arbitrator) intellectum, hac mihi oblata occasione, explanarem. Cæteroquin, etiamsi & hic, & superior locus id significarent, quod vulgò creditur, et alij præterea innumerabiles inuenirentur, qui idẽ dicerent,

iam

1. Ioh. 3. 9,

& 5. 18.

iam ego, christianum hominem interdū peccare posse, concedo. Quod satis est, ut loci isti in receptum iam sensum accipi possint.

Alter locus apud Iacobum a te allatus & de lapsibus loquitur, & proverbialem loquendi modum continet, quo humanæ naturæ imbecillitas significatur. nec planè, ut verba sonant, accipiendus est, quasi nemo prorsus sit, qui in multis reipsa non labatur. Sed intelligendum est, humanam naturam ita comparatam esse, ut omnes homines generatim faciliè labi possint. Apparet autem, Iacobum ibi hyperbolicè aliqua ex parte locutum fuisse. Nam deinde statim addit, eū, qui in sermone non labatur, virum esse perfectum, qui etiam totum corpus frangere possit. In multis labi is certè non potest, qui vir perfectus est. Vtrobique tamen est aliqua hyperbole, & altera alteram indicat. Sed etiamsi & de peccatis ipsis locutus esset Iacobus, & eius verba, ut sonant, omnino accipienda essent, non tamen sequeretur, neminem esse, qui plerumque non peccet. Potest enim quis in multis peccare, non tamen in plerisque.

Verum præterea, ut ostendas, posse hominem spirituales esse, & tamen legem peccati in membris suis habere, Pauli ipsius testimonium affers, qui Galatas spirituales vocet, cum tamen sciret, eos concupiscentiam in membris corporis portare. Etsi autem hoc a te eò tantum dici videtur, ut ostendas, non esse in christianis hominibus planè extinctas malas cupiditates, quæ eos idem ad peccandum stimulat,

Iac. 3. 2.

Gal. 6. 1.

tamen, ne quis scrupulus fortassis propter hunc locum in animo tuo hæreat, præsertim cum paullo ante non modò concupiscentiam in Galatis fuisse, sed etiam, eos non fecisse, quæ voluissent, a concupiscentia impeditos, dicere Paulus videatur, præter ea, quæ supra dixi ostendens, istud ex Pauli verbis colligi non posse, Dico, Paulum non nominasse Galatas spirituales, sed tantummodo declarasse, aliquos ex ipsis spirituales fuisse, aut potius, se ita credidisse. Inquit enim, Vos, qui spirituales estis, & græca verba sic habent, ὑμεῖς οἱ πνευματικοί. quod nihil aliud est, quàm Illi inter vos, qui spirituales sunt. Quem locum rectè Beza, amphiboliam quamdam vitans, & ab ipsis græcis verbis non recedens, Vos spirituales, conuertit.

Addis postremò, Paulum eos, ad quos scribit, sanctos nominare, & tamen in iisdem multis infirmitates, vitiaq; non vulgaria corrigere, ac notare. Ut cætera, quæ hic dici possent, omittam, animaduertendum censeo, Sanctorum appellatione apud Paulum, & alios, eos omnes significari, qui publicè Christo nomen dederant, eiusq; discipulos se esse profitebantur, etiamsi nondum tales essent, quales eos esse oportebat, si verè renati, & Dei filij meritò appellandi fuissent. Ut hodie quoque fratres vocamus omnes, qui nobiscum de Christianæ religionis placitis, quæ ad salutem necessaria esse credimus, idem sentiunt, eandemq; doctrinam profitentur, etiamsi aliquos inter ipsos nobis videre videamur, qui nondum verè regene-

regenerati sint. Sanctorum porrò nomen Pauli et a-
 te omnibus Christum profitentibus commune fuisse,
 docere possunt inter ceteros multos hi loci, Act. 9.
 v. 32, & 41, & cap. 26. v. 10, Rom. 12. v. 13, & cap.
 15. v. 25, & 26, 1. Cor. 14. v. 33, 1. Tim. 5. v. 10, Heb.
 6. v. 10.

Cōstitueram de ea ratione (quæ quidem ex sacris
 litteris pctenda esset) quòd omnes sancti tam noui,
 quàm veteris fœderis, vitiositatem carnis senserint,
 cum nec a te ad eam confirmandam testimonia ali-
 qua proferantur, nec ipsa ad quæstionem, de qua
 hic agimus, propriè pertineat, nullum verbum face-
 re. Verumtamen, quia aliquid hac de re dicere non
 inutile futurum est, eam non prorsus intactam relin-
 quam. Dico igitur, me, sacris cum veteris, tum no-
 ui Testamenti libris perlegendis, istud non animad-
 uertisse. Interdum quidem sancti homines de natura
 sua (id est humana) imbecilla, & ad peccandum pro-
 cliui conquesti sunt, quod ad peccata sua excusanda
 fecerunt, non quæ committere pergerent, sed quæ
 iam commisissent, & vt Deum ad sibi parcendum ad-
 duceret. Quemadmodum David fecit, qui post adul-
 terium, homicidiumq; perpetratum veniam peccati
 sui a Deo implorans dixit, se in iniquitate, & pec- Psal. 51. 5.
 catis esse conceptum. Sed, quòd sancti viri, dum in
 recto iustitiæ, ac pietatis cursu essent, istam carnis
 vitiositatem sentirent, quæ eos impediret adeò, vt
 de via sæpius deflecterent, & frequenter non id a-
 gerent, quod vellem, quemadmodum video te vitio-

sitatem istam carnis interpretari, id verò non modò de omnibus, sed ne de vno quidem aliquo (quod sciam) scriptum est. Errabant quidem, aut certè se errasse dubitabant ipsi per ignorantiam, atque eiusmodi peccatorum, quæ sibi occulta erant, et si vix peccata nominari possent, veniam nihilominus a Deo petebant, cumq; simul rogabant, vt ipsos a peccatis prudenter admissis custodiret (quemadmodum idem David Psalmo 19, facit) quippe qui & sanctitatem suam vniuersam ipsi Deo acceptam referrent, & sine eius auxilio a peccando abstinere se non posse, persuasissimum haberent. Sed hoc longè aliud est ab eo, quod a te de omnibus sanctis affirmari videtur.

Quinimmo ipse David, cum sæpe alibi suam iustitiam, integritatem, & innocentiam prædicat, tum verò Psalmo 18, dicit, se custodisse vias Domini, & integrum cum illo fuisse, seseq; a prauè agendo conseruasse, adeò vt Dominus sibi secundum iustitiam suam, & manuum suarum puritatem rependerit, ac benignè fecerit. Paulus porrò ipse (si locum istum 7. cap. ad Rom. excipias) ne in speciem quidem de se vsquã vel affirmat, vel indicat, quòd carnis vitiositate, quominus rectum pietatis cursum tenere pos-

- Gal. 6.14. set, sæpius impediretur. Immo, & se mundo cruci-
 Phil. 4.13. fixum esse, & mundum sibi, & se per Christum, a
 1. Cor. 11.1. quo corroboraretur, omnia posse, ait. Idem se ipsum
 2. Thess. 3. Corinthijs, & alijs ad imitandum proponit, & qui-
 7. dem tamquam Christi imitorem. Philippensibus
 Phil. 4. verò scribens ait, eos in ipso ea vidisse, quæ eos cogi-
 8, & 9. tare,

tare, ac facere iubebat. nempe quidquid est verum,
quidquid graue, quidquid iustum, quidquid castum,
quidquid amabile, quidquid bonæ famæ, omnem de-
nique virtutem, omnemq; laudem. & alia eiusmodi
complura de se constanter affirmat, quæ cū ista tan-
ta carnis vitiositate, eiusq; in pietatis cursu impedi-
mentis omnino pugnant. Sed iam de quibusdam alijs
rationibus, quæ ex ipsis sacris testimonijs minimè
sunt petite, videndum est.

Ais igitur primum, si quis diligenter seipsum exa-
minauerit, reperturum sine dubio sufficiens testi-
monium concupiscentiæ, quæ sanctis tantam cladem
inferat, vt meritò omnes peccato obnoxios reddat.
Verùm ratio ista veritatem huiusce quæstionis in-
ueniendi fallax prorsus, & simul admodum pericu-
losa videtur. Non enim ex eo, quod quisque nostrum
in seipso experiatur, sanctorum vita æstimanda est.
neque, si quid nobis deesse sentimus, idem continuo
sanctis hominibus deesse concludendum est. quasi ve-
rò certum sit, nos iam sanctos esse, id est per Christi
spiritum a mundo, & corruptione, quæ in ipso est,
separatos, & Deo, eiusq; sanæ obedientiæ consecra-
tos. Certè si ego ex memetipso regeneratos sanctosq;
homines metiri velim, multò aliter de ipsis mihi sen-
tiendum erit, quàm sentio, nec ea dicenda, quæ dico.
Sed absit, vt hoc faciam. Ex ipsis sacris litteris, ex vi-
ta eorum, quos certum est verè sanctos fuisse, ex to-
ta denique fidei, ac religionis nostræ ratione hac de
re dijudicandum est. Quæ igitur a te, vir præstan-
tissime,

tissime, postmodum recensentur, tamquam ea, quæ
 in regeneratis omnibus aut reperiuntur, aut reperi-
 ri possint, non propterea crediderim ego in istis re-
 periri, quia scilicet egomet (verbi gratia) ea omnia
 in me ipso experiar. Quid enim? Num (exëpli causa)
 et Paulum ipsum $\phi\iota\lambda\omega\tau\iota\alpha$ prauæ concupiscentiæ
 prole ita deuinctū fuisse credam, vt potius se, suaq;
 quàm proximum curaret? num in ipso insignem ali-
 quæ torporem in officijs pietatis, fidem imbecillam,
 charitatem languidam fuisse, mihi persuadebo, cum
 ipsemet, quem modestissimum alioqui fuisse, necesse
 est, istis planè contraria idemidem de se prædicet?

Rom. 9. 3. Nam quomodo, quæso, ista $\phi\iota\lambda\omega\tau\iota\alpha$ in Paulo locum
 habuit, de quo legimus, anathema se esse ab ipso Chri-
 sto optasse propter fratres suos secundum carnem?

Aut quomodo de ipso, quòd se potius, suaq;
 quàm proximum curaret, quisquam suspicari potest, qui
 2. Cor. 11. vel ipsius ea verba legerit? Quis infirmatur, & ego
 29. non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror?

Negligētiam autem vilam, nedum insignem aliquem
 torporem in officijs pietatis exequendis in Paulo fu-
 isse, quis cogitare audeat, qui vel orationem illā per-
 legerit, quā in discessu Ephësinæ ecclesiæ senioribus

Act. 20. 31. habuit? Vbi inter alia ea verba sunt, Propter quod
 „ vigilate memoria retinentes, quoniam per trienni-
 „ um nocte, & die non cessavi cum lachrymis monere
 „ vnumquemque vestrum. Et mox. Argentum, aut au-
 „ rum, aut vestem nullius concupiui. sicut ipsi scitis,
 „ quoniam ad ea, quæ mihi opus erant, & ijs, qui me-
 cum

cum sunt, ministraverunt manus istæ. Omnia osten-
 di vobis, quoniam sic laborantes oportet suscipere
 infirmos, &c. Hæc eadem repetit scribens ad The-
 salonicenses, ubi etiam efficacius summam diligentiam
 suam in pietatis officijs siue ad corpus, siue ad a-
 nimum spectantibus commemorat. adeò vt verba illa
 non veritus sit proferre. Vos testes estis, & Deus,
 quam sancte, & iuste, & inculpate vobis credenti-
 bus fuimus, &c. Quid porro de fide imbecilla, aut
 charitate languida dicam, cum ipse testetur, Timo-
 theum affectatum fuisse ipsius fidem, & charitatem,
 atque eo nomine cum non obscure commendet, vt q;
 Perseueret, moneat? Quomodo autem suspicari quis
 potest, Pauli fidem vumquam imbecillam fuisse, qui
 tot, tantaq; pro Christi nomine perpetuo gesserit, ac
 passus fuerit? quis charitatem languidam, cum, etiam si
 ab omnibus liber esset, se tamè omnibus seruum fece-
 rit, vt plures lucrifaceret? Huc, huc dirigendi sunt
 semper oculi nostri, si, quomodo sancti Dei viri affe-
 cti esse soleant, & comparati, cognoscere velimus,
 non autem, quid quisque nostrum in seipso sentiat,
 inspiciendum est vumquam. Atque hic considerandum
 est, quomodo, cum Paulus de seipso ea, quæ & mo-
 do, & paullo ante recensuimus, testatus fuerit, &
 multò plura, eaq; fortassis efficaciora in eandem sen-
 tentiam scripserit, fieri possit, vt de se, tamquam
 Christi spiritu iam prædito ac renouato, & eiusmodi,
 qualis tunc erat, cum eam epistolam ad Romanos
 scripsit, ea dicere potuerit, quæ cum istis dicitur

1. Theß. 2.
10.2. Tim. 3.
10.1. Cor. 9.
19.

πᾶσιν (quod dicitur) discordant. Quòd si ea nulla prorsus ratione ad Paulum ipsum iam regeneratum accommodari possunt, & propterea certum esse debet, de seipso, ut regenerato, cum tunc locutum non fuisse, non est, quòd, qua ratione ad ceteros regeneratos accommodentur, quisquam laboret, cum nulla prorsus causa sit ad omnes regeneratos Pauli verba trahendi, nisi de seipso, ut regenerato, ea scripserit.

Sequuntur quatuor rationes ab absurdis ductæ, quæ tibi fortasse consequi omnino videntur, si credatur, aut verum sit, hominem Christianum & verè regeneratum non modò bene agendi studio perpetuo esse præditum, sed reipsa bene agere, & plerumque, quod conatur, id etiam facere. de quibus singulatim agemus.

Vna igitur esse videtur, Quòd facillè putabit aliquis, se iam refrænare cupiditates suas, & reipsa iustum se iam, & sanctum euasisse, cum tamen nihil minus sit. Nempe quia, quæ fieri posse credimus, ea, si nobis sunt grata, præsertim verò si ad nostram laudem, existimationemq; pertinent, facta etiam esse, facillè nobis persuademus, quamuis facta non sint. Hanc rationem ego ex verbis tuis colligo, quamuis tu eam non expresseris. Cum enim quærat, non qualis vnusquisque nostrum sit, vel, qualè se iam esse, credere oporteat, sed qualis vnusquisque esse debeat, tu verò opinionem propriæ iustitiæ, & sanctitatis, cum interim tamen concupiscentia intus lateat, atque grauetur, hic detesteris, non sanè video, quomodo

quomodo istud alioquin ad rem facere possit. Nam, si id tantum urgere vis, fieri non posse, quin semper concupiscentia intus grassetur, id est (vt ego interpretor) impediatur, quominus bene agamus, & ita iusti, & sancti simus, non est, quòd de iustitiæ, sanctitatisq; opinione aliquid dicas, quam nemo non detestabitur, si ea falsa fuerit. sed illud ipsum quærendum est, vtrum sic res se habeat, vt ipse contendis, neminem scilicet cupiditates suas ita domare, ac refrænare posse, vt bene agat, ideoq; iustus, & sanctus sit. Sim autem concedis, cupiditates ita domari, ac refrænari posse, sicut dictum est, cur ei, qui reuera id fecerit, ob idq; iustus, & sanctus fuerit, suæ etiam iustitiæ, & sanctitatis opinionem habere non concedes? Numquid peccat is, qui id opinatur, quod verum est? Certè Pauli locus, quæ tu hic expendis, & iustitiam istam, ac sanctitatem dari, & qui eam habeat, non modò id ipsum opinari, sed etiam de ea gloriari posse docet. Sic enim ibi scriptum est, Nam, si Gal. 6. 4.
 quis existimat, [se] aliquid esse, cum nihil sit, ipse se
 seducit. Opus autem suum probet vnusquisque, &
 sic in semetipso tantum gloriam habebit, & non in
 altero. Hic non reprehenditur a Paulo, quisquis se
 aliquid se esse opinatur, sed qui falsò id opinatur, &
 ex alienis delictis potius (vt ex præcedentibus non
 obscure colligitur) quàm ex propria innocentia occasionem sese iactandi captat. Quare monet, vt vnusquisque studeat, vt se integrum præstet, & ita opus suum probet, vnicuiq; enim hoc opus mandatum est,

idq; faciendum vnusquisque sibi sumpsit, vt integrè viuat. Quod si fecerit, tunc erit, quòd gloriari possit, non de aliorum erratis, sed de sua integritate. Est tamen hæc gloriatio sano modo (vt aiunt) intelligèda, & ad Deum tota referèda, qui omnis integritatis, & porrò iustitiæ, ac sanctitatis nostræ causa, & auctor est, atque interim, quæ adhuc supersunt in nobis, errata agnoscenda, & multò magis, quæ integritatem nostram scelera anteceperunt, perpendenda, ac deploranda, nec ceteri præ nobis contemnendi.

- Luc. 18. 11.** Quæ cum non faceret Pharisæus ille a Christo inditatus, minimè ab ipso laudatus fuit. Igitur ad eum modum, quem supra dixi, explicanda videtur ratio tua, vt videlicet periculum sit, ne quis se sanctum, & iustum esse opinetur, cum tamen nõ sit. quæ ratio non negat, hominem Christi spiritu regeneratum sanctum, & iustum esse, sed, non sine magno periculo id a quoquam credi posse, affirmat. Atqui hac eadem ratione multò maius est periculum, si quis credat, hominem renatum non vlteriùs progredi posse, quàm vt studium vehemens atque perpetuum bene agendè habeat. etiamsi id verum esset. Multò enim facilius est, vt quis opinetur, se aliquid totis viribus conari, cum tamen reuera non conetur, si nihil præterea, quàm conatus ipse queritur, quem irritum plerumque fore, persuasum iam sit, quàm, vt quis opinetur, se aliquid facere, quòd non faciat, vbi factò ipso est opus, quod opinionem istius comprobet, immo verò, quod eam in ipso gignat. Vt vix fieri posse videatur.

ut quisquam, se id facere opinetur, quod reuera non
 faciat, modò quid, quale ue sit illud, quod se facere
 opinatur, probè teneat. Itaque si quis rectè nouerit,
 quid sit cupiditates suas compescere, ac subigere, &
 bene agere, atque ita sanctū, & iustum esse, non
 sanè perspicio, quemadmodum fieri possit, ut is se
 ista præstare opinetur, cum tamen non præstet. Et-
 enim, cum hæc doctrina prædicatur, hominem rena-
 tum non esse, nisi cupiditates suas malas vincat, atq;
 refrænet, & benè agat, docendum est simul diligen-
 ter, quid hoc sibi velit. quod & exactè, & facillimè
 quisque percipiet, & sic suiipsius ea in re decipien-
 di ab ipsa doctrina periculum nullum erit. Ingens au-
 tem semper futurum est in altera ista doctrina de co-
 natu, & studio perpetuo bene agendi, quod solum in-
 renatis requiratur. Nemo enim umquã fuerit, qui,
 quid conatus iste, ac studium sit ipsis factis plerumq;
 destitutum, vel alios rectè doceat, vel ipse probè te-
 neat. Quapropter, etiamsi doctrina ista vera esset,
 tamen præstaret eam populo non tradere, sed poti-
 ùs docere, necesse esse, ut in facta ipsa conatus iste,
 ac studium plerumque erumpat. Sic enim fieret, ut,
 viribus multò magis contentis, multò etiam facilius
 ad conatum, & studium ipsum perueniretur. Nam,
 si quis obijciat, tunc periculum fore, ne quis, cum
 conatum, & studium istud iam adeptus esset, & ta-
 men, frustra se plerumque laborare, nec facta ipsa
 præstare posse, animaduerteteret, de salute sua despe-
 raret, & ita imprudens periret is, qui iam reuera ad
 metam

- metam salutaris viæ perueniat, Respondeo, spiritum Dei, quo abundanter, & quantum ad salutem satis est, istum præditum esse oportet (si modò is regeneratus est, qui ad conatum, & studium istud peruenit) nullo pacto permitturum, ut de sua salute desperet, sed, simulatq; eò peruentum fuerit, ei demonstraturum (sacra enim illa vnctio, ut inquit Iohannes, docet omnia) non esse, cur se torqueat, si minus facta ipsa præstare possit, cum ea præstare minime sit necesse.

Altera ratio, quæ ex tuis verbis elici posse videtur, hæc est, Quòd, si quis credat, se iam cupiditatibus suis imperare, negligens fiet deinceps in studio earum reprimendarum, & tamquam si ab omni tentatione immunis iam esset, pericula peccandi non vitabit. Ad rationem istam sic respōdeo. Aut iste de se, quòd iam cupiditatibus suis imperet, falsò opinabitur, aut verè. Si falsò, iam demonstratum est, culpam in ipsa doctrina de cupiditatibus re ipsa refrænandis nõ residere. Sin autem verè, dico, in doctrina ista nõ contineri, quòd, si quis eò peruenit, ut cupiditatibus suis imperet, easq; refrænet, iam fieri nõ possit, ut ab illis ipse vñquam subigatur. Immo, qui ista docent, docent simul, aut certè docere & possunt, & debent, nisi quis diligentissimè sibi caueat, semper periculum esse, ne vel ab iisdem cupiditatibus, quæ nondum plane domitæ, ac subiugatæ sint, sed sæpe adhuc ferociant, atque recalcitent, is, qui eas frænabat, tamquam sessor de equo tandem excuiatur, &

Et humi prosternatur, vel paullatim ab ipsis, quas
 tamquam captiuas tenebat, imprudens ipse, dum eas
 interimere negligit, irretiatur, nec prius id sentiat,
 quam ex domino iam seruus sit factus, vel denique,
 etiamsi eas interemerit, tamen ipsæ denuo aliquan-
 do repullulent, & illi iterum ingens negotium faces-
 sant, atque in discrimen libertatis, & vitæ ipsum ad-
 ducant.

Tertia ratio ea esse videtur, Quòd, quicumque
 persuasum habuerit, se eò peruenisse, vt carnem su-
 am ita iam domuerit, vt ex mentis, ac spiritus præ-
 scripto uiuat, & plerumque id, quod velit, faciat,
 facile superbus fiet, ac cæteros contemnet, suæ san-
 ctitatis, & iustitiæ opinione inflatus. Hic rursus di-
 stinguo. Aut iste falso persuasus est, aut verè. Si fal-
 so, culpa ipsius est, non autem eius doctrinæ, quòd
 ea fieri debeant, quæ iste se fecisse somniat. Sin au-
 tem verè, pugnant hæc omnino inter se, carnem su-
 am ita domuisse, vt ex mentis, ac spiritus præscripto
 quis uiuat, & interim superbire, alios despicere, &
 sanctitatis, atque iustitiæ suæ opinione tumescere.
 Hæc enim posteriora carnis, & quidè spiritum supe-
 rantis, sunt fructus manifesti. Quòd si quis tamè ef-
 se neget, non est, vel cur de ijs vitandis magnopere
 laborandū nobis sit, vel ea opinio culpāda, quæ istos
 fructus pariat, si alioquin ea laudabilis esse videatur.

Restat quarta ratio, quæ a te aliquantò apertius
 explicata est. Ais enim, nos non debere nos ipsos ef-
 ferre, sed humiliter de nobis sentire, Deiq; misericor-
 diam

diam vnicum asylum salutis nostræ implorantes, ab eo omnium peccatorum nostrorum veniam petere, **Pharisæi**q; illius arrogantiam vitare, qui dixit, **Non sum sicut cæteri homines, &c.** Namque, vt hoc fiat, propterea affirmare videris, in nobis vitiositatem illam perpetuò hæerere, qua fit, vt non ita, prout velimus, iustitiæ operam demus. Ad hanc rationem per ea, quæ supra disputata sunt, satis responsum videtur. præsertim, cum demonstratum est, ijs ipsis, qui eo peruenissent, vt perfectè Deo obedirent, immo ijs (si id fieri vllò modo posset) qui per totã vitam nullum, ne minimum quidè, delictum commississent, Dei misericordia, & gratia opus futurum. necdum illi Dei misericordia, & peccatorum remissione non egeant, qui non solùm aliquando peccatores fuerunt, id quod sanè omnibus renatis contigit, verum etiam adhuc a peccando prorsus non sunt immunes, immo & nonnunquam præ carnis imbecillitate prudentes scientes leuiter peccant, & aliquatò sepius per ignorantiam, aut incogitantiam labuntur. quales ergo renatos homines esse posse, constanter affirmo. Quare vitiositate ista (præsertim si vitiositatis verbum propriè accipis) nihil est opus. quasi sine ipsa Dei misericordiam, veniamq; peccatorum nostrorum implorandi locus non sit. Et sanè hoc mirum videri debet, Deum vitiositate nostra quodammodo delectari, vel certè nolle, vt ea a nobis vniquam, dum hic sumus, auferatur. Certè hinc id saltè necessariò con-
sequitur, non esse laborandũ, vt ea in hac vita careamus,

amus, non modò quia frustra omnino laboraremur,
 sed etiam, idq; multò magis, quia Deo ipsi aduersare
 mur, id tentantes efficere, quod ipse ne fiat, planè
 constituit. Sed (quod ego vehementer deploro, cum
 ipsà experienciã, rem sic se habere, compertissimum
 habeam) id etiã facillimè ex opinione ista sequitur,
 vt homines, qui Christi religionem sanctissimam pro
 fitentur, vitia, & peccata sua, non solùm excusent,
 sed ad salutem etiam ea sibi conducere existiment,
 & cum vix tepidi sint (quales tamen plus, quàm fri
 gidos, dominus Iesus abominatur) feruidos tamen se
 esse arbitrentur. Quantò satius est, Deoq; nostro di
 gnus putare, omnem vitiositatem adeò inuisam illi
 esse, vt quemadmodum id per Christum effecit, vt no
 bis peccata nostra non imputentur, sic per eundem
 efficere voluerit, vt non modò pœnitentiam agamus,
 & ex peccati seruitute exempti, nos iustitiæ mæci
 pemus, verùm etiam ab omni vitio, ac labe & animi,
 & corporis liberemur, quemadmodum sacre litte
 ræ nos apertè docent! Nec verò ideo ab hac diuina
 veritate abhorrendum est, quia scilicet periculum
 sit, ne in pharisaicam arrogantiam incidamus. Vt e
 nim antea dictum est, non hîc queritur, quales si
 mus, aut, quales nos esse, credere nos oporteat, aut
 etiam liceat, sed quales esse debeamus. Et sanè præpo
 sterum hoc admodum videtur, Ab hominibus nimi
 am vitæ sanctimoniam non exigere, ne quis sanctita
 tis suæ opinione arrogans fiat. Cum potius nihil sit,
 quod ab ista arrogantia magis auocare possit, quàm
 sibi

Apo. 3. 15.

Eph. 5.

27.

1. Theß. 3.

13.

5. 23.

2. Cor. 7. 1.

sibi persuadere, planè necesse esse, vt reuera sancti
 simus, & nullam tantam sanctitatem inueniri posse,
 quam a nobis Deus non requirat, licet pro bonitate
 sua, atque clementia summo iure nobiscum acturus
 nō sit. Nam quis erit, qui, in seipsum descendens, et,
 se a scopo isto multum aberrare, animaduertens, nō
 omnes arrogantie spiritus deponat, & sese coram
 Deo quàm humillimè demittat? quod certè aut om-
 nino non faciet, aut non ita ex animo, nisi etiam per-
 suasus fuerit, id quod nondum præstat, præstari ta-
 men a se posse. Sic enim demum, & culpam suam ve-
 rè agnoscet, & Deum sibi meritò, si velit, iratum fo-
 re cernet. Ex quo præterea id consequetur, vt totis
 viribus in id incumbat, vt officio suo, id est hominis
 vndiq; absoluti fungatur, eiusq; partes omnes per-
 fectè impleat. Quòd si quis ex altera parte ita sta-
 tuat, Deum nihil aliud a nobis necessariò requirere,
 quàm vt conemur, ac studeamus sancti esse, quippe
 cum nihil ampliùs præstari a nobis possit, arrogan-
 tia facilè locus dabitur, cum facillimum sit, vt quis-
 que istum conatum, ac studium se habere credat, &
 ob eam rem omnia iam se præstare, quæ præstare po-
 test, sibi persuadeat, nec esse, in quo meritò a quo-
 quam reprehendi possit, cum nulla sit in eo homine
 culpa, qui id non facit, quod facere nequit. Innume-
 rables pæne homines, vt alibi supra dictum est, ho-
 die sunt, qui, se & Dei filios, & cælestis hereditatis
 participes esse, arroganter iactant, qui tamen impi-
 è viuunt. Nempe quia, cum sibi planè videantur co-
 nari, ac

nari, ac studere, vt bene viuant, & sancti sint, iam sibi nihil deesse arbitratur eorum, quæ Dei filiorum propria sunt, quæq; ab homine mortali in Dei cultu præstari possunt. Atque hac eadem ratione necessarium est, vt, si quis ad conatum, & studiũ istud iã peruenierit, aut se peruenisse putet, is, vt vlteriũs progrediatur, nihil curet, aut cogitet, & ita non solum aliquid amplius numquam habeat, sed id etiã, quod habet, vel ipse aliquando abijciat, vel sibi tandem auferri sentiat.

Hæc erant, vir præstantissime, quæ mihi ad ea respondenda videbantur, quæ in epistola ad me tua obseruaueram, ex quibus fortasse probari posse crederes, hominem christianum & renatum perpetuo tantum studio, atque conatu a peccatis abstinendi, & iuste viuendi esse præditum, aut saltem, in quocumq; conatus, & studium sit, eum iam renatum esse. Quod posterius certè ex multis, quæ a te affirmantur, colligi posse videtur. præsertim verò ex eo, quòd, vbi cumque mens cum carne luctatur, ibi regenerationem esse, satis apertè statuis, vt ante dictum est. Id tamen, vt dixi, propter alia complura, quæ a te dicuntur, vt credam, animum meum inducere nullo modo possum. Immo iam persuasum mihi est, te sentire, præter studium, & conatum istum in quolibet homine renato facta quoque ipsa esse debere eatenus, vt iustus, quemadmodum eum scriptura appellat, nominari iurè possit. quæ scriptura in ea appellatione non quidem imputat iustitiæ, sed iuste factorum

1. Ioh. 3. 7.

manifestè rationem habet. Iustitiam autem imputari
 (id est, eū pro perfectè iusto haberi) & peccata om-
 nia cōdonari, non ei quidem te arbitrari, qui in Chri-
 stum, nescio quo pacto, credens, & spiritum, nescio
 quem, sanctum habens, aut habere se putās, conetur,
 ac studeat, vel potius conari, ac studere sibi videat-
 ur, vt malas cupiditates suas refrænet, sed ei, qui
 Christi suprema sempiternaq; potestate confisus, &
 Heb. 5. 9. propterea beatæ immortalitatis, quam is sibi obedi-
 entibus peperit, bona spe diuinitus perfusus, carnem
 suam ita reuera domet, atq; cohibeat, vt ipsius Chri-
 sti præceptis obedire meritò dici queat. qua de re
 in disputatione mea de Christo seruatore latissimè
 explicatum est. Ex quo etiam fit, vt hîc nihil addam
 amplius. Id tantum dicam, si, vt spero, ita sentis, ca-
 uendum, iudicio meo, non secus atque ab ipsa peste,
 tibi esse, ne locum istum septimi cap. epist. ad Rom.
 ad Paulum ipsum iam renatum pertinere tibi persua-
 deas. Nam si id tibi persuaseris, nisi Deus tibi mirā
 quadam et singulari ratione adsit, necessariò tandem
 ad illam alteram sententiam de solo conatu, & stu-
 dio deflectes, quæ hodie non exiguam christiani or-
 bis partem mirabiliter infecit, atq; vastauit. cui rei
 nulla alia maior occasio data est, quàm nō sana isti-
 us loci explicatio. Quem locum præcipuum inter
 ceteros esse planè credo, quos Petrus intellexit, cum
 2. Pet. 3. ait, in Pauli epistolis quædam esse difficilia intelle-
 16. ctu, quæ indocti ac parum stabiles ad suum ipsorum
 exitium detorquerent. Nihil enim simile de vllō re-
 nato

nato homine, seu qui Deo sit carus, in reliqua vniuersa scriptura legitur, nedum de tanto Christi discipulo, & Dei amico, quantus Paulus fuit, sed omnia prorsus dissimilia. Id saltem, si diligentius aliquantò rem ipsam perpenderit, mihi omnino dabis, nullum incòmodum, aut malum ex eo proficisci posse, quòd locū de homine, qui adhuc sub ipsa Lege sit, accipiamus. multa verò, eaq; ingentia ex eo, quòd ad Paulū ipsum iam Christi spiritu regeneratū illum referamus. Nam (vt alia non repetam) etiamsi prior interpretatio falsa esset, nō tamē id colligeretur, quod ex posteriore colligitur, nec veritas vlla ex parte obscuraretur. Neceße enim esset, alios multos locos extarre, ex quibus idem apertè colligeretur. At, si posterior interpretatio falsa est, quanta (Deus bone) si ea recipiatur, salutaris doctrinæ iactura fiet! Præstat igitur omnino eā abijcere, præsertim cū, si fieri posset, vt ea vera esset, nihil tamen boni, sed multum mali inde facillè proueniret, vt paullo ante, ipsa ratione, atque experientia duce, demonstratum est.

Atque hæc tandem satis esse volo pro responsione ad ea omnia, quæ, vel sententiam meam de istius loci interpretatione labefactare, vel tuam confirmare posse, es arbitratus.

Ceterum, quòd existimare videris, me fortasse hominibus renatis ideo plus tribuere, quàm necesse sit, nec satis rectè perspicere, quantis procellis tempestatibusq; fides nostra iactetur, quia nunc litterario in otio verser, nec vñquam communem quamdam vi-

tam, præsertim verò conjugale, æconomicamq; sim expertus, Velim id memineris, quod supra attigi, me in tota hac de hominibus renatis disputatione nihil prorsus ex eo constituere, vel argumentari, quod in me ipso aut nunc experiar, aut aliquando expertus sim, experturum'ue me esse, non temere sperem. Nam, si id esset, certè vix ad infimum illum renatorum gradum, quem ego feci, quemquam peruenire posse statuerem. Præterea, etiamsi nunc in studijs sacrarum litterarum sum totus, nec umquam liberos, uxorem'ue habui, tamen & æconomicam vitam, & aulicã per aliquot annos sum expertus, persecutionibus multis, ijsq; grauibus fui obnoxius, in fama, vitæq; discrimina sæpius incidi, rei familiaris non leuem iacturam sum passus, odium, atque inuidiam eorum, quibus præ cæteris carus esse vehementer cupiebã, & domi, & foris subire sum coactus, aliãq; multa mala, & pericula mihi adeunda fuere, quæ hic recensere non est opus. Nec verò hodie validissimæ tentationes desunt, quæ me a cœpto cursu, nisi Deus mihi adiutor esset, penitus reuocare queant. Sed, cum in his omnibus nõ mediocriter exercitatus fuerim, & etiamnum magna ex parte exercear, tamen verissimum esse deprehendi, si quis, precibus Deo frequenter, & ex animo fuis, eiusq; auxilio fretus, sibi ipsi, carniq; suæ vim facere instituat, & sæpe (vt quidem potest) fecerit, non admodum difficultia illi postmodum ea visum iri, quæ nullo modo a se fieri posse, antea putabat. Sed nolumus nimirum
ple-

plerique vim istam pati, & credimus, christianas
 virtutes vel reipsa non dari, vel nullo labore compa-
 rari. quia scilicet exēpla quorumdā aut vidimus, aut
 audiuimus, in quibus (si v̄mquā in aliquibus) chri-
 stianæ fuerunt virtutes, qui, nullo studio antecedente,
 statim ij sunt facti, qui postea esse perrexerunt, i-
 demq; omnibus contingere arbitramur. Verūm dan-
 tur omnino christianæ virtutes. sed eæ a plerisque
 non sine puluere, & sole (quod dicitur) obtinentur.
 Quare omnino laborandū, & sudandum nobis est,
 vt tandē vincamus, & nos ipsos primū subiuigan-
 tes, facilē deinde omnes tentationes superemus. Ha-
 ius præclarissimæ victoriæ ea nobis proposita sunt
 præmia, quæ & vinci posse, & debere, planē demon-
 strant, & nisi vincamus, nostri ipsorum pessimos ini-
 micos nos fore, apertē docent. Vincenti (inquit Iesus Apo. 2. 7.
 dominus noster) dabo edere de ligno vitæ, quod est
 in medio paradisi Dei mei. Et iterum, Qui vicerit, 11.
 non lædetur a morte secunda. Et rursus, Qui vice- 26.
 rit, & custodierit vsque in finem opera mea, dabo il-
 li potestātē super gentes. Et reget eas in virga fer-
 rea, tamquam vasa figulina confringētur. sicut & e-
 go accepi a patre meo. Et dabo illi stellam matuti-
 nā. Et postremō, Qui vicerit, dabo ei sedere in thro- 3. 21.
 no meo, sicut & ego vici, & confedi cum patre meo
 in throno eius. Quis iustitiæ, & pietatis amans his
 amplissimis promissis ad certamen istud incundum
 non mouetur, tantasq; vires inde adipiscitur, vt vi-
 flor tandem euadat? Ergo mundani homines, spe sibi
 pro-

- proposita boni alicuius incerti atque euanidi, omni-
1. Cor. 9. 4, vt inquit Paulus, perferunt, & nos, scilicet, chri-
25. stiani, spe nobis facta certissimi atque æterni boni,
eadem, & multò etiam maiora perferre non poterit-
- Iac. 1. 12. mus? Beatus vir (ait Iacobus) qui suffert tentatio-
22. nem, quoniam, cum probatus fuerit, accipiet coro-
23. nam vitæ, quam promisit Dominus diligentibus se.
Ne quis igitur nostrum sit, qui de victoria desperet.
2. Tim. 2. Sed, cum sciamus, neminem coronatum iri, nisi legiti-
5. mè certauerit, demus operam potius, vt cum Paulo
4. 7. (quisque in vocatione sua) dicere possimus, Bonum
22. certamen certavi, cursum consummaui, fidem ser-
23. uauit. De cætero reposita est mihi corona iustitiæ,
23. quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex,
23. non solum autè mihi, sed & omnibus, qui dilexerint
23. aduentum eius. Vale vir clarissime, & corroborare
in Domino. Omnes, qui istic sunt, fratres, meo nomi-
ne salutes, vnaq; cum ipsis Deum pro me ores, velim.
Gratia domini nostri Iesu Christi adsit omnibus vo-
bis. Amen. Die 24. Martij, anno 1581.

Tui studiosissimus atque obser-
uantissimus in Christo frater
Prosper Dysidæus.

Disputationis de loco 7. cap. epist. ad
Rom. finis.

*Erratorum quorundam huius libelli
correctiones.*

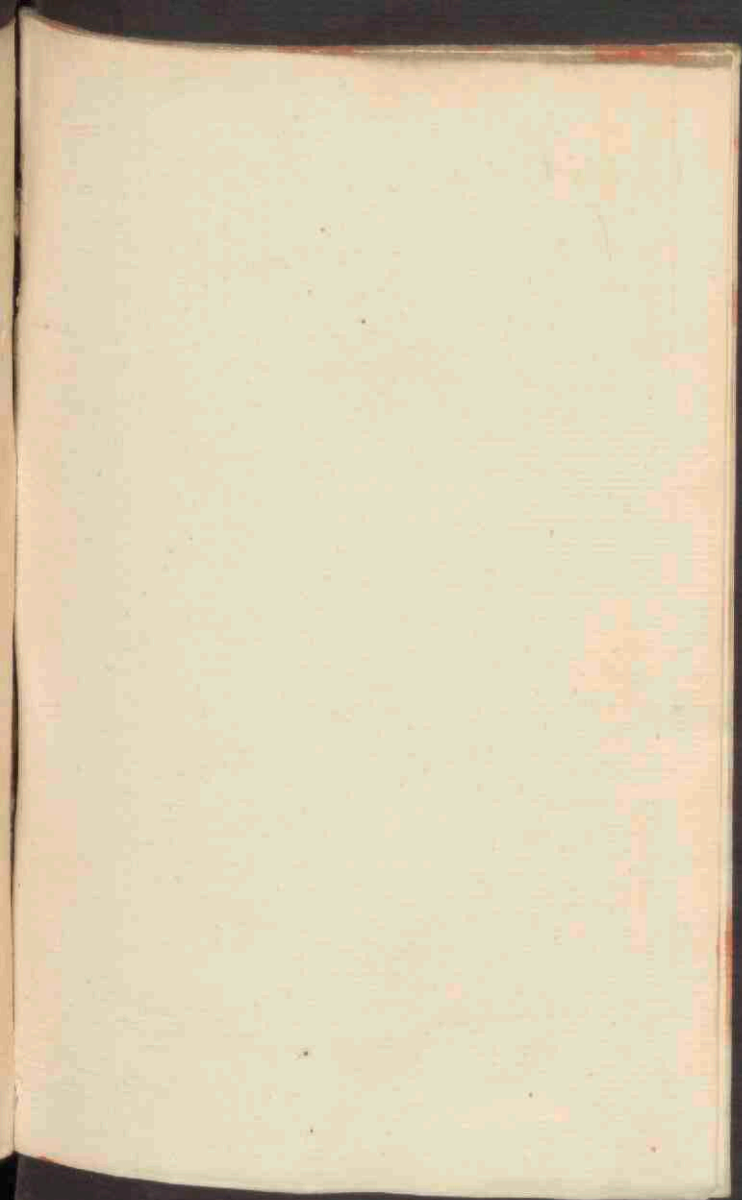
Paginâ 8. versu 23. sed de eo homine 26. 18.
viam pietatis 34. 19. tres sunt quasi eius animæ par-
tes, 45. 6. de seipso 48. 29. & resistentia (vt sic di-
xerim) ista 49. 14. vt vt acciderit 64. 22. quibus
alia aliquot locorum de regenerato homine loquen-
tium Et versu 28. I. Primum 74. 16. duplicem
in eo genere, hominis iustitiam 79. 26. interpreta-
tionum 80. 4. facile potest afferre 81. 4. nullum
prorsus suæ miseriæ sensum habentes 83. 20. qui
appetitus reuera non Et versu 21. per prosopo-
poeiam, aliam'ue similem sermonis figuram Et ver-
su 22. per se subsistentē 94. 3. familiaris 108. 7. toto
cap. 7. epist. 113. 29. stimulent 121. 24. aliquid esse
Paginâ 6. versu 3. pro ἀπεροσδιόυσου
reponendum est ineptum

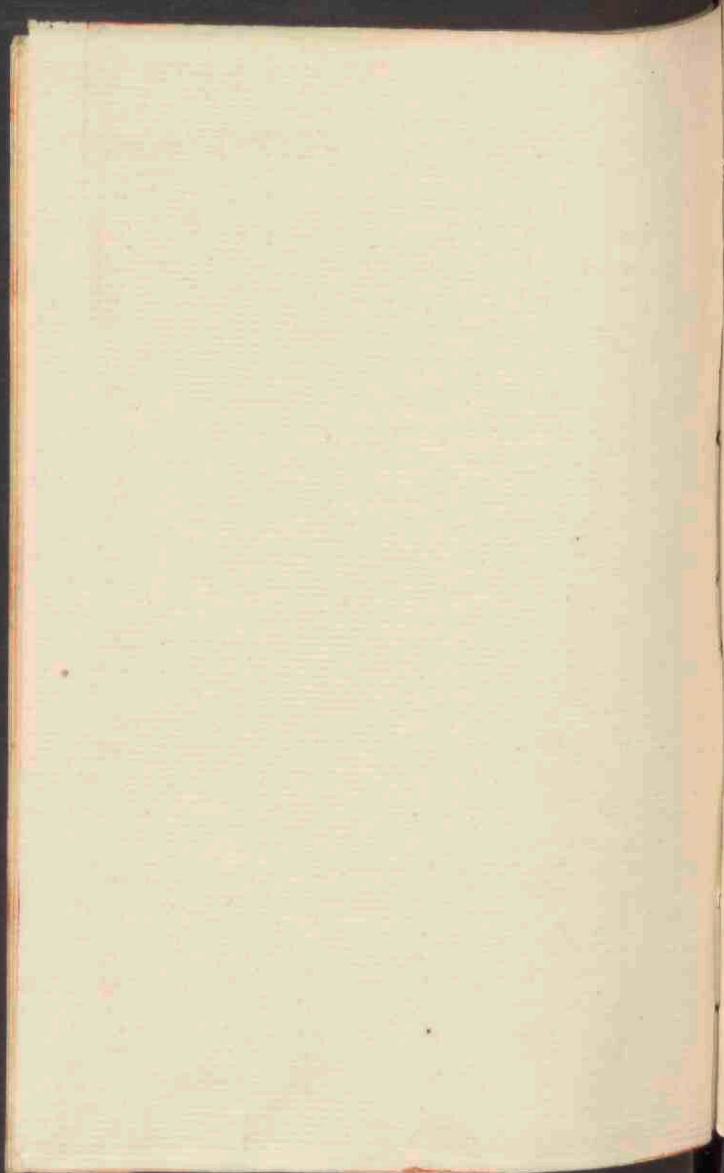
*Cætera operarum errata quilibet sua
sponte facile corriget. Faustus Soring Italus*

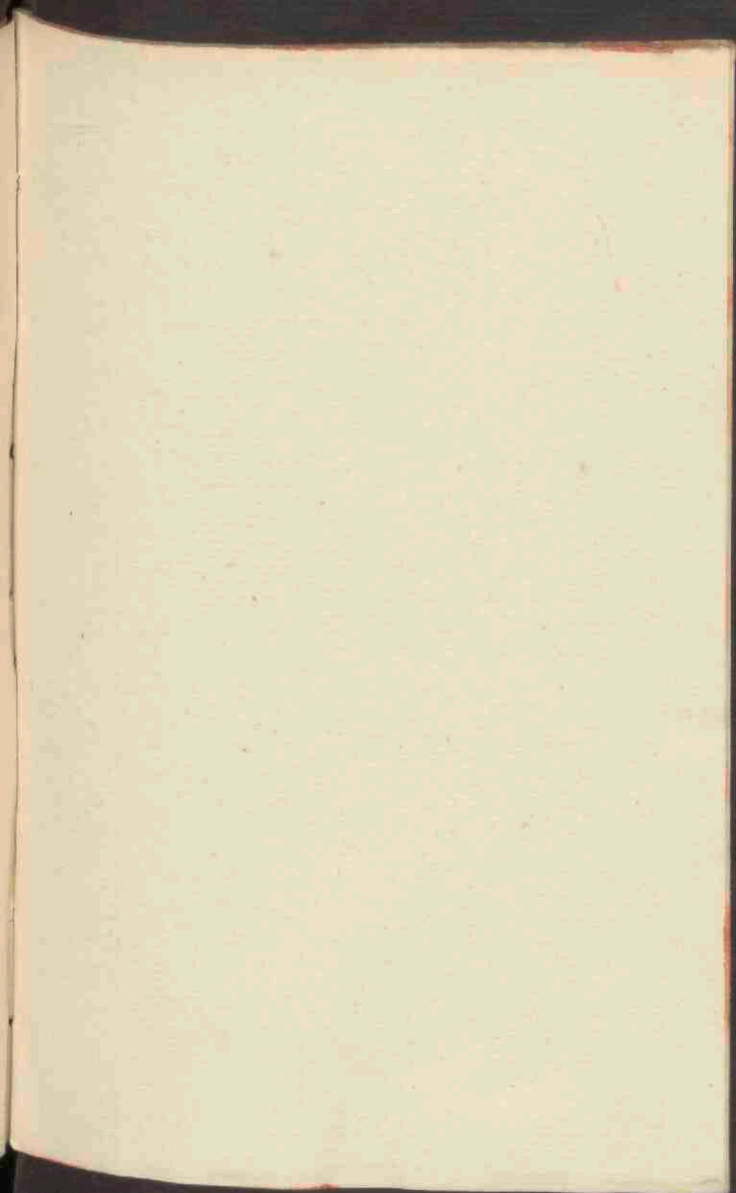

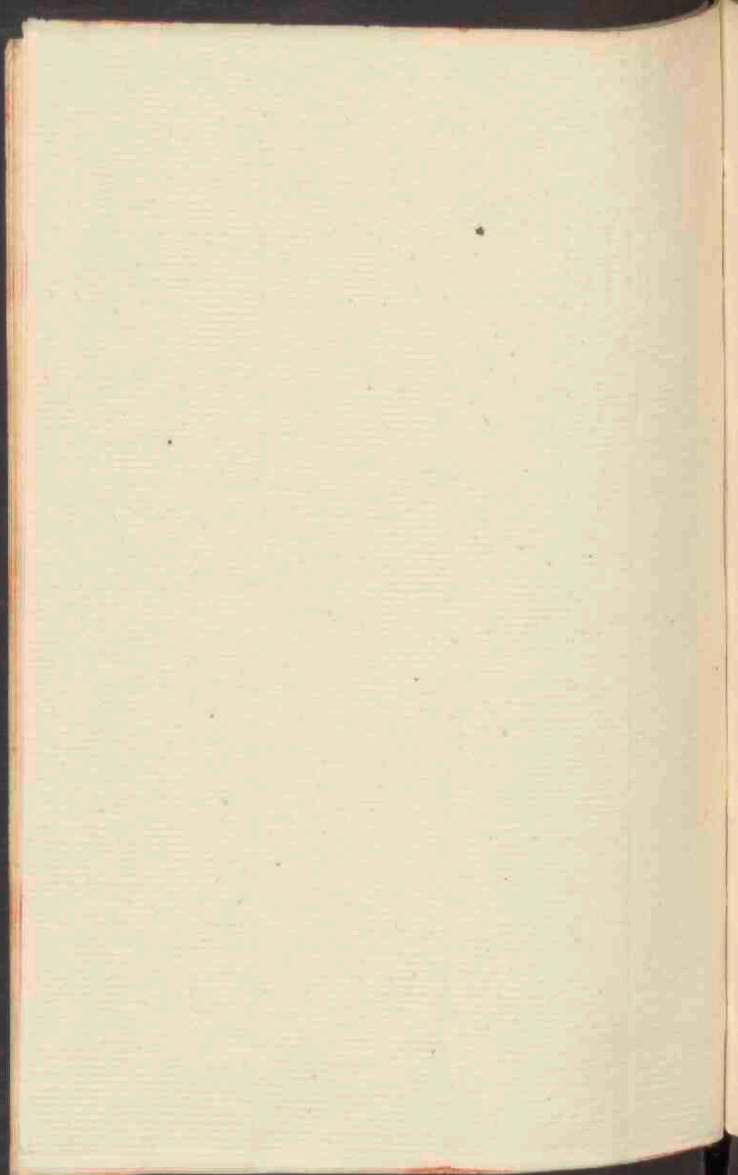
1729152

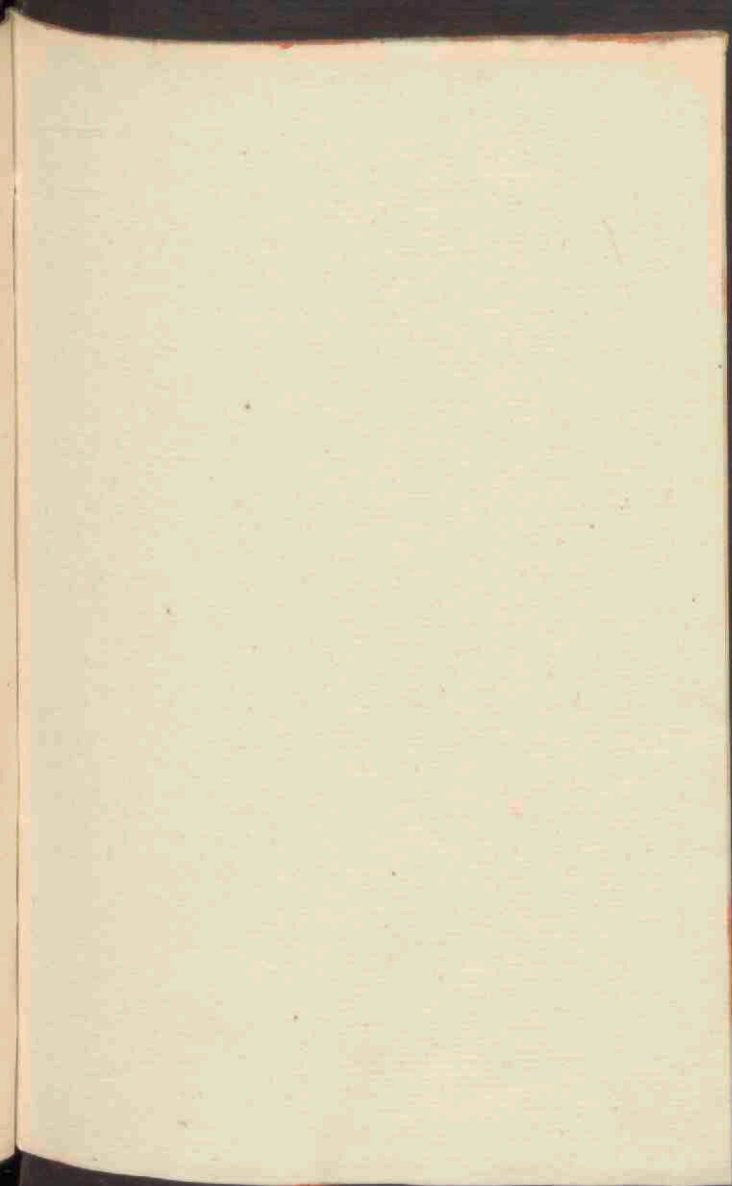
OCN 69248524

f
p
m
m
ad

si
et
ev
th
m
m

nem non sit eis p̄iudicium i aua p̄
p̄sentacōe nisi hac uice t̄m. ar. s. de
el. cum i auctis r̄nulla ē amomō est

q̄. j. de locato et. q. e. ult. r̄. de iure emph. l. ult.
r̄. de archid. yaco. n. i. isto h̄es. j. de testib. q̄. si uel
m̄. i. de amur. q. ordinata caritas a se ip̄o t̄apit de
si non licet et. s. de usur. p̄. nisi v̄. de hoc. an. otia
ad curit a tempore t̄ac̄. t̄m. j. de cess. p̄. q. d̄. i. strac̄

*het hie in t̄m. p̄.
Haa + Haa 9°
Ad. r. l. ut. 345.*

si qd̄ t̄m̄e potuit ut ff. quis ordo v̄torum i hono: um
r̄. de p̄. h̄e. Item ueniūt. s. p̄. t̄m̄e qd̄ p̄. d̄. i. est
enacuat̄. opimō ulorum qui d̄. i. qd̄ mora t̄. est
shem̄. notari. j. de q̄. cessione. p̄. nulla uam h̄. i. f̄. uac̄
nt̄. r̄. i. f̄. i. s̄. r̄. e. dilecto et. e. sequens n̄. obstat qz
ann̄. ē. q. d̄. p̄. r̄. t̄. u. l. u. m̄. i. s̄. u. m̄.

